

Beleidsnota

Cultuurhistorie Bussum

Herziene versie juni 2014

Inhoud

SAMENVATTING	4
1. INLEIDING EN DOELSTELLINGEN	8
1.1 Inleiding	8
1.2 Verdrag van Malta	9
1.3 Herziening Monumentenwet 1988	9
1.4 Doelstellingen	10
1.5 Opbouw van deze nota	13
2. CULTUURHISTORIE VAN BUSSUM	14
2.1 Wat is cultuurhistorie	14
2.2 Cultuurhistorische ontwikkelingen van de gemeente	15
2.3 Twee beschermde dorpsgezichten	20
2.4 Overige cultuurhistorisch interessante gebieden van Bussum	23
3. ARCHEOLOGIE EN RUIMTELIJKE PLANNEN	26
3.1 Inleiding	26
3.2 Bestemmingsplan, ontheffingen en vergunningen	26
3.3 De beleidskaart	27
3.4 Archeologisch waardevolle gebieden en archeologieregimes	28
3.5 Archeologische beslissingsproces	29
4. CULTUURHISTORISCHE INSTRUMENTEN	30
4.1 Erfgoedverordening 2010	30
4.2 Beschermd dorpsgezicht	30
4.3 Cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening	30
4.4 Gemeentelijk loket cultuurhistorie	32
4.5 Monumentenzorg in Bussum	35

4.6 Historische geografie en groen: stand van zaken	41
4.7 Archeologie: stand van zaken	43
4.8 Welstandsnota: stand van zaken	43
4.9 Digitaal bestand	44

5. VOORLICHTING EN COMMUNICATIE	46
5.1 Gerealiseerde activiteiten	46
5.2 Open Monumentendag	48
5.3 Educatie	48

6. FINANCIËN	50
---------------------	-----------

7. AANBEVELINGEN	52
-------------------------	-----------

LITERATUURLIJST	54
------------------------	-----------

BIJLAGEN	56
1. Rijksbeleid en instrumenten voor bouwkundige monumenten en historische geografie	56
2. Overzicht monumenten in Bussum	62
3. Archeologische gebiedsbeschrijvingen: een instrument voor beleid	66
4. Effecten en belangen van cultureel erfgoed	74
5. Rijks en provinciaal beleid	76
6. Selectiecriteria voor de aanwijzing van monumenten	84
7. Het archeologisch onderzoeksproces in de planvorming	86
8. Begrippenlijst	92
9. Lijst van relevante adressen	96

FOTO VOORZIJDDE:

2012 gemeente Bussum bedrijfsruimten en woningen met werkplaatsen 1e Industriestraat, Simon Stevinweg, Marconiweg en Antoni van Leeuwenhoekweg (Architect: K. van den Berg, gebouwd 1935-1936).

BELEIDSNOTA CULTUURHISTORIE:

Opgesteld door: Mw drs. R.M.G.M. Zaal, mw. drs. M. Visser-Poldervaart m.m.v. dhr. drs. G.P. Alders en dhr. M.J.M. Heyne † (2003) en herzien door mw. drs. C.L. Nyst en mw mr J.C. van Diest (2013)

Samenvatting

De afgelopen jaren is het denken over de inpassing van cultuurhistorische waarden (zoals monumentenzorg, archeologie en cultuurlandschap) in ruimtelijke processen in een stroomversnelling geraakt. De nagenoeg uitsluitende aandacht van de monumentenzorg voor het individuele object heeft plaatsgemaakt voor aandacht voor de plaats van het object in zijn omgeving, voor die omgeving zelf, het cultuurlandschap, en voor de eventuele archeologische sporen in de ondergrond.

De historische tegenstelling tussen cultureel erfgoed en ruimtelijke ontwikkelingen kan opgeheven worden door het cultureel erfgoed als inspiratiebron en meerwaarde voor nieuwe ontwikkelingen te erkennen. Het benutten van de bestaande cultuurhistorische waarden draagt namelijk in belangrijke mate bij aan het behoud en de versterking van de identiteit van Bussum. Het is dan ook wenselijk dit gedachtegoed op een verantwoorde wijze in te passen in lokale ruimtelijke processen door ze nader te inventariseren, documenteren en te visualiseren, en waar nodig aanvullende instrumenten te ontwikkelen om deze waarden bescherming te bieden of anderszins mee te werken aan de instandhouding - of in ieder geval de historische betekenis - ervan.

Daarnaast zijn de laatste jaren zowel op landelijk als op provinciaal niveau veel ontwikkelingen gaande op het gebied van de cultuurhistorie. Met als meest ingrijpende veranderingen de wijziging van de Monumentenwet 1988 in het jaar 2007 en de modernisering van de monumentenzorg (MoMo) die in 2010 haar beslag heeft gekregen.

Ook is de rol van het gemeentelijk apparaat de laatste jaren aanzienlijk gewijzigd. Dit houdt in dat de lokale overheid veel meer als partner en kenniscentrum, klantgericht voor monumenteneigenaren, projectontwikkelaars en andere partijen moet optreden.

Bussum is een oud dorp met een eigen geschiedenis, die door vele sporen in de vorm van oude wegenstructuren, open ruimten en bijzondere gebouwen waaronder een aantal aangewezen monumenten, - letterlijk - in beeld blijft en levend wordt gehouden.

Er zijn veel cultuurhistorisch waardevolle locaties, die een duidelijke historische betekenis hebben voor de gemeente. Daarbij kan worden gedacht aan de St. Vituskerk, Fort Werk IV en de Dudokflats aan het Oranjepark maar ook aan historisch-geografische elementen en structuren zoals de (voormalige) zandpaden, hoogteverschillen, zanderijvaarten en de begraafplaatsen.

Dit alles heeft geleid tot het besluit een nota Cultuurhistorie voor Bussum te ontwikkelen en de aandacht niet alleen te laten uitgaan naar beschermde monumenten maar naar het totaal aan wat er aan cultuurhistorie in het ruimtelijk veld voorhanden is. De nota die nu voor u ligt is de in 2014 herziene versie van de nota uit 2003 (vastgesteld in 2006).

De Bussumer zal zich nu en in de toekomst herkennen in zijn eigen dorp en door de versterking van de identiteit ontstaat tevens een verhoging van de beleving van de kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving.

Uitgevoerde aanbevelingen sinds de eerste nota van 2003

In de nota van 2003 stonden aanbevelingen die voortkwamen uit het toen nieuwe beleid. Door de aanstelling van een ambtenaar voor monumentenzorg in 2006 zijn deze aanbevelingen grotendeels uitgevoerd. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de aanbevelingen.

1. Er wordt voortaan aandacht gegeven aan het archeologiebeleid en aan de historische geografie als onderdeel van het cultuurhistorisch beleid in communicatieve en educatieve sfeer.

Actie: het educatieve deel is niet verwezenlijkt.

2. Cultuurhistorische waarden worden expliciet opgenomen in de herziening van bestemmingsplannen.

Actie: is opgevolgd.

3. Vroegtijdig vooroverleg met betrekking tot cultuurhistorische waarden in het kader van ruimtelijke planvorming wordt gestimuleerd.

Actie: is opgevolgd.

4. Onderzocht zal worden wat de mogelijkheden zijn voor het aanwijzen van historisch-geografisch waardevolle elementen en structuren als gemeentelijk historisch-geografisch monument.

Actie: wordt opgevolgd in het kader van het Omgevingsplan.

5. Inventariseren naoorlogse objecten t.b.v. gemeentelijke monumentenlijst

Actie: in 2010 en 2011 heeft de gemeente onderzoek laten doen, wordt vervolgd.

6. In nauwe samenwerking met Historische Kring Bussum voorlichtingsactiviteiten en communicatietrajecten ontwikkelen.

Actie: Jaarlijks wordt Open Monumentendag in nauwe samenwerking georganiseerd (subsidie).

7. Opdracht geven tot het maken van een publieksboekje over de ontwikkelingsgeschiedenis van Bussum en de daarvan nog herkenbare elementen en structuren, waarbij ook aandacht wordt geschonken aan het gemeentelijk cultuurhistorisch beleid. Het doel hiervan is om een groter maatschappelijk draagvlak te verkrijgen voor dit beleid.

Actie: er is met subsidie van de gemeente een serie publieksboekjes verschenen van de hand van Paul Schneiders (Buitengewoon Bussum).

8. Ontwikkelen toeristische cultuurroute waardoor een verbinding ontstaat tussen oud en nieuw. Bij de cultuurhistorisch waardevolle objecten en panden informatieborden plaatsen of via een routeboekje informatie geven.

Actie: er bestaan verschillende cultuurroutes.

9. Ontwikkelen gedigitaliseerd, goed toegankelijk bestand van het cultureel erfgoed in Bussum.

Actie: is opgevolgd (zie www.bussum.nl/over-bussum/monumenten).

10. Archeologische waarden als dubbelbestemming in het bestemmingsplan opnemen.

Actie: is opgevolgd.

11. Herbestemmingsbeleid ontwikkelen

Actie: gebeurt op projectbasis (maatwerk).

12. Archeologie meenemen in nieuwe bestemmingsplannen.

Actie: is opgevolgd.

13. Herziening van de gemeentelijke Monumentenverordening

Actie: is opgevolgd. De Erfgoedverordening Bussum 2010 is vastgesteld.

14. Opname van een regeling in de monumentenverordening ten behoeve van het behoud van eventuele archeologische waarden bij bouwkundige monumenten.

Actie: is opgevolgd.

15. Waardevolle cultuurhistorische aspecten als uitgangspunt nemen bij het opstellen van de gebiedsgerichte criteria in de Welstandsnota.

Actie: is opgevolgd. In de herziene Welstandsnota 2012 zijn daartoe aanvullingen gedaan.

16. De beschermde dorpsgezichten worden meegenomen in bestemmingsplannen met een conserverend karakter waartoe de Welstandsnota reeds de concrete invulling heeft gegeven.

Actie: is opgevolgd. De herziene Welstandsnota 2012 sluit bovendien nog beter aan op de waarden van de beschermde dorpsgezichten.

17. Onderzoek doen naar mogelijke aanwijzing gemeentelijke beschermde dorpsgezichten in Bussum.

Actie: deze aanbeveling is komen te vervallen met de aanwijzing door het Rijk van Het Spiegel en het Brediuskwartier als beschermd dorpsgezicht.

18. Schoolbesturen informeren over mogelijkheden educatieve projecten/ stimuleer en faciliteer communicatie en educatie op het gebied van cultureel erfgoed.

Actie: is opgevolgd.

19. Bij bedreiging van een waardevol object, de mogelijkheden onderzoeken het object te behouden.

Actie: is opgevolgd en blijft een aanbeveling.

1

Inleiding en doelstellingen

1.1 Inleiding

In de huidige maatschappij blijkt behoefte te zijn aan een ruimtelijke omgeving, waarin een verankering van de bewoner met zijn woonomgeving kan ontstaan. De cultuurhistorie speelt hierin een belangrijke rol. Een goede inpassing van de cultuurhistorische waarden draagt bij aan versterking van de lokale identiteit. De Historische Kring Bussum heeft circa 1000 leden. Het ledenaantal van de Historische Kring, het enthousiasme waarmee de Kring activiteiten organiseert en de belangstelling bij deze activiteiten, geven aan dat de inwoners steeds meer bekend willen worden met de geschiedenis en cultuurhistorie van Bussum om het gevoel van vertrouwdheid, eigenheid, persoonlijke associaties en identiteit te vergroten.

Naast de groeiende behoefte van mensen om meer te weten over de historie van hun omgeving, wordt door snelle en ingrijpende maatschappelijke veranderingen een grote druk gelegd op de gebouwde omgeving, op het landschap en op de grond, met name in de oude kern van Bussum, maar ook in de villawijken. Dit vraagt om extra aandacht voor cultuurhistorische waarden om te voorkomen dat deze ongekend verdwijnen, om mogelijkheden te creëren voor de versterking ervan en om op een bewuste manier op initiatieven te kunnen sturen.

Door beleid op cultuurhistorische waarden te formuleren en uit te voeren vindt versterking plaats van de ruimtelijke kwaliteit en wordt aantasting voorkomen. De identiteit, herkenbaarheid en kwaliteit van Bussum worden versterkt en een sterke binding van de inwoners met de woonomgeving ontstaat. Verder zal een duidelijke visie en integraal cultuurhistorisch beleid de homogeniteit in gemeentelijk optreden bevorderen en waarborgen.

Daarnaast zijn de laatste jaren zowel op landelijk als op provinciaal niveau veel ontwikkelingen gaande op het gebied van de cultuurhistorie. Met als meest ingrijpende veranderingen de wijziging van de Monumentenwet 1988 in het jaar 2007 en de modernisering van de monumentenzorg (MoMo) die vanaf 2010 haar beslag heeft gekregen.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de herziening van de Monumentenwet ten behoeve van archeologie. Het doel van de nieuwe archeologiewetgeving van het Rijk is enerzijds behoud: het reserveren voor de toekomst van belangwekkend archeologisch erfgoed in situ (de toekomstwaarde), anderzijds ontwikkeling: archeologische waarden een plaats geven in het dynamische proces van de ruimtelijke ordening. Daarbij is het van belang om op een effectieve, controleerbare en klantvriendelijke wijze met het archeologisch erfgoed om te gaan. Initiatiefnemers van bodemversturende plannen kunnen in een vroeg stadium worden geïnformeerd welke consequenties het beleid voor hen heeft. Dit beleid is een uitvloeisel van het in 1992 door Nederland mede ondertekende Verdrag van Malta, waarvan de uitgangspunten in september 2007 in de nationale wetgeving van kracht zijn geworden.

1.2 Verdrag van Malta

De afgelopen decennia is het besef gegroeid dat als gevolg van de bodemversturende ingrepen het bodemarchief uitgeput kan raken. In Nederland is meer dan de helft van de archeologische resten vooral in de 20ste eeuw ongezien verloren gegaan. Een zorgvuldige omgang met het bodemarchief is daarom in het Europese Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, ook wel Conventie van Valletta of Verdrag van Malta genoemd, tot stand gekomen. Het verdrag is in 1992 ondertekend door de toenmalige minister van WVC, mevrouw Hedy D'Ancona, en had onder meer twee nieuwe uitgangspunten die volgens het verdrag het beste gestalte moeten krijgen door de archeologische belangen tijdig en volwaardig in het ruimtelijke planproces op te nemen, te weten:

1. Het behoud van archeologische resten in de bodem. Waar behoud niet mogelijk blijkt, moet de informatie uit het bodemarchief vóór de vernietiging ervan worden gedocumenteerd door middel van archeologisch onderzoek.
2. De veroorzaker (de initiatiefnemer) van bodemversturende activiteiten waarbij het bodemarchief vernietigd wordt, betaalt de daaruit voortvloeiende kosten.

De uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn in de Nederlandse Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg in september 2007 van kracht geworden. De wijzigingswet die geleid heeft tot de herziening van de Monumentenwet 1988 wordt aangehaald als Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMz). In de WAMz is het bestemmingsplan aangewezen als het meest geëigende instrument om het archeologisch erfgoed te beschermen en daarmee is de gemeente aangewezen als primair verantwoordelijk voor het behoud van het bodemarchief.

1.3 Herziening Monumentenwet 1988

De herziene Monumentenwet 1988 biedt gemeenten beleidsruimte om, binnen de kaders van rijks- en provinciaal beleid, naar eigen behoefte financieel en beleidsmatig invulling te geven aan de archeologische monumentenzorg op gemeentelijk grondgebied. Deze nota is een instrument om dat goed te kunnen doen.

Bussum heeft al sinds 1994 monumentenbeleid (Monumentenverordening uit 1994, gewijzigd in 2010). Dat beleid was in eerste instantie gericht op gebouwde monumenten, in 2006 werd daar archeologie aan toegevoegd toen de eerste versie van de Nota Cultuurhistorie (2003) werd vastgesteld.

De intentie van het gemeentelijk beleid ten aanzien van archeologie is om op een werkbare en doelmatige manier zorg te dragen voor het bodemarchief. Daarom hanteert het gemeentebestuur in de beleidsnota en op bijgaande beleidskaart vrijstellingsgrenzen, die aangeven wanneer ruimtelijke plannen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoeksplicht. Het uitgangspunt bij het bepalen van de vrijstellingsgrenzen is om een maatschappelijk aanvaardbare balans aan te brengen tussen de ruimtelijke ordening en

het zorgvuldig beheer van het bodemarchief.

Wat gebouwde monumenten betreft is de adviesbevoegdheid van het Rijk veranderd. Daarbij is de taak voor de gemeente verzaamd. Per 1 januari 2012 is, naar aanleiding van het wetsvoorstel Modernisering Monumentenzorg, de Monumentwet 1988 en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) herzien. In dit geval heeft de gemeente meer taken gekregen, met name waar het gaat om het monument in zijn ruimtelijke omgeving. Ook geeft deze wet een subsidieregeling voor de bevordering van herbestemming en een vereenvoudiging van de procedure voor het wijzigen van een rijksmonument. (zie bijlage 1)

1.4 Doelstellingen

Door de sanering van delen van de dorpskern in de jaren '80 en '90 van de twintigste eeuw en de relatief grootschalige nieuwbouw (Palladio, Olmenlaan, De Clinge, Schoolstraat) is er veel van het oorspronkelijk Bussum verdwenen. Er is echter wel degelijk cultuurhistorie in Bussum aanwezig. Juist omdat Bussum geen ruimte heeft voor uitbreidingslocaties en nieuwe initiatieven altijd in de bestaande structuur moeten plaatsvinden, is het gewenst om hetgeen er is op een verantwoorde wijze te bewaren en zichtbaar te maken of te vernieuwen. Dit geldt niet alleen voor de oude dorpskern, maar ook voor de negentiende- en twintigste-eeuwse uitbreidingen. Zo zijn per 2 juli 2007 Het Spiegel en het Brediuskwartier door het Rijk aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Een groot aantal andere gebieden is in het verleden op lokaal niveau onder de aandacht gebracht door middel van beeldkwaliteitsplannen (Bussum Centrum, Banisgronden, Huiszerweg etc.). Via deze beeldkwaliteitsplannen streefde de gemeente impliciet naar behoud van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing en een passende inrichting van de openbare ruimte. Impliciet, omdat zij uitgaat van de bestaande toestand zonder daar een duidelijke historische component in te beschrijven. Op zich is dat voldoende. Een onderbouwing vanuit cultuurhistorische kennis en waardering echter, verdiept de motivatie voor een dergelijk streven. Er is inmiddels gebiedsgericht welstandsbeleid vastgesteld (2003, herzien in 2012) waarin de beeldkwaliteitsplannen zijn verwerkt. In de bijzondere welstandsgebieden (Centrum, Bussum Zuid-West en Spoorzone) is extra inspanning ten behoeve van het behoud en de eventuele versterking van de ruimtelijke kwaliteit gewenst. Ook in de beschermde gezichten is dit het geval. Hier is de cultuurhistorische kwaliteit mede bepalend voor de welstand. Hier is behoud en eventueel herstel van het historisch straatbeeld uitgangspunt.

Cultuurhistorisch beleid vindt haar inbedding in een aantal nota's en notities, waarvan de Structuurvisie Naarden Bussum 2040 (2014) de lange termijn visie beschrijft. Belangrijkste doelstelling in dit kader is: handhaving en zo nodig verbetering van de bestaande kwaliteit van Bussum als woon- en werk omgeving. Geïntegreerd ruimtelijk kwaliteitsbeleid wordt ingezet om, met respect voor het verleden, vandaag optimaal te coördineren, stimuleren en sturen met de blik op ontwikkelingen in de toekomst als het gaat om huisvesting en werkgelegenheid. Beleving en herkenning zijn van wezenlijk belang voor een

economisch en sociaal goed functioneren van met name het centrum. Cultuurhistorisch waardevolle elementen vormen hiervoor een belangrijke drager.

Het ontwikkelingsprogramma Stedelijke vernieuwing (2010-2014) heeft hetzelfde doel. Bussum wil haar cultuurhistorische kwaliteiten koesteren en zorgdragen voor haar waardevolle karakteristieke eigenschappen van wonen en werken in het groen op een steenworp afstand van de Randstad.

Door uitvoering te geven aan de aanbevelingen uit deze nota, kan de gemeente een actief cultuurhistorisch beleid ontwikkelen.

Om dit alles te bereiken zijn in 2003 de onderstaande doelstellingen geformuleerd met als belangrijkste uitgangspunt dat het cultuurhistorische beleid integraal in de gemeentelijke organisatie wordt ondergebracht. In deze herziene versie van de nota blijven de doelstellingen bestaan.

Doelstellingen 2003-2014:

1. De aanwezige cultuurhistorische waarden aanvullend inventariseren, documenteren en op kaart zetten.
2. Deze waarden beschermen door instandhouding en beheer te stimuleren en waar nodig te ondersteunen.
3. 'Behoud door ontwikkeling' realiseren door het aangrijpen van mogelijkheden die op een verantwoorde wijze een nieuwe toekomst bieden aan de aanwezige cultuurhistorische waarden.
4. De bewustwording over de cultuurhistorie van Bussum vergroten en de samenwerking met externe partijen die te maken hebben met cultuurhistorie versterken.

Voor een eenduidige begripsbepaling en de wettelijke kaders van de begrippen historische (steden)bouwkunst (rijksmonumenten, provinciale monumenten, gemeentelijke monumenten), historische geografie en archeologie wordt verwezen naar bijlage 1 en bijlage 8)

Bussum: Gedeelte van de kaart van Ketelaer uit 1769.

Bussum: De forten op deze tekening vormden samen het Offensief van Naarden. © M.J.M. Heyne, Uit: Gouka, 2003, p. 27

1.5 Opbouw van deze nota

De opbouw van deze nota is als volgt: ten eerste wordt de ontstaansgeschiedenis van Bussum behandeld (hoofdstuk 2). Vervolgens wordt de visie op en de wijze van omgang met het gemeentelijk bodemarchief, de historisch geografische waarden en de monumentenzorg behandeld (hoofdstuk 2, 3 en 4). Dan volgen enkele korte opmerkingen over voorlichting en communicatie (hoofdstuk 5) waarna de planning en financiën aan bod komen (hoofdstuk 6). Het afsluitende hoofdstuk (hoofdstuk 7) geeft een aantal aanbevelingen en mogelijk door de gemeente te nemen vervolgstappen. Dit zijn de onderwerpen waarover binnen de gemeente gediscussieerd en besloten zal moeten worden.

In de bijlagen worden onder andere de effecten en belangen van cultureel erfgoed besproken, is een beschrijving opgenomen van het door rijk en provincie gevoerde cultuurhistorische beleid en zijn tevens gebiedsbeschrijvingen van de uit cultuurhistorische oogpunt relevante terreinen beschreven. Voor de volledige definities van de in dit advies gebruikte specifieke termen wordt verwezen naar de begrippenlijst in de bijlage.

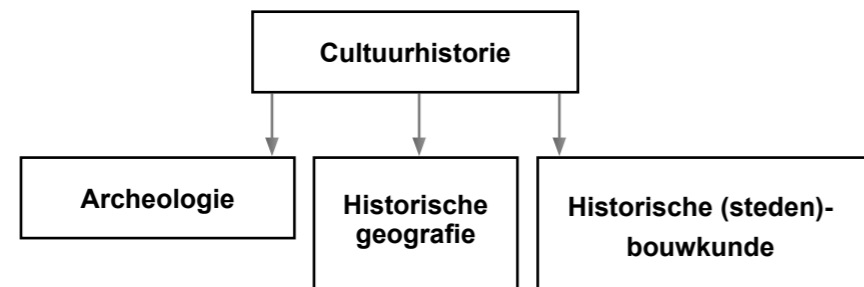
Cultuurhistorie van Bussum

2

2.1 Wat is cultuurhistorie

Onder cultuurhistorie wordt tegenwoordig verstaan (zie onderstaande figuur):

- Historische (steden)bouwkunde en hun stedenbouwkundige en landschappelijke structuur en samenhang;
- Archeologie (sporen van menselijke activiteiten in de bodem);
- Historische geografie (de historische structuren in het landschap).

Monumentenzorg richt zich vooral op de gebouwde monumenten, het onderdeel van de cultuurhistorie dat van oudsher het meest in de belangstelling staat. Waardevolle panden en objecten worden door de Monumentenwet 1988 beschermd tegen verval en ingrijpende wijzigingen. Bij het begrip monumentenzorg wordt vooral gedacht aan indrukwekkende gebouwen zoals kastelen, landhuizen, kerken en molens. De laatste jaren is er echter een ontwikkeling gaande die ook 'gewonere' zaken als waardevol en karakteristiek aanmerkt. Het Rijk gebruikt in de wetgeving nog wel de term 'monumenten'. In de Monumentenwet 1988 wordt onder monumenten verstaan: "alle voor ten minste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde."

In de beleidsbrief MoMo¹ (modernisering monumentenzorg) van de minister van OC&W wordt deze grens van 50 jaar losgelaten.

Het nieuwe MoMo beleid, dat op 1 januari 2012 in de Monumentenwet is vastgelegd omvat drie pijlers, te weten:

1. cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening
2. krachtiger en eenvoudiger regelgeving
3. bevorderen van herbestemming

Onder archeologie wordt verstaan de wetenschap van het bestuderen, onderzoeken en documenteren van sporen en resten van menselijke activiteit in de bodem (het bodemarchief), teneinde meer te weten te komen over de bewoningsgeschiedenis van een bepaald gebied. De archeologie is de laatste jaren steeds belangrijker geworden. In het Verdrag van Malta (1992) verklaren de aangesloten landen zich in te zetten een goed archeologisch beleid te ontwikkelen. Uitgangspunt is zoveel mogelijk de gegevens te bewaren in situ (in de bodem) en alleen in uiterste noodzaak op te graven. De stelling 'de verstoorder betaalt' geldt hierbij.

De historische geografie bestudeert zaken die door de mens in het verleden in het landschap zijn gecreëerd en die het karakter van een bepaald gebied bepalen. Bijvoorbeeld opgeworpen dijken, ingepolderde meren met een door mensenhand gemaakte kavelindeling, duinrellen, vaarten, houtwallen, begraafplaatsen. De Natuurbeschermingswet biedt de mogelijkheid bepaalde waardevolle historisch geografische gebieden een beschermde status te geven.

2.2 Cultuurhistorische ontwikkelingen van de gemeente

Bussum ligt in het Gooi dat qua ondergrond een eenheid vormt met de Utrechtse Heuvelrug. Het Gooi is hooggelegen op stuwwallen die in de voorlaatste ijstijd door het ijs zijn opgeworpen. Ruim 8000 jaar geleden kwamen in het Gooi permanent mensen te wonen. Het gebied was in die tijd bebost en werd door de aanleg van akkers door deze boeren – waarvoor zij stukjes grond afbrandden – steeds verder ontbost.

Vermoedelijk is de eerste nederzetting van Bussum ontstaan in de Karolingische tijd (negende eeuw). Men vestigde zich in die tijd boven op de stuwwal. De plaats waar het oude Bussum heeft gelegen, ligt buiten de huidige gemeentegrenzen van Bussum. Later werden veel van de Gooise dorpen naar de flanken van de stuwwal verplaatst, op de zandwaaiers, waar men relatief gemakkelijk water kon vinden maar er niet door werd bedreigd. Zo werd tussen het einde van de vijftiende en het begin van de zestiende eeuw ook Bussum verplaatst naar de huidige plaats².

Oud-Naarden, Laren en Huizen zijn in dezelfde periode ontstaan. Oud-Naarden was een agrarische- en handelsnederzetting die ongeveer drie kilometer meer noordoostelijk dan de huidige vesting lag, aan de noordrand van het Gooi, waar nu het Gooimeer is. Na de verwoesting van deze nederzetting werd het huidige Naarden gebouwd in 1350. De nieuwe locatie werd gekozen door de strategische ligging; een noordelijke uitloper van het Gooi en hoog genoeg om gevrijwaard te blijven van wateroverlast en golfslag bij noordwester stormen. Daarbij was de bodemgesteldheid ook gunstig. Het lag op een strook klei en zand tussen het Naardermeer en de Zuiderzee. Dit was de enige goed begaanbare toegang tot het hart van Holland. De eerste vermelding als stad was in 1337. Dit betekent dat Naarden al voor deze tijd, waarschijnlijk omstreeks 1325, stadsrechten heeft verworven. Tot in de 16e eeuw was Naarden in bloei. De uiteindelijke locatiekeuze

¹Beleidsbrief MoMo Modernisering Monumentenzorg, Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap, november 2009

²Lange tijd is overigens gesproken over Hoog- en Laag-Bussum.

van Bussum, dicht bij de stad Naarden, is begrijpelijk³.

Van oorsprong is Bussum een agrarisch dorp. De landbouw werd volgens een middeleeuwse opzet bedreven op gezamenlijk gebruikte gronden, de zogenaamde engen. In Bussum lagen deze ten zuidwesten van het oude dorp⁴. De huizen lagen overwegend geconcentreerd rond de Brink en subbrinken bij de kruising van wegen. De brinken werden gebruikt om het vee 's nachts bijeen te brengen. Het was de veilige plaats voor het vee en veelal waren er drinkplaatsen. Op sommige plaatsen zijn brinken later in het dorp opgenomen als plein, zoals in Muiderberg en Laren. In Bussum zijn de brinken echter bebouwd. Om de zandgrond vruchtbaar te maken was de mest nodig van het vee dat op de meenten werd geweid. Eng en meent werden gescheiden door veekeringen. De maatlanden produceerden het hooi voor het bijvoederen van het vee. Op de woeste gronden werden schapen (en vaak ook varkens) gehouden, eveneens voor de bemesting van de landbouwgrond⁵. Percelen werden gescheiden door houtwallen en houtsingels, die tevens dienst deden als hakhout. De verschillende gronden werden verbonden door een structuur van landwegen.

Vanaf de late middeleeuwen werden de gronden al verdeeld tot privé-eigendom. Later werd grond verkocht voor zandwinning. Eerste aanleiding om het zand af te graven was het besluit om rond Naarden een moderne vesting te bouwen. Dit besluit werd genomen na de inval van de Franse legers in Naarden en omgeving in 1672. Rond de vesting moest de grond een zodanig niveau hebben dat het onder water kon worden gezet. Om dat te bereiken werd aan de Gooise zijde zand afgegraven.

Omdat diverse Bussummers hun brood verdienden met het afgraven van het zand, zette men de afzanding ook buiten de schootsvelden van de vesting voort. De zandafgraving bereikte rond het begin van de negentiende eeuw het huidige Bussumse grondgebied. Men groef het zand handmatig af, waarna men het met kruiwagens naar de schepen bracht, die in de zanderijsloten lagen te wachten om af te varen naar de zanderijvaarten en de Naarder stadgrachten en via de Naardertrekvaart het zand vooral naar Amsterdam te brengen.

De zandafgravingen werden gestopt toen men besloot aan de noordzijde van het dorp nieuwe woningen te bouwen en men daar de afgegraven gronden weer moest ophogen met zand dat aan de andere zijde van het dorp zou moeten worden afgegraven.

De zandafgravingen werden deels ingericht als tuinbouw- en weidegebied en deels bestemd als bleekvelden van wasserijen. Deze laatste werden hier gevestigd vanwege het schone, kalkarme water.

Een bijzondere zandafgraving is die van Cruisbergen. Dit was een onontgonnen gebied op de grens van het zand en het veen, waarop door Jonkheer Rutgers-van Rozenburg een landgoed werd gesticht. Om de grond te exploiteren besloot hij het te laten afgraven, wat tussen 1850 en 1880 zijn beslag had. Anders dan in de rest van Bussum werd het

³Beleidsnota Integraal gemeentelijk monumentenbeleid Naarden 2003-2008

⁴Het huidige (nieuwe) Bussum werd in de zestiende eeuw naar de andere zijde van de eng verplaatst. Overigens werd toen wel de Westereng als nieuwe eng toegevoegd. Deze lag ongeveer op de plaats van de huidige wijk Het Spiegel.

⁵Woeste gronden zijn de onontgonnen gronden en bestonden veelal uit heide en bos.

zand hier via 's-Graveland afgevoerd. Op de strook hogere grond aan de zuidzijde van de afgraving stond het herenhuis, dat later werd veranderd in een strokartonfabriek en in de jaren tachtig van de twintigste eeuw volledig uitbrandde.

Door de aanwezigheid van vesting Naarden werd de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort aangelegd. Na de opening van de Oosterspoorweg in 1874 werd het landelijke Bussum gemakkelijk bereikbaar voor stedelingen uit het westen. Het huidige station vervangt sinds 1926 twee voorgaande gebouwen. Het dorp breidde zich aan het einde van de negentiende eeuw snel uit; particulieren stichtten er villaparken zoals Het Spiegel, waarop de gemeentelijke overheid het initiatief overnam, zoals bij het Brediuskwartier aan het begin van de twintigste eeuw. Op de woeste gronden na, is tegenwoordig nagenoeg het gehele grondgebied van de gemeente Bussum bebouwd.

De situering van Bussum hangt nauw samen met de oude verbindingsweg tussen Naarden en Hilversum (Thierensweg, L. Hortensiuslaan en Brinklaan). De wegenstructuur van Bussum is ontstaan op basis van een aantal radiaal vanuit de kern aangelegde zandpaden en -wegen die het dorp verbond met omliggende dorpen en landbouwgronden. Door de uitbreiding van het dorp werd ook het wegennet uitgebreid, hoewel dat nog grotendeels onbestraat was. Eind negentiende en begin twintigste eeuw werden de wegen steeds vaker verhard.

Aanvankelijk was de Bussumervaart slechts een zandsloot voor het afvoeren van zand. Eind achttiende eeuw werd deze getransformeerd tot een kanaal. Hierlangs bevonden zich in de negentiende eeuw de wasserijen. Deze maakten gebruik van het schone water dat zich in de zanderijsloten bevond. Eind negentiende eeuw werd een deel van het kanaal gedempt en werd de nieuwe kop verbreed tot een havenkom. In de negentiende en begin twintigste eeuw was het kanaal een belangrijke aanvoerroute voor bouwmaterialen en brandstof voor de nieuwe (villa)wijken. In 1939 werden haven en een deel van het kanaal gedempt. Van de overige zandsloten zijn alleen in het Brediuskwartier en ten zuidwesten van het dorp restanten overgebleven.

Vanaf 1817 is Bussum een zelfstandige gemeente. Bestuurlijk maakte Bussum namelijk tot aan het begin van de negentiende eeuw deel uit van de gemeente Naarden. De militaire betekenis van Naarden heeft dan ook zijn uitwerking op Bussum gehad. Rondom Bussum werd een fortengordel "Offensief voor Naarden" aangelegd. Rond de vestingen diende een vrij schootsveld aanwezig te zijn. Dit hield in dat er volgens de Kringenwet uit 1853 beperkingen werden gesteld aan het bouwen rondom de forten. Dit uit zich in de typologie van meer (geheel) of minder (stenen voet/kap) volledig uit hout bestaande huizen binnen de 'verboden kringen', bijvoorbeeld langs de Godelindeweg. De grenzen van de verboden kringen zijn op veel plaatsen afleesbaar door verschillen in ouderdom van de bebouwing ter plekke. Ten zuiden van Bussum heeft de verboden kring behorende bij het Hoofdwerk 'Offensief van Naarden' en de verschillende batterijen aldaar de uitbreiding van Bussum sterk beperkt totdat in 1926 de vesting Naarden werd opgehe-

ven. Werk IV van het offensief ligt nog altijd op het sportpark Zuid.

Bussum was bij de verzelfstandiging in 1817 een dorp met circa 500 inwoners. Na de aanleg van de spoorlijn in 1874 groeide het bevolkingsaantal gestaag. Aanvankelijk waren het vooral welgestelden die zich in Bussum vestigden, rond 1900 voegden zich daar de forenzende middenklasse aan toe. In het kielzog van de bouwactiviteiten die daar het gevolg van waren, groeide het aantal (bouwvak)arbeiders dat in deze buurt ging wonen. Ook de winkelnering ontwikkelde zich.

De dorpskern

Op de Cultuurhistorische waarden-kaart (CHW) is de dorpskern van Bussum aangegeven als van hoge archeologische waarde. Als begrenzing van de historische dorpskern is gekozen voor de omvang van de bebouwingsoppervlakte zoals die bestond rond het midden van de negentiende eeuw.

Een grootscheepse transformatie tot modern winkelcentrum vond plaats in de tweede helft van de twintigste eeuw. Daarbij kregen de straten een breder profiel en werden de rooilijnen teruggelegd. Overall in het centrum is de kans aanwezig dat er funderingen en oude bewoningssporen aan het licht komen buiten de huidige rooilijn, behalve daar waar de ondergrond in de twintigste eeuw reeds diepgaand werd verstoord.

Archeologisch onderzoek van de nog niet verstoorde delen van de kern kunnen belangrijke gegevens en vondsten opleveren over de oudere bewoningsgeschiedenis en over nog onbekende aspecten van het dagelijks leven in de loop der eeuwen⁶. Vaak bevinden de archeologische sporen zich reeds binnen enkele decimeters onder het maaiveld. De diepste sporen kunnen tot enkele meters diepte reiken.

Er is in de dorpskern van Bussum maar één vondstmelding bekend, namelijk die van de opgraving bij de oude Studio Irene⁷. Men verwachtte er de resten van de Sint Vitus-kapel uit het eerste kwart van de zestiende eeuw te vinden. De grond bleek echter sterk geroerd en er werden muurfragmenten terug gevonden die niet ouder zijn dan zeventiende-eeuws⁸. Het is daarom niet duidelijk hoeveel en welke sporen terug te vinden zullen zijn in de dorpskern. In ieder geval zullen de bewoningssporen niet ouder zijn dan van de vijftiende eeuw – de tijd dat er voor het eerst sprake is van Laag-Bussum.

Behalve de dorpskern, bestond in de negentiende eeuw ook de Achterbuurt, die aan de andere zijde van het spoor lag. Net als in de oude dorpskern van Bussum is ook hier de mogelijkheid archeologische sporen aan te treffen onder de huidige bebouwing. De Achterbuurt zal vermoedelijk iets jonger zijn dan de dorpskern van Bussum, maar wel uit de zestiende eeuw dateren. Deze Achterbuurt dankt de naam aan de ligging achteraf van de rest van het dorp. Hier hebben boerderijen gestaan, vermoedelijk van de boeren die de Westereng (gelegen op de plaats van de huidige wijk Het Spiegel) bewerkten.

De dorpskern ontwikkelde zich eind negentiende en begin twintigste eeuw van een verzameling boerderijen bij de St. Vituskerk tot een concentratiegebied van voorzieningen.

⁶De oudste te verwachten sporen dateren uit het laatste kwart van de vijftiende eeuw in verband met het verplaatsen van het dorp vanaf hoger op de strandwal naar deze plaats. Het oude Bussum lag overigens buiten de huidige gemeentegrenzen.

⁷Bron: Archis 2.

⁸Archeologische kroniek Noord-Holland over 1990, p. 315 (ROB)

De bebouwingdichtheid werd verhoogd en de boerderijen zijn opgenomen in de nieuwe toevoegingen van woon-, werk- en winkelpanden uit de negentiende en vroeg-twintigste eeuw, zoals bijvoorbeeld in de Havenstraat, Visserstraat, Driestweg.

In de jaren tachtig van de twintigste eeuw is er in de dorpskern van Bussum stevig gesaneerd en nieuw gebouwd. Daardoor is de bebouwing van het centrum tegenwoordig een combinatie van negentiende-, twintigste- en eenentwintigste-eeuwse architectuur. Sloot de vroeg-twintigste-eeuwse bebouwing in hoogte nog aan bij de negentiende-eeuwse panden, de nieuwbouw van de eind-twintigste, vroeg-eenentwintigste eeuw kent een grote schaa sprong, zowel in massa als in hoogte. Cultuurhistorische waarden hebben hier in het nabije verleden geen voorrang gekregen.

Bussum centrum anno 1845 en 1905

De eng

Rondom het zestiende-eeuwse Bussum (behalve aan de noordzijde) lagen engen. Aan de noordoostkant lag de Naardereng. Hierop is in de twintigste eeuw het Brediuskwartier gebouwd. Aan de zuidoostzijde lag de Oostereng. Dit was de eng die ook al bij het oude Bussum behoorde. Aan de westzijde van het dorp lag de Westereng, die pas in gebruik werd genomen na het verplaatsen van het dorp en waarop later de wijk Het Spiegel werd gebouwd. Het deel ten zuiden van de Huizerweg is overigens pas bij de grondruil van 1902 met Hilversum onderdeel geworden van de gemeente Bussum.

Op de zandgronden zijn de nederzettingen over het algemeen vaak meerdere malen

verplaatst, voordat zij een definitieve plaats kregen. Deze verplaatsingen gingen vooraf aan de fase waarin het oude Bussum zijn vaste plaats kreeg. Veelal vond er een afwisseling plaats, waarbij de akkergronden na een aantal jaren op de plaats van de nederzetting (/boerderijen) kwamen te liggen, omdat hier een vruchtbare laag was ontstaan als gevolg van de bewoning, de stalruimtes en het deponeren van afval. Toen men in de Vroege Middeleeuwen de potstal ging gebruiken, kreeg het dorp een vaste plaats. Vanaf die tijd werd de mest (plaggen met mest van het vee) vanuit de stal op de akker gebracht. Hiermee werd de eng steeds verder opgehoogd.

2.3 Twee beschermde dorpsgezichten

Het Spiegel

Villawijk Het Spiegel, gelegen ten westen van de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort, is ontstaan tussen 1874 en ca. 1934. Daarna zijn grote delen van de wijk herverkaveld en verdicht. De fragmentarische ontwikkeling van Het Spiegel lag ten grondslag aan grondhandel en grondspeculatie door particulieren en particuliere bouwmaatschappijen.

De infrastructuur werd bepaald door de aanwezige landwegen, de grootte van de kavels en de bestaande eigendomsgrenzen. Hoofdwegen werden in een zo vroeg mogelijk stadium vastgelegd, zodat er bij de veelheid aan initiatiefnemers, toch een zekere eenheid werd verkregen in de aanleg om de aantrekkelijkheid van het gebied te verhogen. De openbare ruimte werd parkachtig ingericht. De grote, groene tuinen versterkten de beleving hiervan. Het villapark ontwikkelde zich deels organisch, deels planmatig in de groene, landschappelijke setting. Karakteristiek voor het gebied is de vrijstaande bebouwing van hoge kwaliteit (ca. 1875-1940), gesitueerd langs kronkelige wegen. De villa's vormen een staalkaart van de voorname (neo-) architectuurstijlen die aan het einde van de negentiende eeuw 'en vogue' waren, in een variatie aan vrijstaande en geschakelde woningen van 1 à 2 bouwlagen met kap. Kleinschalige bebouwing (lees: arbeiderswoningen) werd geweerd.

Rijksmonument aan de Parklaan.

Een belangrijke karakteristiek die opvalt tijdens een rondwandeling in Het Spiegel, is de onverbreekelijke samenhang tussen de bebouwing, het groen en de inrichting van de openbare ruimte. De onderlinge maat en schaalverhoudingen bewerkstelligen een zekere harmonie. Aan het einde van de 20e eeuw werden enkele grote villa's vervangen door appartementengebouwen en bungalows, wat de verhoudingen binnen een kavel en soms er buiten, verstoort. Een in verhouding groot aantal parkeerplaatsen verdringt het groen. Anderzijds bestaat bij de villabewoners de tendens om zich overmatig achter groen te verschuilen, wat opnieuw de harmonische verhoudingen aantast.

Het Brediuskwartier

Het Brediuskwartier is later tot stand gekomen dan Het Spiegel. In de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw is ter plekke van voormalige zandafgravingen een stadswijk gebouwd. K.P.C. de Bazel ontwierp het Vondelkwartier tussen 1914-1915. Verder ontwierp hij in opdracht van en samen met de dienst Publieke Werken Het Brediuskwartier, in samenwerking met de Naardense landschapsarchitect D.F. Tersteeg, die de landschappelijke inrichting maakte⁹. Daarin is creatief gebruik gemaakt van de afwateringssloten en hoogteverschillen als gevolg van de zandafgravingen.

Afwateringssloot in het Brediuskwartier.

⁹J. de Haan, *Gooische villaparken. ing van het buitenwonen in het Gooi tussen 1874-1940*, Haarlem 1990, p. 60

De opdrachtgever was de gemeente en de doelgroep bestond uit een combinatie van welgestelden, middenstanders en beter betaalde arbeiders. Het karakter van de wijk is dan ook een unieke mengeling van villapark en tuindorp, waarvoor de bestaande natuurwaarden onderlegger waren. Met name de restanten van de zandafgravingen werden in het landschappelijk ontwerp voor de plantsoenen opgenomen, wat (ook) kostenbesparend werkte. Openbaar en privé-groen lopen in elkaar over. Een opvallende meerwaarde vormen de bomenlanen en de kleine parkjes met groene uitstraling verspreid over de wijk.

De bebouwing bestaat uit villa's en middenstandswoningen, door verschillende architecten vormgegeven, en volgens één ontwerp uitgevoerde arbeiderswoningen. Die bebouwing komt toch met elkaar overeen door de toepassing van dezelfde beeldtaal en dezelfde, zorgvuldig verwerkte bouwmaterialen.

Voormalige zanderijsloot in het Bilderdijkpark.

2.4 Overige cultuurhistorisch interessante gebieden van Bussum

Oosterpad

Interessant is de stedenbouwkundige opzet en architectonische invulling van de huurwoningen aan het Oosterpad. Deze werden in 1921 in opdracht van de Protestants-Christelijke Woningbouwvereniging "De Eendracht" gebouwd in de trant van de Amsterdamse School, naar een ontwerp van architect G.J. Vos. Naast de ruimtelijke waardering is deze buurt ook sociaal-historisch van betekenis, als een vroeg voorbeeld van sociale woningbouw.

1e Industriestraat

Niet gerekend tot het beschermde dorpsgezicht Brediuskwartier, maar wel een interessant stedenbouwkundig fenomeen is het gebied bij de 1e Industriestraat, Marconiweg, Simon Stevinweg. De combinatie van woon- en werkruimten in hetzelfde type architectonisch ontwerp en overeenkomstige materialisering zorgt voor een unieke omgeving die geschiedenis vertelt. De hoogteverschillen en de groenstructuren versterken de ruimtelijke kwaliteit. (ca.1930).

1e Industriestraat, © J.M. van der Veen

Wederopbouw

Na de Tweede Wereldoorlog zijn nog enkele uitbreidingen van Bussum tot stand gekomen, vooral in zuidoostelijke richting: de Westereng en de Oostereng. Opvallend is de ruime stedenbouwkundige opzet van de naoorlogse (wederopbouw)architectuur, waardoor zelfs eenvoudiger woonbuurten tot op de dag van vandaag kwaliteit uitstralen.

Enkele waardevolle objecten uit die wederopbouwperiode (1945-1965) zijn het gemeentehuis, de Dudokflats aan de Gooilandseweg/Nieuwe 's-Gravenlandseweg en aan het Oranjepark, het complex van de St. Jozefkerk aan de Laarderweg/Ceintuurbaan, enkele andere kerken zoals die aan het Beatrixplantsoen/Meulenwiekelaan, de Dr. Frederik van Eedenweg/Oud Bussummerweg en de Verlosserkerk (de kerk, het ontmoetingscentrum en de voormalige pastorie) aan de Lorentzweg. Ook de Aula(s) op de Algemene Begraafplaats aan de Nieuwe Hilversumseweg en de betonwoningen aan de Jan Bottemastraat horen daarbij.

Begraafplaatsen

Een bijzondere plek in de cultuurhistorie van Bussum wordt ingenomen door de vijf begraafplaatsen. Er zijn drie begraafplaatsen van Naarden op Bussums grondgebied aan de Amersfoortsestraatweg:

- Algemene Begraafplaats (rijksmonument)
- Joodse Begraafplaats (onderdelen rijksmonument)
- Rooms-Katholieke Begraafplaats

Dudokflats, Oranjepark

En drie begraafplaatsen van Bussum aan de Nieuwe Hilversumseweg:

- Algemene Begraafplaats
- Oude Rooms-Katholieke Begraafplaats
- Nieuwe Rooms-Katholieke Begraafplaats

Behalve de naoorlogse monumentale panden, heeft de gemeente Bussum de Oude Katholieke Begraafplaats en het oude deel van de Algemene begraafplaats laten onderzoeken, ten einde te inventariseren of deze in aanmerking komen voor aanwijzing als gemeentelijke monument.

De Nieuwe Rooms-Katholieke Begraafplaats

De oudste algemene begraafplaats in Bussum werd in 1830 door Naarden gesticht op voormalig Naardens, maar toen al Bussums, grondgebied. Ondanks haar verzelfstandiging koos de gemeente Bussum er destijds voor om niet een eigen begraafplaats de stichten, maar de niet-katholieke Bussumers op deze begraafplaats te begraven. Ook de Joodse Begraafplaats is hier gesitueerd. In 1873 werd door Bussum toch een begraafplaats aangelegd, op Hilversumse grond. Deze werd opgeheven toen in 1886 op eigen grondgebied de Algemene Begraafplaats aan de Nieuwe Hilversumseweg werd gesticht.

De Algemene Begraafplaats (aan de Amersfoortsestraatweg) is een rijksmonument en nog altijd eigendom van Naarden. De Stichting tot Behoud van de Oude Begraafplaats Naarden heeft ervoor gezorgd dat de begraafplaats monumentale status kreeg. Enkele jaren geleden is een beheervisie voor de begraafplaats gemaakt. Gelegen op Bussums grondgebied, is Bussum de vergunningverlenende instantie. Voor een compleet overzicht van alle monumenten in Bussum: zie bijlage 2.

Archeologie en ruimtelijke plannen

3

3.1 Inleiding

Sinds 1 juli 2007 is de zorg voor het bodemarchief zoals gezegd onderdeel van de Monumentenwet. Voor gemeenten betekent het, dat bij het vaststellen van nieuwe bestemmingsplannen of bij het herzien van bestemmingsplannen rekening gehouden moet worden met (mogelijk) aanwezige archeologische vindplaatsen in het gebied. Zones die (potentieel) archeologisch waardevol zijn, worden aangeduid op de bestemmingsplankaart. Bij ruimtelijke ontwikkelingen binnen die zones zal inventariserend archeologisch veldonderzoek moeten uitwijzen of behoud van de vindplaats noodzakelijk en mogelijk is. De verplichting tot het uitvoeren van dergelijk inventariserend onderzoek (en de mogelijk daarop volgende stappen) is gekoppeld aan de aanvraag voor bouw-, sloop-, of aanlegvergunning en ontheffing. Inventariserend archeologisch onderzoek en de eventuele vervolgstappen maken ook deel uit van MER-procedures en ontgroningen.

3.2 Bestemmingsplan, ontheffingen en vergunningen

In het archeologisch bestel spelen gemeentelijke bestemmingsplannen een centrale rol. Voor de vormgeving van de archeologische monumentenzorg is het essentieel om risicoanalyses voor het grondgebied van de gemeente te maken om de archeologische betekenis daarvan in te kunnen schatten. Er bestaat echter geen generiek kaartmateriaal dat voldoende verfijnd is dat daar vanuit kan worden gegaan. Daarom zal de gemeente zelf de archeologische (en andere cultuurhistorische) waarden en verwachtingen in kaart (laten) brengen. Vanwege de omvang van deze inventarisatie is het raadzaam daarbij aansluiting te zoeken bij de te vernieuwen bestemmingsplannen of de ruimtelijke ontwikkelingen die op een andere wijze worden voorgesteld¹⁰.

Vervolgens kunnen door de gemeente de archeologische “risico’s” worden bepaald, waarna de besluiten ten aanzien van het omgaan met de archeologie in de betreffende bestemmingsplannen worden vastgelegd door middel van aan het bestemmingsplan eigen instrumenten, zoals het aanlegvergunningstelsel. Eventuele archeologische waarden in het plangebied kunnen als dubbelbestemming worden aangegeven op de plankaart en in de voorschriften, terwijl het gemeentelijk archeologisch beleid en de ten behoeve van het plan uitgevoerde inventarisatie van archeologische waarden in de toelichting kunnen worden opgenomen¹¹.

Het meenemen van de archeologie in de bestemmingsplannen maakt het ook mogelijk de kosten voor archeologisch onderzoek te verhalen op de verstoorder. Ontheffingen van het bestemmingsplan kunnen door de initiatiefnemer van de bodemverstoring wor-

den aangevraagd bij de gemeente. Voor een ontheffing zijn gegronde redenen nodig die worden beschreven in een projectbesluit. Daarin worden alle argumenten tegen elkaar afgewogen en door middel van nader onderzoek bekeken of de ontheffing kan worden verleend in de vorm van een vergunning. De beleidskaart vormt hierbij de basis voor de argumentatie betreffende de archeologie.

3.3 De beleidskaart

In praktisch opzicht vraagt de herziene Monumentenwet 1988 van gemeenten om in de voorbereidingsfase van een nieuw bestemmingsplan inventariserend archeologisch onderzoek te laten uitvoeren en aan te geven welke conclusies de gemeente daaraan verbindt (artikel 38a, eerste lid). Een dergelijk onderzoek is in het kader van deze nota uitgevoerd. Op basis daarvan is een voor de gemeente vlakdekkende beleidskaart gemaakt, die de archeologische onderlegger vormt bij het opstellen van bestemmingsplannen.

Bij de totstandkoming van de beleidskaart is rekening gehouden met het feit dat niet voor iedere ruimtelijke ontwikkeling een archeologisch onderzoek verplicht kan worden gesteld. Het belasten van iedere kleine ruimtelijke ontwikkeling met archeologisch onderzoek zal vooral als last worden ervaren wat ten koste gaat van het maatschappelijk draagvlak. De gemeente heeft daarom voor alle archeologiegebieden een ondergrens voor archeologisch onderzoek op de beleidskaart aangegeven. De gebieden komen niet overeen met de bestemmingsplangebieden, want de archeologiegebieden zijn bepaald aan de hand van archeologische gegevens en oude kaarten. Voor de gebieden gelden andere regels; soms moet al bij kleine plangebieden rekening worden gehouden met archeologie en soms pas bij veel grotere plangebieden.

Bij de vaststelling van vrijstellingsgrenzen is getracht een verantwoorde balans te vinden tussen enerzijds de belangen van de archeologische monumentenzorg en anderzijds de maatschappelijke en organisatorische uitvoerbaarheid van archeologisch onderzoek. Aangezien de archeologische beleidskaart hét basisinstrument vormt voor het gemeentelijk archeologiebeleid, zal de gemeente de nota en de kaart daarop actualiseren indien daartoe op grond van archeologisch onderzoek of wetswijzigingen aanleiding bestaat, maar in ieder geval ongeveer elke tien jaar.

Opgegraven of niet-behoudswaardige vindplaatsen worden niet op de bestemmingsplankaart aangeduid. Dat geldt ook voor terreindelen die op grond van een bureau-, verkennend en/of karterend onderzoek archeologisch niet of onvoldoende waardevol zijn bevonden. Voor het overige gebied van het bestemmingsplan wordt de beleidskaart als onderlegger voor de plankaart gebruikt. Daarnaast worden archeologische voorschriften ten aanzien van de afgifte van bouw- en aanlegvergunningen in het bestemmingsplan opgenomen. Is het nieuwe bestemmingsplan eenmaal vastgesteld, dan wordt bij de vergunningprocedure bovenstaand stappenplan doorlopen.

¹⁰Hierbij kan gedacht worden aan stedenbouwkundige plannen of bouwplannen, maar ook plannen gericht op natuur en groenvoorziening.

¹¹In de notitie over archeologie en bestemmingsplannen van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (Brouwer en Hanou 2003, p. 32-37) worden verschillende geschikte teksten van voorbeeldvoorschriften gegeven. (Artikel 4.2.1, lid 2a is echter ongeschikt voor gebruik in historische kernen)

3.4 Archeologisch waardevolle gebieden en archeologieregimes

Voor het grondgebied van de gemeente wordt geadviseerd een beleid te voeren waarbij de omvang van de bodemversturende activiteit bepalend is. Dit betekent dat slechts bij werkzaamheden die een bepaalde maat te boven gaan rekening hoeft te worden gehouden met archeologische waarden. Daarbij wordt een indeling gehanteerd in verschillende categorieën "Archeologisch waardevol gebied", elk met eigen criteria van vrijstelling. Beneden de in de criteria genoemde omvang hoeft met archeologische waarden geen rekening te worden gehouden. Binnen de gemeente is in deze nota een aantal volledig archeologievrije gebieden vastgesteld. Het is niet uitgesloten dat voortschrijdend inzicht (na verschillende onderzoeken) kan leiden tot het instellen van meer van dergelijke gebieden.

Het gemeentebestuur geeft door middel van regimes aan welk niveau van archeologiebeleid in een bepaald gebied als 'redelijk' kan worden beschouwd. De regimes komen tot stand op basis van de bekende archeologische waarden, de kennis van de geschiedenis en de eventuele recente bodemverstoringen. Gezamenlijk leiden deze gegevens tot een verwachting met betrekking tot het aantreffen van archeologische sporen in de bodem. Deze verwachting is op basis van ervaring omgezet in regimes met de bijbehorende criteria. Indien een bouwplan kleiner is dan de voor het gebied aangegeven criteria, is geen afweging van het archeologisch belang noodzakelijk.

Categorie	Regime
Eerste	Bij alle grondroerende werkzaamheden dieper dan 35 cm diep
Tweede	Bij plannen van 50 m2 en groter en grondroerende werkzaamheden dieper dan 35 cm beneden maaiveld (Engen, Cruisbergen)
Derde	Bij plannen van 300 m2 en groter en grondroerende werkzaamheden dieper dan 35 cm beneden maaiveld (oude kern en Achterbuurt)
Vierde	Bij plannen van 3000 m2 en groter en grondroerende werkzaamheden dieper dan 40 cm beneden maaiveld (overige gebieden)
Vijfde	Archeologievrij (afzandingen)

Ter verduidelijking:

Bij de tweede categorie geldt:

- Als een plangebied dus 40 m2 is en 35 cm diep geroerd wordt, is rekening houden met archeologie niet nodig;
- Als een plangebied 50 m2 is en 30 cm diep geroerd wordt, ook niet.
- Als een plangebied 40 m2 is en de bodem tot 3 m wordt geroerd, dus ook niet.

3.5 Archeologisch beslissingsproces

Aanvragen voor vergunningen en ontheffingen worden getoetst aan de voorschriften van het betreffende bestemmingsplan en/of de erfgoedverordening. De aanvrager kan daarbij verplicht worden gesteld om de archeologische waarde van het terrein in voldoende mate te laten vaststellen. De aanvrager zal in dat geval archeologisch vooronderzoek (bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek) moeten laten uitvoeren. Indien uit dat vooronderzoek blijkt dat er geen belangrijke archeologische waarden aanwezig zijn of de kans op aanwezigheid van die waarden relatief klein is, dan kan de vergunning of ontheffing, in ieder geval vanuit archeologisch oogpunt, zonder meer worden verleend.

Indien uit het vooronderzoek naar voren komt dat de bodem belangwekkende resten bevat, dan kan de gemeente de vergunning verlenen onder de voorwaarde dat de aanvrager de archeologische resten laat opgraven of dat het plan zodanig wordt aangepast dat deze in de bodem behouden blijven. In iedere fase van het vooronderzoek kan de vergunning of ontheffing dus worden verleend, mits de archeologische waarde van het terrein in de betreffende fase voldoende is vastgesteld.

Archeologisch onderzoek in de Spijkerstraat e.o.

Cultuurhistorische instrumenten

4

4.1 Erfgoedverordening 2010

De Erfgoedverordening vormt de juridische basis voor een groot deel van het gemeentelijke monumentenbeleid. Deze verordening regelt de aanwijzing tot beschermd gemeentelijke monumenten en gemeentelijke dorpsgezichten. Ze bepaalt ook hoe monumenten gewijzigd kunnen worden en maakt het mogelijk gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen. Wet en verordening hebben veel gemeen, maar kennen ook enkele verschillen. Het belangrijkste onderscheid is dat de Erfgoedverordening ruimere mogelijkheden dan de wet biedt. Zo regelt de verordening de instandhouding en subsidie van monumenten.

4.2 Beschermd dorpsgezicht

De beschrijving van het beschermd dorpsgezicht verstrekt veel informatie over de cultuurhistorische waarde van een gebied. Het rijk hanteert een aantal criteria voor de waardering van een beschermd dorpsgezicht zoals schoonheid, wetenschappelijke waarde, samenhang stedenbouwkundige structuren, bebouwing, groen, uniciteit en sociaal-maatschappelijke historische waarde.

4.3 Cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening

Bussum kent al een aantal objecten dat zowel (steden)bouwkundig, als historisch van belang is, zodat zij op de rijks-, provinciale of gemeentelijke monumentenlijst (zie bijlage 2) zijn geplaatst. Daarnaast kunnen er archeologisch en historisch-geografisch belangrijke plekken en structuren worden aangewezen. Voor dit laatste vindt een inventarisatie plaats. Wil de gemeente ongewenste ontwikkelingen voorkomen en de regie voor de kwaliteit van de omgeving in handen houden dan zullen ook deze waardevolle zaken moeten worden beschermd.

Beschermd dorpsgezichten

Naast monumentale panden en objecten kent de gemeente Bussum twee van rijkswege beschermde dorpsgezichten. Het gaat om Het Spiegel en het Brediuskwartier. De gemeente beschermt hiermee niet alleen individuele panden, maar ook de bijgebouwen, inrichting en beplanting van de erven en de inrichting van de openbare ruimte in samenhang. Dat doet zij door bepalingen op te nemen in het bijbehorende bestemmingsplan, waarin nadere eisen worden gesteld aan functies en (ver)bouwplannen van zich in het gebied bevindende panden en objecten, terwijl de Welstandsnota deze nadere eisen concreet invult.

Cultuurhistorie in bestemmingsplannen

Bestemmingsplannen moeten regelmatig (eens per tien jaar) worden herzien. Dat biedt een uitstekende gelegenheid om de cultuurhistorische waarden, waaronder archeologie, in te brengen in de te vernieuwen bestemmingsplannen. De cultuurhistorische waarden kunnen versterkt worden door (kwalitatieve) vernieuwing mogelijk te maken op grond van hoge architectonische en stedenbouwkundige eisen en om te sturen in het gebruik van bepaalde locaties. De bestemmingsplannen zijn een juridisch instrument dat bescherming biedt aan ongewenste ontwikkelingen, waarin duidelijke randvoorwaarden en kaders worden aangegeven om zorgvuldig om te gaan met de cultuurhistorie. Inmiddels zijn nagenoeg alle bestemmingsplannen (bestemmingsplan De Engh uitgezonderd) herzien waarbij de cultuurhistorie is opgenomen. De bestemmingsplannen zijn digitaal te raadplegen via de website.

De beleidsstrategie tot het versterken van de cultuurhistorische identiteit leidt ertoe dat bij het opstellen of wijzigen van bestemmingsplannen voortaan nadrukkelijker aandacht wordt besteed aan bekende en vermoede cultuurhistorische waarden. In de toelichting op het betreffende bestemmingsplan wordt ingegaan op het gemeentelijk cultuurhistorisch beleid en op de ten behoeve van het plan uitgevoerde inventarisatie van cultuurhistorische waarden binnen het plangebied. Ook kan hier gewezen worden op de eventuele gevolgen voor het verlenen van bijvoorbeeld een aanlegvergunning: aan de vergunningverlening kan, indien nodig, de voorwaarde worden gekoppeld van een uit te voeren cultuurhistorisch onderzoek. Voor het bebouwde gebied is het beter het verlenen van omgevingsvergunningen voor de activiteiten bouw en sloop voor gebieden, waar een hoge archeologische verwachting bestaat, aan te passen. Archeologische waarden worden dan getoetst bij deze vergunningaanvragen.

Via de bestemmingsplannen en in de toekomst het omgevingsplan (dat alle bestemmingsplannen en tal van verordeningen zal vervangen), heeft de gemeente een juridisch instrument in handen dat bescherming biedt tegen ongewenste ontwikkelingen en wordt de intentie om zorgvuldig om te gaan met de cultuurhistorie, in duidelijke randvoorwaarden en kaders vastgelegd.

Het verloren gaan - door sloop of anderszins - van historisch waardevolle panden/objecten, terreinen en structuren kan worden voorkomen door een herbestemmingbeleid te ontwikkelen. In het bestemmingsplan Centrum is een dubbelbestemming opgenomen voor panden met cultuurhistorische waarde (CW). Ruim 250 beeldbepalende panden hebben een bouw-aanduiding (CW) gekregen, waardoor het wijzigen van de voorgevel en de zijgevel tot één meter achter de voorgevelrooilijn alleen mogelijk is als de stedenbouwkundige, architectonisch en/of cultuurhistorische waarden behouden blijven (zie bijlage 2).

Er zijn diverse mogelijkheden die ingezet kunnen worden voor het behoud van monumentale panden bij verkoop of wijziging in gebruik, waarin de gemeente een rol kan spelen. In het omgevingsplan kunnen bijvoorbeeld een wijzigings- of uitwerkings-

bevoegdheid voor bepaalde panden of gebieden worden opgenomen zodat een grotere flexibiliteit in het gebruik van een object of pand wordt gecreëerd. Daarnaast zou gebruik gemaakt kunnen worden van de Wet Voorkeursrecht Gemeente die de gemeente voorrang geeft bij het aankopen van panden met als doel deze gerestaureerd of met een restauratieverplichting weer door te verkopen. Uiteraard kan de gemeente waardevolle panden aankopen en bestemmen of aankopen als tussenpersoon.

4.4 Gemeentelijke loket cultuurhistorie

De gemeente heeft in het kader van de cultuurhistorie een duidelijke loketfunctie. Dit is de plaats waar de burger, particuliere eigenaren van monumenten en alle anderen terecht kunnen met hun vragen op dit gebied. Ook initiatiefnemers van bodemverstorende activiteiten kunnen er terecht met vragen naar de beleidskaders hiervoor. De één-loketfunctie die de lokale overheid heeft op het gebied van de cultuurhistorie is in de afgelopen periode sterk toegenomen. Het gaat daarbij om de volgende taken:

- tussenpersoon tussen de monumenteigenaren of planontwikkelaars en de organisaties die zich bezig houden met cultuurhistorie
- in stand houden gemeentelijke monumentenlijst
- verstrekken van monumentenvergunningen
- controle en handhaving bij restauraties
- loket voor subsidieaanvragen
- loket voor de uitvoering van archeologisch beleid
- specialist cultuurhistorische inbreng bij ruimtelijke ontwikkelingen
- partner bij voorlichting en educatieve activiteiten
- aanspreekpunt voor vragen op het gebied van cultuurhistorie.

Het bewaken van de integratie van het cultuurhistorisch beleid in ander gemeentelijk beleid, het intensiveren van de samenwerking met externe organisaties, het uitvoering geven aan of initiëren van acties die uit deze nota voortvloeien en het toekomstige cultuurhistorische beleid zullen extra capaciteit en inzet van extra middelen vragen.

In het vervolg wordt het huidige beleid en het toekomstige beleid ten aanzien van cultuurhistorie onder elkaar gezet. Wanneer in het huidige beleid geen wijzigingen optreden, wordt de continuering ervan in het toekomstige beleid als bekend verondersteld.

Gemeenten zijn volgens de Monumentenwet de bevoegde overheid voor archeologie. De gemeente Bussum heeft ervoor gekozen om een regio-archeoloog van de Cultuurcompagnie Noord-Holland contractueel aan zich te binden als vaste archeologische adviseur.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Sinds de inwerkingtreding van de Wabo op 1 oktober 2010 is de bouwvergunning uit de Woningwet geschrapt. Thans stelt de Wabo een omgevingsvergunning verplicht voor het bouwen van een bouwwerk. De Monumentenwet (MW) bepaalt in samenhang met de Wabo dat aan deze omgevingsvergunning voorschriften kunnen worden verbonden die nodig zijn in het belang van de archeologische monumentenzorg. Bouw- en andere werkzaamheden, waarbij ingrepen in de bodem plaatsvinden, moeten worden getoetst aan het bestemmingsplan. Gedacht kan worden aan de aanleg van een bedrijventerrein, een woonwijk en sportvelden en de herbouw van huizen in een historisch centrum. Vanwege het mogelijke schadelijke effect op het bodemarchief heeft de wetgever met de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMz) ervoor gekozen het belang van de archeologie een plaats te geven in bestemmingsplannen. Dit past ook binnen de doelstellingen van het Verdrag van Malta dat o.a. uitgaat van afstemming van het archeologisch belang met de ruimtelijke ordening.

Artikel 38a MW stelt enkel dat de gemeenteraad bij de vaststelling van een bestemmingsplan en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond "rekening houdt" met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.

De woorden "rekening houdt" duiden op een grote beleidsvrijheid voor gemeenten. Afhankelijk van het ambitieniveau kunnen gemeenten hieraan een uiteenlopende invulling geven. Overigens zal dat wel in overeenstemming moeten zijn met de uitgangspunten van het Verdrag van Malta waarin behoud en bescherming van het erfgoed centraal staan. Het "rekening houden met" mag dus niet resulteren in een bestemmingsplan dat haaks staat op deze uitgangspunten. In de bijlage zijn model voorschriften opgenomen die gemeenten in hun bestemmingsplannen kunnen opnemen.

In praktische zin betekent artikel 38a MW dat gemeenten in de voorbereidingsfase van een nieuw bestemmingsplan inventariserend archeologisch onderzoek (laten) uitvoeren. De onderzoeksresultaten verwerkt de gemeente in het plan, bijvoorbeeld door bestemmingen te kiezen die goed samengaan met de archeologische waarden. Daarbij ligt het voor de hand om conform de doelstelling van het Verdrag van Malta te streven naar het behoud van archeologische waarden in situ (in de bodem). Is behoud in situ niet mogelijk, dan dienen er voorwaarden te worden gesteld voor een zo zorgvuldig mogelijke omgang met de archeologische waarden.

Inventariserend onderzoek in de voorbereidingsfase is overigens niet verplicht op grond van de MW. Gemeenten zouden er op grond van die wet dus ook voor kunnen kiezen om bij de totstandkoming van een bestemmingsplan een meer globale inventarisatie van archeologische waarden uit te voeren of zich te baseren op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW). De gemeente kan dan vervolgens in het kader van concrete projecten, waarbij omgevingsvergunningen worden aangevraagd verder inzoomen op de aanwezige archeologische waarden.

Een andere mogelijkheid om een terrein met archeologische waarden te beschermen bieden artikel 40, tweede lid, van de MW en artikel 2.22, derde lid, onder d, j.o. artikel 5.2 van het Besluit omgevingsrecht.

Bij een bestemmingsplan kan worden bepaald dat in het belang van de archeologische monumentenzorg aan een omgevingsvergunning voor een bouwactiviteit voorschriften kunnen worden verbonden.

Als in een bestemmingsplan, beheersverordening, exploitatieplan of voorbereidingsbesluit voor bepaalde werken of werkzaamheden een omgevingsvergunning voor een aanlegactiviteit verplicht is gesteld, kunnen de voorschriften ook aan die omgevingsvergunning worden verbonden.

Als het gaat om een omgevingsvergunning voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan, een beheersverordening, een exploitatieplan of een voorbereidingsbesluit, kunnen ook daaraan voorschriften worden verbonden. Het is voor die gevallen niet nodig dat die mogelijkheid in een bestemmingsplan is opgenomen.

De volgende voorschriften kunnen aan de hiervoor genoemde omgevingsvergunningen worden verbonden (in bijlage 2 zijn modellen opgenomen voor omgevingsvergunningen voor bouwactiviteiten):

- a. de verplichting om technische maatregelen te treffen waarmee monumenten in de bodem worden behouden;
- b. de verplichting om opgravingen te doen;
- c. de verplichting om de bodemverstorende activiteiten te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg en die voldoet aan de kwalificaties die door burgemeester en wethouders in de vergunning zijn gesteld.

Ad. a: doel hiervan is enerzijds om de archeologische waarden ongestoord in de bodem te laten, terwijl anderzijds de aanvrager de activiteiten kan realiseren.

Ad. b: de verplichting om eerst opgravingen te doen voordat met de bodemverstorende, activiteiten kan worden begonnen, kan zeer belastend zijn voor de betrokkene; burgemeester en wethouders zullen dan ook zeer zorgvuldig moeten motiveren waarom dit nodig is; met name zal daarbij moeten worden aangegeven welke wetenschappelijke vragen beantwoording behoeven; het is gebruikelijk om dit te doen in de vorm van een "programma van eisen"; zowel de opgraving als het daaraan voorafgaande vooronderzoek mogen alleen worden uitgevoerd door een houder van een opgravingsvergunning (artikel 45 MW).

Ad. c: dit voorschrift is vooral van belang voor de situatie waarbij adequaat vooronderzoek niet mogelijk is vanwege bijvoorbeeld fysieke belemmeringen, terwijl er wel archeologische verwachtingen zijn; daarnaast kan het relevant zijn wanneer op grond van beschikbare archeologische informatie tot de conclusie wordt gekomen dat het doen van een opgraving niet nodig is, maar men toch graag het zekere voor het onzekere wil nemen; aan de vergunning/ontheffinghouder zal vooraf duidelijk moeten worden gemaakt wat de gevolgen zullen zijn voor zijn activiteiten indien alsnog archeologische monu-

menten worden ontdekt tijdens de uitvoering; in de vergunning zou bijvoorbeeld kunnen worden opgenomen dat in zo'n geval de werkzaamheden moeten worden gestaakt en dat op basis van nieuw onderzoek zal moeten worden vastgesteld of de gevonden monumenten moeten worden opgegraven of dat technische maatregelen moeten worden getroffen.

Voor een omgevingsvergunning voor het slopen van een bouwwerk in een beschermd stads- of dorpsgezicht, geldt dat aan de vergunning alleen voorschriften kunnen worden verbonden met betrekking tot de wijze van slopen. De hiervoor beschreven drie types van voorschriften gelden derhalve niet voor deze (sloop)vergunningen.

De kosten die voortvloeien uit de naleving van de vergunningvoorschriften zijn voor rekening van de vergunninghouder. Dat is een uitvloeisel van het principe dat de verstoorder betaalt. Wanneer er sprake is van "excessieve kosten" kan de betrokkene zich voor een financiële tegemoetkoming richten tot het bestuursorgaan dat de verplichting heeft opgelegd¹².

Bouwverordening

Een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen wordt getoetst aan de gemeentelijke bouwverordening, de welstandscriteria en het bestemmingsplan, die in de toekomst allemaal onderdeel worden van het Omgevingsplan. De bouwverordening is ook voor een monumenteneigenaar relevant. De eigenaar van een monument heeft een omgevingsvergunning voor de activiteiten bouwen en wijzigen van een monument nodig bij verbouw van zijn pand.

Verder kan een monumenteigenaar op grond van de Woningwet, het Bouwbesluit en de Bouwverordening worden aangeschreven om bijvoorbeeld verwaarlozing en ontsiering van bouwwerken en terreinen tegen te gaan. Hierbij worden dan de gewone regels voor het aanschrijven in achtgenomen.

4.5 Monumentenzorg in Bussum

Een belangrijk onderdeel van het gemeentelijk cultuurhistorisch beleid is uiteraard de instandhouding van de historische objecten en structuren. Voor bouwkundige monumenten is medewerking van de betrokken eigenaar bij het in goede staat brengen en houden van het monument primair. Niemand kan eigenaren dwingen dit te doen, maar de gemeente kan hierin wel stimuleren. Een gemeentelijk cultuurhistorisch beleid heeft consequenties voor het beheer van de woonomgeving in de gemeente. Daarmee is het van belang dat er naast de groep van betrokken monumenteneigenaren ook andere inwoners draagvlak bestaat voor een gemeentelijk cultuurhistorisch beleid. Er dient met andere woorden niet alleen sprake te zijn van een regulerend maar ook van een stimulerend beleid.

Gemeenten moeten het ook tot hun taak rekenen om op een actieve wijze regelmatig doelgroepen te benaderen. Dat kan op verschillende manieren. Enkele daarvan zijn:

¹²Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer Groningenweg 10 Postbus 420 2800 AK Gouda telefoon 0182-540675 www.sikb.nl PRJ 137 Bouwen, ruimte en archeologie - Juridisch kader archeologie Versie 2 – 1 juli 2011

- *Algemene bijeenkomsten*

Het organiseren van bijeenkomsten met eigenaren van monumenten en ze proberen te enthousiasmeren voor onderhoud en restauratie van hun monument. Dit kan onder andere door te wijzen op de subsidie- en financieringsmogelijkheden die er zijn en de taken die de gemeente in het kader van het restauratieproces op zich kan nemen. Dit kan drempelverlagend werken.

- *Persoonlijke contacten*

Het uitnodigen van of het bezoek brengen aan particulieren of instellingen die één of meer monumenten in eigendom hebben en hen op de hoogte brengen van de mogelijkheden die er zijn betreffende de steun die Rijk, provincie of gemeente aan een restauratie in financieel en administratief opzicht kunnen geven. Zo wordt nu iedere eigenaar die een omgevingsvergunning aanvraagt voor het wijzigen van het monument, bezocht door de monumentenambtenaar vergezeld van de restauratiearchitect van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit.

- *Nieuwsbrief*

Het uitgeven van een nieuwsbrief met actuele informatie, nieuwe ontwikkelingen en onderzoeksresultaten, brengt de cultuurhistorie dichterbij de burger.

Rijksmonumenten: stand van zaken

Als uitvloeisel van het Monumenten Inventarisatie Project (landelijke inventarisatie van mogelijke rijksmonumenten gebouwd tussen 1850 en 1940) en het daarop volgende Monumenten Selectie en Registratie Project kreeg de gemeente de zorg over in totaal 42 bouwkundige rijksmonumenten. In Bussum zijn geen archeologische rijksmonumenten aanwezig.

Op grond van de Monumentenwet 1988 heeft de gemeente een taak bij de bescherming en instandhouding van deze rijksmonumenten. Dit is de eigenaren van rijksmonumenten voor te lichten, subsidie- en vergunningsaanvragen te behandelen en hen te ondersteunen bij restauratie en onderhoud van hun monument. Door deze taak heeft de gemeente de mogelijkheid eigenaren te stimuleren het monumentale bezit te restaureren of goed te onderhouden. De gemeente dient de uitvoering van restauraties te begeleiden en daardoor de kwaliteit bewaken.

De gemeente is het eerste aanspreekpunt voor de monumenteigenaar. Voor subsidie is het Besluit rijkssubsidiëring instandhouding monumenten (BRIM) van kracht. Voor eigenaren van woonhuizen en boerderijen zonder agrarische bestemming gelden alleen fiscale voordelen. De overige categorieën monumenteigenaren kunnen bij onderhoud van de BRIM regeling gebruik maken. Bij deze regeling ligt de nadruk op instandhouding om daarmee op termijn ingrijpende restauraties te voorkomen.

De gemeentelijke Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) adviseert het college bij de beoordeling van (ver)bouwplannen aan monumenten en over vergunningverlening. Daar-

naast dient bij (ver)bouwplannen aan monumenten, waarbij sprake is van reconstructies, sloop en/of herbestemming, advies te worden ingewonnen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). In de overige gevallen kan het college beslissen na advies ingewonnen te hebben van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Het college (het bevoegde gezag) neemt het uiteindelijke besluit.

Als gevolg van de inwerkingtreding per 1 januari 2012 van de Wet modernisering monumentenzorg, zijn reguliere onderhoudswerkzaamheden aan rijksmonumenten en panden in een van rijkswege beschermd stads- of dorpsgezicht, vergunningsvrij. Als wel een vergunning nodig is, zal dit voor de meeste kleinere werkzaamheden mogelijk zijn met een reguliere procedure die een doorlooptijd van 8 weken kent.

Het is niet altijd eenvoudig om vast te stellen waar de grens ligt tussen onderhoud en verdergaande, wel vergunningplichtige werkzaamheden. Het Omgevingsloket Online kan dan duidelijkheid bieden.

Nog meer dan voorheen ligt de nadruk op de één-loketfunctie en de taak van de lokale overheden bij instandhouding, beheer, kwaliteitsbewaking en integratie van waardevolle objecten en structuren in ruimtelijk beleid. Sinds 2002 is een financieringsvorm voor woonhuizen en (woon)boerderijen van kracht. Het gaat hierbij om een laagrentende restauratiehypothec voor particuliere eigenaren (zie bijlage 5).

Het initiatief van de Stichting tot Behoud van de Oude Begraafplaats Naarden tot plaatsing van de Algemene Begraafplaats aan de Amersfoortsestraatweg op de rijksmonumentenlijst, werd door Bussum van harte ondersteund. Fort Werk IV (rijksmonument) is in erfpacht gegeven aan de Stichting tot Beheer van Fort Werk IV, die met subsidie van de Stelling van Amsterdam, co-financiering van de gemeente en enkele particuliere giften het fort zorgvuldig heeft laten restaureren. De redengevende omschrijving van het fort is in 2012 uitgebreid en bovendien zijn er tegelijkertijd enkele bunkers aan de Franse Kamp toegevoegd aan de lijst van beschermde (rijks)monumenten.

Provinciale monumentenzorg: stand van zaken

Bussum kent geen provinciale archeologische monumenten, maar heeft wel één bouwkundig provinciaal monument: het stationsgebouw Naarden-Bussum. De gemeente had nauwelijks bemoeienis met het provinciale monument tot invoer van de Wabo op 1 juli 2010. Vanaf die datum heeft de provincie Noord-Holland haar vergunningenbeleid ten aanzien van provinciale monumenten overgedragen aan de gemeenten. De Provincie Noord-Holland is van oordeel dat dijken, waterwegen en provinciaal beschermde dorps- en stadsgezichten bepalend zijn voor de identiteit van Noord-Holland. Dit geldt ook voor stolpen en molens. Deze zogenaamde structuurdragers zijn van grote waarde voor de ruimtelijke kwaliteit. Van de 600 provinciale monumenten die Noord-Holland rijk was, behoren er zo'n 500 tot deze structuurdragers. Ruim 100 provinciale monumenten behoren

hier niet toe. Het gaat hier voornamelijk om woonhuizen en openbare gebouwen binnen de dorpskernen. In het kader van het herijkingsproces worden deze 100 monumenten dan ook, gefaseerd, van de provinciale monumentenlijst afgevoerd. Aan de betreffende gemeenten wordt verzocht deze monumenten aan te wijzen als gemeentelijk monument. Het station Naarden-Bussum ziet de provincie als structuurdrager en blijft provinciaal monument.

Gemeentelijke monumentenzorg

Met het vaststellen van een gemeentelijke monumentenlijst is het behoud van deze monumenten niet gegarandeerd. Als geregeld goed onderhoud wordt verricht aan monumenten, dan zouden deze niet vervallen en zouden peperdure restauraties achterwege kunnen blijven. Om te bereiken dat de bouwkundige staat van een pand of object in stand wordt gehouden en te voorkomen dat grootschalige restauratie nodig is, is subsidiëring een goed instrument.

Subsidiëring is een instrument waarvan vaak wordt gezegd dat daarmee de verhouding met de monumenteigenaren gemakkelijker wordt: 'Je bent er niet alleen om iets af te dwingen of te verbieden, maar je hebt als gemeente zelf ook iets te bieden'.

Naast rijksmonumenten en een provinciaal monument kent Bussum 42 gemeentelijke bouwkundige monumenten. Op grond van de gemeentelijke Erfgoedverordening 2010 stelt Bussum aan de eigenaar van een gemeentelijk monument een abonnement op de Monumentenwacht ter beschikking. Bovendien kan deze een tegemoetkoming ontvangen voor kleine onderhoudsreparaties van € 250,00. Momenteel is er per 8 jaar een bijdrage beschikbaar van 50% van de subsidiabele kosten voor groot onderhoud of restauratie tot een maximum van € 4.750,00.

Eigenaren van een gemeentelijk monument kunnen daarnaast gebruik maken van het Cultuurfonds Monumenten dat het Prins Bernhardfonds, provincie en Nationaal Restauratiefonds (NRF) in het leven hadden geroepen voor deze doelgroep. De werking is hetzelfde als de door het NRF gefaciliteerde Restauratiehypotheek (zie bijlage 5).

Overigens is dit fonds niet altijd beschikbaar door gebrek aan financiële middelen. De provincie heeft het voornemen om de regeling samen met het NRF voort te zetten waarbij ook gemeenten moeten bijdragen wanneer eigenaren van een gemeentelijk monument een beroep doen op de regeling.

Het model beheersverordening voor begraafplaatsen van de VNG biedt mogelijkheid om een lijst van historische graven/grafmonumenten op te stellen. De begraafplaatsen worden wellicht deels aangewezen als gemeentelijk monument. Daarnaast komen zeker nog enkele graven in aanmerking om te beschermen. Daarbij valt te denken aan de monumentale graven van de burgemeesters Haspels, De Bordes en Fernhout; het Apostelgraf van Van Oosbree; de beeldend kunstenaar Ploos van Amstel; Winkler; Koster (vrijmetselaar) en de pastoors Fritschy, Margry, Zuidenberg, Van Dijk en De Reus.

Het oude deel van de Algemene begraafplaats

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) adviseert het college van Burgemeester en Wethouders over de aanvragen van een omgevingsvergunning voor de activiteit wijzigen monument. Het college neemt het uiteindelijke besluit. De gemeente is de vergunningverlenende instantie.

Erfgoedverordening 2010: stand van zaken

In 1994 is de Gemeentelijke Monumentenverordening vastgesteld. Aanleiding was het feit dat Bussum door vaststelling van deze verordening inspeelde op de verwachte toename van het aantal rijksmonumenten in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project en een eigen monumentencommissie – als onderdeel van de gecombineerde Commissie Ruimtelijke Kwaliteit - in het leven kon roepen. De verordening is gebaseerd op de bepalingen van de Monumentenwet 1988 en de daarin gekozen systematiek. In de verordening waren drie hoofdpunten geregeld:

1. de verwijzing naar het vergunningstelsel voor beschermde rijksmonumenten in de Monumentenwet 1988.
2. de aanwijzing van zaken tot gemeentelijk beschermd monument;
3. het vergunningen- en subsidiestelsel voor de gemeentelijke beschermde monumenten.

In 2010 is de Monumentenverordening vervangen door de Erfgoedverordening 2010. Dit was noodzakelijk in verband met de invoering van de Wabo per 1 juli 2010. Dit betekende een verbreding van het taakveld van monumenten naar cultuurhistorie.

Gemeentelijke Erfgoedverordening: straks

Als gevolg van de inwerkingtreding per 1 januari 2012 van de Wet modernisering monumentenzorg, zijn reguliere onderhoudswerkzaamheden aan rijksmonumenten en panden in een van rijkswege beschermd stads- of dorpsgezicht, vergunningsvrij. Bedoelde wijzigingen gelden niet rechtstreeks voor gemeentelijke monumenten, omdat daarvoor de gemeentelijke erfgoedverordening het wettelijk kader vormt. Regulier onderhoud aan gemeentelijke monumenten waardoor het monument niet wijzigt is dus niet vergunningvrij. De verordening biedt via artikel 11 lid 3 wel de mogelijkheid om dit te regelen, maar dan moet een gemeente beleidsregels met die strekking opstellen. Een andere optie is om de Erfgoedverordening 2010 te herzien.

In de nabije toekomst zal de Erfgoedverordening 2010 (gewijzigd) onderdeel worden van het Omgevingsplan.

Bij het verlenen van monumentenvergunningen, zowel voor rijks- als voor gemeentelijke bouwkundige monumenten zal steeds moeten worden bekeken in hoeverre ook archeologische waarden in het geding zijn. Dit heeft vanzelfsprekend slechts betrekking op eventuele grondroerende werkzaamheden. Regelingen daartoe zijn in de Erfgoedverordening opgenomen.

Wederopbouwarchitectuur

Voor wederopbouwarchitectuur in Nederland is in 2007 een honderdtal rijksmonumenten uit de eerste helft van de wederopbouwperiode (1940-1958) aangewezen. Uit de tweede helft (1959-1965) is, uit het grote bouwvolume in die periode (2,5 miljoen), uiteindelijk een zeer beperkte nationale topselectie gemaakt van ca 700 gebouwen. Tot deze selectie behoorde ook het gemeentehuis van Bussum. Uiteindelijk is er, in het najaar van 2013, een lijst van 90 gebouwen uit deze periode vastgesteld die aangewezen zullen worden als rijksmonument. Het gemeentehuis dat genomineerd was hoorde hier niet bij.

Anticiperend op het rijksbeleid (zie bijlage 1) had Bussum al gemeentelijk beleid voor haar wederopbouwarchitectuur ontwikkeld. Op lokaal niveau was het al mogelijk om panden uit deze periode (1940-1965) op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. Het gaat hierbij zowel om stedenbouwkundige ensembles als om individuele objecten. Er is hiervoor een aanvullende inventarisatie gemaakt ten behoeve van de gemeentelijke monumentenlijst en om sloop zonder de afweging van de cultuurhistorische waarden van individuele panden uit deze periode te kunnen voorkomen.

Van de volgende panden wordt onderzocht of ze in aanmerking komen voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst:

1. Betonwoningen, Jan Bottemastraat
2. Dudokflats, Oranjepark
3. St. Jozefkerk, Laarderweg-Ceintuurbaan
4. Kerk, Beatrixplantsoen-Meulenwiekenlaan
5. Verlosserkerk met woningen, Lorentzweg / Koekoeklaan 1

6. Kantoor Bensdorp (en fabriekshallen), Herenstraat / Nieuwe Spiegelstraat
7. Postkantoor, Poststraat
8. Raadhuis, Brinklaan

Bijlage 6 bevat de selectiecriteria voor de aanwijzing van (gemeentelijke) monumenten.

Jan Bottemastraat

Voorlichting en communicatie

Nieuw speerpunt in het gemeentelijk monumentenbeleid is de relatie met monumenteneigenaren en publiek. Vrijkomende financiën uit de gemeentelijke subsidiepot kunnen hieraan worden besteed (zie hoofdstuk 5).

4.6 Historische geografie en groen: stand van zaken

Historisch geografie

Historische geografie is een aspect van de cultuurhistorie dat pas vrij recent onder de aandacht is gekomen. Voor dit onderdeel van de cultuurhistorie ligt het voor de hand dat de gemeente zich oriënteert op het provinciale beleid, dat is samengevat in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie uit 2010¹³.

Bussum met zijn beperkte buitengebied heeft tot op heden geen concreet beleid ontwikkeld ten aanzien van historische structuren en landschappen.

De ontstaansgeschiedenis van Bussum is in hoofdstuk 2 globaal beschreven. Naar aanleiding van de beschrijving kan een aantal historisch-geografische elementen en structuren worden onderscheiden. Op de Cultuurhistorische Waardenkaart zijn doorgaande landwegen zoals de Huizerweg/Oud-Bussumerweg, de Bussumergrintweg, de Franse Kampweg en de Lage Naarderweg/Naarderweg (Hilversum) van waarde aangemerkt. Ook de Doodweg op Bussum die als rechte weg over de heide loopt vanaf het Sint Jans-

¹³Beleidsnota Landschap en cultuurhistorie. Beleidsregels voor ontwikkelen met ruimtelijke kwaliteit, voorjaar 2010 vastgesteld.

kerkhof in Laren tot aan de Bussumse grens op de Bussumer heide. Restanten van de houtwallen die akkers en heide van elkaar scheidde zijn nog te traceren waardoor ook rudimenten van de landschappelijke structuur zijn te herkennen.

De Bussumervaart wordt van zeer hoge waarde geacht als voorbeeld van een zanderijvaart, die een belangrijke cultuurhistorische betekenis voor Bussum had. Zowel landschappelijk, als sociaal-maatschappelijk hebben door de zandwinning belangrijke ontwikkelingen in Bussum plaatsgevonden. Ook andere nog aanwezige en duidelijk zichtbare structuren van Bussum zijn zo waardevol dat het van belang is ze te handhaven dan wel te versterken.

Zo is als onderdeel van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie ook de nabijheid van de vesting Naarden en de aanwezigheid van een aantal batterijen en fortificaties met de bijbehorende vrije schootsvelden bepalend geweest voor de ruimtelijke ontwikkeling van Bussum. Van alle werken is alleen Werk IV nog intact en onlangs gerestaureerd.

Bij eventuele grondroerende werkzaamheden zal rekening gehouden moeten worden met archeologie. Het gebied aan de zuidkant van Bussum, dat door de afschaffing van de Kringenwet vrij kwam voor bebouwing, is met diverse functies, ruimtelijk landschappelijk niet altijd even gunstig ingevuld. De aanleg van de spoorlijn heeft weer andere ruimtelijke gevolgen gehad.

Aansluitend op Belvedere- (Behoud door ontwikkeling) en het MoMO-beleid zal bij toekomstige ontwikkelingen rekening gehouden moeten worden met de aanwezige cultuurhistorische waarden die laag over laag tot stand zijn gekomen. Soms zijn ze goed zichtbaar, soms zijn ze nauwelijks terug te vinden. Nader onderzoek naar deze elementen en structuren is gewenst om er een goede beschrijving van te maken en om de juiste keuzen te maken voor integratie van deze elementen in nieuwe plannen. De Landshapsvisie Zuidwestrand Bussum; Bussum vooruit (2003/2004) bijvoorbeeld, staft deze opvatting.

Historisch groen

De gemeente heeft in het beleidsplan Bussum 2025 de kwaliteit van de inrichting van de openbare ruimte en groen tot speerpunt gemaakt. Zij streeft naar kwaliteitsverbetering van het publieke domein en van het duurzame groen door hieraan expliciet aandacht te schenken in bestemmingsplannen. Oude groenstructuren die gehavend zijn, worden stelselmatig aangeheeld. Plannen voor het openbare domein worden aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit voorgelegd.

In de Bomenverordening 2012 zijn de particuliere waardevolle bomen geïnventariseerd die kapvergunningplichtig zijn. De overige bomen, buiten de gebieden die aangewezen zijn als beschermd dorpsgezicht, zijn kapvergunningvrij. De bomen in boomrijke buurten zoals beide Beschermd Dorpsgezichten en de tuinen langs de Franse Kampweg en de Nieuwe 's-Gravelandseweg zijn ook kapvergunningplichtig. Via de Nota Bomen 2014 is de bomenstructuur van 2003 op onderdelen aangepast. Er zijn structuren opgeno-

men vanwege cultuurhistorische en landschappelijke redenen. De bomenstructuur is het raamwerk van het Bussums groen. Het is van belang dat met name de bomen van de hoofd- en substructuren in stand wordt gehouden en vele jaren op een gezonde manier kunnen blijven groeien. Op 30 januari 2014 is de Bomennota 2014 vastgesteld.

4.7 Archeologie: stand van zaken

Bij historische bouwkunde is de aard en omvang van een monument meestal wel duidelijk, bij archeologie is dit niet altijd het geval. Het gaat immers niet alleen om het huisrestant of de nederzetting. Ook de omgeving daarvan bevat sporen van menselijk handelen. Denk bijvoorbeeld maar aan oude akkers, perceelindelingen of beerputten. Dit erfgoed is onderdeel van de cultuurhistorische identiteit van de gemeente, vertegenwoordigt een algemeen belang en maakt deel uit van de publieke ruimte.

Volgens de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart is de historische dorpskern van Bussum van hoge archeologische waarde. Men verwacht bij grondwerkzaamheden op bewoningssporen te kunnen stuiten. Ook de voormalige eng ten zuiden van de Huizerweg is van archeologische waarde. In Bussum zijn echter tijdens archeologische onderzoeken de afgelopen jaren geen noemenswaardige vondsten aangetroffen¹⁴.

Er is ook weinig kennis voorhanden over archeologie in de historische dorpskern. Bij recente grote bouwinitiatieven in het hart van het vroegere agrarische dorp is weinig archeologisch onderzoek uitgevoerd. Uitzondering is het opgravingswerk ter plekke van de Studio Irene aan de Kerkstraat / Schoolstraat / Kapelstraat in de jaren '80 van de vorige eeuw. Hier is gegraven naar restanten van de middeleeuwse St. Vituskapel. De gevonden fragmenten zijn echter als jonger te dateren (vanaf de 17e eeuw). De vervanging van de boerderij in de St. Vitusstraat was een gelegenheid om naar oude bewoningssporen in de bodem te zoeken. Dit is, bij gebreke van beleid, niet gebeurd.

Naast de middeleeuwse gronden en de ondergrond van historische boerderijen zijn ook de militaire versterkingen voor Naarden karakteristieke en vaak nog herkenbare archeologische locaties.

4.8 Welstandsnota: stand van zaken

Op grond van de Woningwet heeft de gemeenteraad de Welstandsnota opgesteld. De nota uit 2003 is in 2012 herzien. Het welstandstoezicht is het wettelijke instrument dat de gemeente in staat stelt haar publieke verantwoordelijkheid voor een aantrekkelijke, esthetische of gewoon mooie gebouwde omgeving te behartigen. Welstandstoezicht is dus een instrument voor het bewaken van de ruimtelijke kwaliteit. Per gebied worden criteria opgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de relatie tussen de karakteristiek van het aanwezige cultureel erfgoed, het landschap, de openbare ruimte, maat en detaillering. De nota is ingedeeld naar gebieden, die zijn voorzien van gebiedsgerichte criteria.

¹⁴Onderzoek is verricht op de locatie van de voormalige chocoladefabriek Bendsdorp; op de A.L.G. Bosboom Toussaintlaan 15; Isaac da Costalaan 20b; Singel 6; bij vervanging van de riolering in de Westereng, Spijkerstraat e.o. en Jozef Israëlslaan e.o.

Voor de gebieden die aangewezen zijn als beschermd dorpsgezicht betekent dat, dat voor bouwactiviteiten een omgevingsvergunning nodig is. Doel is de samenhang tussen de stedenbouwkundige structuur en de bijzondere bebouwing in hun karakteristieke omgeving te behouden.

Ook plannen binnen de invloedssfeer van monumenten worden aan strengere criteria onderworpen. De gemeente beoogt hiermee te voorkomen dat bouwplannen een negatieve invloed hebben op de ruimtelijke structuur en karakteristiek van de monumentale bebouwing.

Hoekpand Landstraat - Havenstraat, © J.M. van der Veen

Voorheen moest iedere vergunning voor een bouwplan worden voorgelegd aan de CRK. Na invoering van de 'kan-bepaling' per 1 maart 2013 kan een gemeente gewoon op de oude voet voort gaan, maar ze kan ook besluiten om sommige - of zelfs alle - bouwplannen niet meer voor te leggen aan de welstandscommissie/stadsbouwmeester. Plannen die niet aan de commissie worden voorgelegd, moeten door de gemeente zelf getoetst worden aan de welstandscriteria uit de welstandsnota - tenzij de gemeenteraad al eerder besloten had in het betreffende gebied geen welstandseisen vast te stellen. In Bussum geldt dit voor kleine bouwplannen (zoals genoemd in hoofdstuk 5 van de Welstandsnota 2012) aan de achterzijde buiten de beschermde dorpsgezichten. Deze worden niet meer preventief getoetst aan redelijke eisen van welstand. Wel kan er nog achteraf worden opgetreden door de gemeente als er sprake is van een excès.

4.9 Digitaal bestand

Om de kwaliteit van planontwikkelingen te garanderen wordt de informatie die beschikbaar komt na de inventarisaties en de waardebeoordelingen aan een groot publiek beschikbaar gesteld. Hiervoor is het nodig dat er een goed toegankelijk gedigitaliseerd bestand bestaat, zodat alle cultuurhistorische waarden in kaartbeelden kunnen worden opgeroepen. Een basis hiervoor bestaat al in de vorm van de uitgave Monumenten van Bussum (Bussum, 1993). Dit is een korte architectuurgeschiedenis van Bussum, gevolgd door 22 foto's en beschrijvingen van beeldbepalende panden in Bussum.

De database verschaft informatie aan projectontwikkelaars, architecten en andere initiatiefnemers, zodat bekend is op basis van welke cultuurhistorische waarden plannen worden getoetst en vooraf de kaders enigszins duidelijk zijn. Dit zijn de architectuurhistorische, historisch-geografische, stedenbouwkundige, sociaal-economische, ambachtelijk-industriële en archeologische waarde. Bij alle aspecten wordt onderzoek gedaan naar gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid. De gegevens van de archeologische, bouwkundige en geografische inventarisaties zijn tevens de basis voor het ontwikkelen van een gedigitaliseerd documentatiebestand van het culturele erfgoed in Bussum. De database geeft ook de benodigde informatie voor betrokkenen bij interne beleidsprocessen, welstandsrichtlijnen, betrokkenen bij cultuurhistorie en andere belangstellenden.

Sinds 2010 is de informatie over de monumenten (rijks-, gemeentelijke en provinciale), waaronder de redengevende omschrijvingen, via de website van de gemeente Bussum beschikbaar. Via een plattegrond van Google maps zijn de monumenten, zelfs in 3D zichtbaar.

De via het bestemmingsplan beschermde beeldbepalende panden in het (plangebied) centrum staan eveneens op de website van de gemeente Bussum.

Nassaulaan, © J.M. van der Veen

Voorlichting en communicatie

5

Het doel van het cultuurhistorisch beleid is primair gericht op het leggen van een relatie tussen het huidige Bussum en de getuigenissen van haar geschiedenis zoals deze in de vorige hoofdstukken is omschreven. Van de oorsprong is bijna niets meer zichtbaar. Het laatste decennium is er landelijk een trend merkbaar waarbij bewoners van een wijk of plaats zich via hun geschiedenis willen identificeren met hun woonomgeving. In de structuur van Bussum kan een deskundige (historisch geograaf) die sporen nog aflezen. De bedoeling is om bebouwing met cultuurhistorische waarde en historische infrastructuur samen met de vervaagde sporen in het landschap en de archeologische vondsten, zodanig te documenteren, beschermen, te versterken en, zo mogelijk, te exposeren dat ze voor de bewoners van Bussum meer herkenbaar worden. Aan de andere kant willen we cultuurhistorische waarden gebruiken om aan toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen een meerwaarde te bieden. Bij bouwprojecten, maar ook civiele projecten kan de cultuurhistorie een grotere rol spelen. Dat er veel verloren gegaan is in Bussum komt voor een deel ook door het gemis aan kennis van de cultuurhistorie.

Om deze doelstellingen en intenties bij het publiek tot leven te brengen is communicatie een belangrijk instrument. Communicatie en interactie met de bewoners en bezoekers van de gemeente (het vertellen van het cultuurhistorische verhaal) kan plaats vinden door het zichtbaar(der) maken van cultuurhistorische monumenten en het tentoonstellen van archeologische vondsten en kunstvoorwerpen uit de omgeving in plaatselijke musea en exposities. Leden van de Historische Kring Bussum kunnen hierbij eventueel een rol spelen, evenals leden van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland. Voor het omgevingsonderwijs vormt cultuurhistorie een dankbaar onderwerp. De Historische Kring Bussum heeft hiertoe een website gemaakt en vrijwel haar hele archief gedigitaliseerd zodat het voor een ieder te raadplegen is¹⁵.

Om voldoende maatschappelijk draagvlak te verkrijgen, dient het historisch besef te worden vergroot en kennis en informatie toegankelijk gemaakt te worden.

Over opgravingen en ander interessant onderzoek zal het publiek worden geïnformeerd. Zo kunnen archeologische vondsten tentoongesteld worden in het gemeentehuis of de openbare bibliotheek.

5.1 Gerealiseerde activiteiten

In 2006 heeft er een inventarisatie plaatsgevonden van alle projecten in relatie tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie (Vechtstreek-Noord, Enveloppe 1) wat heeft geresulteerd in het Uitvoeringsprogramma "Nieuwe Hollandse Waterlinie in de Vechtstreek-Noord".

Eén van de projecten die in een pril stadium verkeerden, was het project Arrangementen Vechtstreek-Noord. De intentie van dit project was het verbinden van het bestaande erfgoedaanbod met bijvoorbeeld horeca, vervoer, detailhandel en andere attracties met een cultuurhistorische achtergrond.

De doelstellingen van het project waren:

- Het ontwikkelen van vier aansprekende arrangementen met als kernthema Nieuwe Hollandse Waterlinie vanwege de zeven forten in de vier gemeenten van deze regio;
- Het samenbrengen van organisaties die deze arrangementen uitvoeren;
- Ontwikkelen van marketing en promotie van deze arrangementen.

Onder 'arrangementen' kan in dit kader een breed scala aan activiteiten verstaan worden: evenementen, samengestelde vrijetijdsproducten of gezamenlijke promotieactiviteiten waarbij het aanbod verbonden wordt.

In de Vechtstreek - Noord liggen de forten van de gemeenten Bussum, Naarden, Muiden en Weesp. De doelstelling van de samenwerking tussen de verschillende forten was: het delen van kennis, samenwerken op het gebied van evenementen en het ontwikkelen van vaarverbindingen tussen de forten.

Naar aanleiding van enkele overleggen tussen de vertegenwoordigers van deze forten (Muiderslot; Vestingmuseum Naarden; Pampus; Fort Ossemarkt; Fort Uitermeer; Fort Werk IV; Muizenfort), de ondernemers en de bestuurders van de gemeenten Weesp, Muiden en Naarden en het Gewest is er opdracht verleend aan Leisure Result tot het ontwikkelen van vier toeristische – recreatieve arrangementen.

De volgende 4 arrangementen zijn gerealiseerd:

- het uitzetten van een fietsroute van 34 km die leidt langs de zeven forten in deze gemeenten;
- het ontwerpen en drukken van een placemat ten behoeve van de forten en enkele restaurants waarop de fietsroute staat aangegeven.
- het uitgeven van een Fortenwijzer: een boekje met veel informatie over de veelzijdigheid van het culturele en vrijetijdsaanbod van verdedigingswerken dat de regio Gooi en Vechtstreek te bieden heeft. De Fortenwijzer is toegespitst op het cultureel erfgoed. Naast de informatie omtrent de forten staat in dit boekje ook informatie over mooie wandel- en fietsroutes in de omgeving, informatie over winkels, musea, eetgelegenheden en hotels in de regio, met de mogelijkheid om kortingen te ontvangen. De Fortenwijzer is verkrijgbaar bij de forten, bibliotheken, campings, hotels, diverse ondernemers en de VVV's in de vier gemeenten.
- het op het internet aanbieden van een spel: een fortengame waarbij de speler een gekozen fort moet verdedigen en uiteindelijk, als het gelukt is en de vlag weer is gehesen op het fort, een verrassing op een van de forten krijgt. Bussum was trekker van dit project en inmiddels is het project afgerond.

5.2 Open Monumentendag

Open Monumentendag is een trefzeker instrument om de cultuurhistorie onder de aandacht te brengen van bevolking en toeristen en daarmee het draagvlak te vergroten. De Historische Kring Bussum ontvangt jaarlijks € 3000 subsidie voor de organisatie van de

¹⁵Voor de adressen van relevante instanties wordt verwezen naar bijlage 9.

Open Monumentendagen. De gemeente is actief betrokken bij de organisatie van deze dagen.

De Historische Kring Bussum heeft ten behoeve van de Open Monumentendagen van afgelopen jaren fiets- en wandelroutes voor Het Spiegel, een deel van het centrum, voor Het Brediuskwartier en het Bilderdijkpark gemaakt en uitgegeven.

5.3 Educatie

Er ligt een uitdaging om een jonge generatie enthousiast te maken voor het culturele erfgoed. Al vanaf 1994 wordt in Nederland gebruik gemaakt van het culturele erfgoed binnen het onderwijs vanwege de schat aan informatie die het cultureel erfgoed biedt. Het gebruik ervan zowel op de basisscholen als het voortgezet onderwijs wordt vanuit de rijksoverheid steeds meer gestimuleerd.

Erfgoededucatie wordt vooral gebruikt in omgevingsgericht onderwijs, dat gericht is op onderzoekend en ervaringsgericht leren. De Stichting Omgevingseducatie Gooi-, Vecht- en Eemstreek heeft met subsidie van de provincie en de gemeente een project Erfgoededucatie Bussum samengesteld dat wordt aangeboden aan alle basisscholen. Dit bestaat uit:

- voor groep 3,4 Het Leven Vroeger
- voor groep 5, 6 Jagers en boeren in het Gooi
- voor groep 7 De Hollandse waterlinie, Fort werk IV, vesting Naarden
- voor groep 8 Ruimte voor Bussum

Ook de Historische Kring Bussum kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Julianaschool aan de Willem Kalfiaan, gemeentelijk monument

6

Financiën

De gemeente zal de cultuurhistorische waarden volledig meewegen in haar ruimtelijke ordeningsbeleid. De verantwoordelijkheid hiervoor, mede in de vorm van het laten verrichten van bureau- en ander vooronderzoek ten behoeve van het omgevingsplan (dat de bestemmingsplannen zal vervangen) en het beschrijven van cultuurhistorische waarden in de teksten daarvan, berust daardoor bij de gemeente en/of andere initiatiefnemers tot een ruimtelijke ontwikkeling.

Ook de andere aanbevelingen die tot doel hebben een adequaat cultuurhistorisch beleid te voeren zijn afhankelijk van financiën en personele middelen. Per project zal hier rekening mee moeten worden gehouden, omdat de kosten ten laste van het project worden gebracht.

Bussum heeft een archeologische kaart die in het omgevingsplan (dat in de plaats komt van de bestemmingsplannen) geactualiseerd dient te worden, bij voorkeur door het opstellen van een archeologisch onderzoekskader. Met het digitaal ontwikkelen van de cultuurhistorische waarden aan de hand van kaarten kan er bij toekomstige plannen rekening gehouden worden met de waarden. Deze zijn dan voor een ieder inzichtelijk. Voor de gemeentelijke monumenten is een subsidieregeling, waarbij ondermeer een abonnement Monumentenwacht Noord-Holland (€ 42,50 per abonnement) vergoed wordt en een subsidie van maximaal € 4.750 per acht jaar per monument.

De Historische Kring Bussum (HKB) is actief en waardevol voor de gemeente. Voor stimulering en versterking van de activiteiten voor Open Monumentendag ontvangt zij jaarlijks € 3.000 en voor voorlichting- en communicatieactiviteiten € 3.000. Aanvragen voor educatieve activiteiten worden altijd getoetst en indien mogelijk via het bestaande subsidiebudget ondersteund.

Archeologische onderzoeksrapporten worden extern getoetst door de Cultuurcompagnie. Hiervoor wordt circa eens in de twee jaar een strippenkaart gekocht. De kosten van deze toetst worden (deels) verhaald op de veroorzaker via de legesheffing.

Excessieve kosten van archeologisch onderzoek

Bij strikte toepassing van het veroorzakersprincipe kan de realisatie van een project in gevaar komen door de hoogte van de archeologiekosten. Bij grote projecten zullen de kosten voor archeologie naar verhouding niet snel worden ervaren als excessief. Klein-schalige initiatieven, in zowel ruimtelijke als economische zin, daarentegen zullen eerder leiden tot archeologiekosten die niet in verhouding staan tot de totale stichtingskosten. In een dergelijk situatie is in de Monumentenwet 1988 (art. 42) vastgelegd dat indien het

niet redelijk is dat de kosten volledig ten laste komen van de veroorzaker de gemeente dan de archeologiekosten van de veroorzaker gedeeltelijk zal compenseren (nadeelcompensatie). De gemeente beschikt over de beleidsvrijheid zelf te bepalen wat voor de betreffende projectontwikkelaar een redelijke bijdrage is. In Nederland wordt vaak een percentage van 5% van de bouwsom voor archeologie als redelijk beschouwd. Als de kosten dat percentage overstijgen kan een ontwikkelaar bij de gemeente een bijdrage vragen. De eerste jaren was hiervoor een budget gereserveerd. Tijdens de archeologische bureau onderzoeken die tot op heden zijn verricht hebben maar enkele geleid tot een archeologisch onderzoek door middel van boringen en/of sleuven graven. Tot op heden heeft dit niet geleid tot archeologische vondsten. Om die reden is er geen aanleiding om hiervoor beleid op te stellen.

Aanbevelingen

7

Aanbevelingen 2014

1. De aanbeveling voor het herbestemmingsbeleid blijft bestaan. Inmiddels wordt een toenemende leegstand van monumenten en monumentale panden verwacht. Daarbij wordt met name gedacht aan religieuze en industriële gebouwen. De gemeente dient bij de herbestemming van deze leegkomende gebouwen een voortrekkersrol te vervullen.

Aanbeveling: het onderzoeken waar leegstand wordt verwacht en welke rol de gemeente kan spelen om herbestemming te stimuleren. Daartoe zal een procesbeschrijving gemaakt worden.

2. Het stimuleren van herbestemming van beeldbepalende panden onderdeel te laten worden van de op te stellen omgevingsvisie. Dit in het kader van het realiseren van behoud door ontwikkeling.

3. Het verder ontwikkelen van een toeristische cultuurroute waardoor een verbinding ontstaat tussen oud en nieuw. Bij de cultuurhistorisch waardevolle objecten en panden informatieborden plaatsen of via een (digitaal) routeboekje informatie geven.

4. Meer mogelijkheden bieden om de burgers (bijvoorbeeld via scholen) nog beter te informeren over de cultuurhistorie van de gemeente.

5. Via het bestemmingsplan Centrum is een groot aantal beeldbepalende panden, om architectonische, stedenbouwkundige of cultuurhistorische waarden, beschermd door een aanduiding "Cultuurhistorische Waarden" (CW). Dit houdt in dat de voorgevel en de zijgevels voor zover gelegen binnen een afstand van één meter tot de voorgevel, alleen mogen worden veranderd als vastgesteld is dat daarmee de waarden niet aangetast worden. Een dergelijke bescherming zou eveneens moeten gelden voor beeldbepalende panden buiten het plangebied Centrum.

Aanbeveling: het beschermen van beeldbepalende panden in het overig deel van Bussum. Een lijst van deze panden zal worden opgenomen in het Omgevingsplan, dat binnenkort dient als vervanging van de bestemmingsplannen en tal van verordeningen die invloed hebben op de fysieke leefomgeving.

6. De model Beheersverordening voor Begraafplaatsen van de VNG biedt de mogelijkheid om een lijst van historische graven/grafmonumenten op te stellen en te beschermen. De begraafplaats wordt wellicht deels aangewezen als gemeentelijk monument. Buiten dit deel zijn er monumentale graven die eveneens in aanmerking komen om te beschermen. Daarbij valt te denken aan de monumentale graven van de burgemeesters Haspels, De Bordes en Fernhout; het Apostelgraf van Van Oosbree; de beeldend

kunstenaar Ploos van Amstel; Winkler; Koster (vrijmetselaar) en de pastoors Fritschy, Margry, Zuidenberg, Van Dijk en De Reus.

Aanbeveling: onderzoeken of monumentale graven via een op te stellen Beheersverordening voor Begraafplaatsen beschermd kunnen worden.

7. De Erfgoedverordening 2010 in het kader van de beleidsharmonisatie met de fusiegemeenten te herzien.

Aanbeveling: het handhaven van de subsidie voor gemeentelijke monumenten, zoals geregeld in de Erfgoedverordening 2010.

8. Het, op zo kort mogelijke termijn, uitbreiden van de lijst van gemeentelijke monumenten. Op grond van de Erfgoedverordening 2010 komen nieuwe monumenteneigenaren in aanmerking voor een extra subsidie.

9. Het informeren van monumenteneigenaren aangaande subsidie- en financieringsmogelijkheden bij restauraties en het uitgeven van een (jaarlijkse) nieuwsbrief met actuele informatie.

10. *Welstandstoezicht is, zeker in beschermde situaties, onmisbaar om een hoge kwaliteit van bebouwing te waarborgen. Het uiterlijk van bebouwing wordt gereguleerd door de welstandsnota. Bij bouwplannen is het voldoen aan redelijke eisen van welstand een toetsingsgrond. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit dient zich bij haar beoordeling van een bouwplan te houden aan de welstandsnota. De deskundigheid van de commissie en de kwaliteit van de welstandsnota zijn van groot belang.*

Aanbeveling: het, naast de welstandsnota, in navolging van de gemeente Naarden, vaststellen van richtlijnen voor het onderhoud van en restauratie van monumenten en panden in het beschermd dorpsgezicht.

Reeds in uitvoering

11. Het inventariseren en indien aanwezig aanwijzen van archeologisch en historisch-geografisch belangrijke plekken en structuren binnen de gemeente. Het beschrijven van cultuurhistorische waarden en inzichtelijk maken via kaartmateriaal en dit beschermen via het vast te stellen omgevingsplan.

Literatuurlijst

- Beeldkwaliteitplannen Bussum – divers
- Gouka, A. *Naarden-Bussum en de Hilversumse Meent gefotografeerd in de vorige eeuw*, Zaltbommel, 2003
- Haan, J., *Gooische Villaparken; ontwikkeling van het buitenwonen in het Gooi tussen 1874 en 1940*, Haarlem 1990.
- Bosch van Drakestein, R.G., *Monumentenbeschrijving, deel 1 en 2*, Utrecht 1989.
- Monumenten Selectie Project Bussum – november 1991
- Monumentenverordening Bussum - 2010
- Monumentenwet 1988
- Nota Belvedere – juli 1999
- Welstandsnota Bussum – december 2010
- Diverse artikelen – met dank aan de Historische Kring Bussum

- *Atlas van Historische Topografische Kaarten Noord-Holland. Bladen van de Chromo-topografische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden schaal 1:25.000, 1894 - 1923*, 2003.
- Bakker, H. de, en J. Schelling, *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*, Wageningen 1989.
- Berg, M.W. van den, *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50 000*, 1993
- Brouwer, T. en Th. Hanou, 2003: *Archeologie en bestemmingsplannen. Juridisch-planologische mogelijkheden voor de bescherming van archeologische waarden*. [Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten] Utrecht.
- College voor de Archeologische Kwaliteit, *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 3.1
- *Grote Historische Provincie Atlas Noord-Holland 1849-1859* (Wolters-Noordhoff), Groningen 1992.
- Ginkel, E. van en A. Cruysheer, *Archeologie Leidraad 2: Archeologie Presenteren, Ervaringen, voorbeelden, adviezen en kosten*, Den Haag 2003.
- Groenewoudt, B.J., *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: Een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*, Nederlandse Archeologische Rapporten 17, Amersfoort 1994.
- Kienhuis, H.I., "Het verhaal van kosten van archeologisch onderzoek." In: De Gemeentestem 151, 2001 p. 453-459.
- Leusen, M. van, J. Deben, D.P. Hallewas, P.A.M. Zoetbrood, H. Kamermans, Ph. Verhagen, 2002: *Predictive modelling for archaeological heritage management in the Netherlands, Baseline report*.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 2002: *Structuurschema Groene Ruimte 2. Samen werken aan groen Nederland*.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2001: *Beleidsregels van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, dr. F. van der Ploeg, met betrekking tot de wijze waarop de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gebruik maakt van zijn bevoegdheid als bedoeld in artikel 39 van de Monumentenwet 1988 (Beleidsregels opgravingsbevoegdheid)*. Den Haag.
- Provincie Noord-Holland, 2000: *Notitie Toepassing van artikel 19 lid 2 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening (nieuw)*. Haarlem.
- Provincie Noord-Holland, 2010: *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie* [website: www.Noord-Holland.nl]
- Provincie Noord-Holland, 2009: *Cultuur op de kaart, Provinciale cultuurnota Noord-Holland 2009-2012*, Haarlem.
- Provincie Noord-Holland, 2004: *Aardkundige monumenten in de provincie Noord-Holland* (opgesteld door De Straat Milieu-adviseurs B.V.).
- Provincie Noord-Holland, 2004: *Actualisatie intentieprogramma bodem-beschermingsgebieden*.
- Rappol, M. / C.M. Soonius (eds.), *In de Bodem van Noord-Holland. Geologie en Archeologie*, Amsterdam 1994.
- SIKB 2007a: *Handreiking Hoe stel ik eisen aan archeologisch vooronderzoek*, Gouda.
- SIKB 2007b: *Handreiking Hoe kies ik voor kwaliteit bij mijn archeologisch adviseur of uitvoerder*, Gouda.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom en M. Verbruggen, *Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectie-archeologie*. Amsterdam 2004.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2004 (29259), *Wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta (Wet op de archeologische monumentenzorg). Nota naar aanleiding van het verslag*.
- Wieberdink, G.L., *Historische Atlas van Noord-Holland. Chromotopografische kaart des Rijks 1:25.000*. Den IJp 1989.
- Roosmalen, mevrouw dr P.K.M. van, *Beschrijving van 2 vooroorlogse objecten en 9 naoorlogse objecten in Bussum*.
- Bureau Funeraire Adviezen, *Beschrijving en waardering Oude Rooms-Katholieke Begraafplaats Bussum*, november 2011.
- Bureau Funeraire Adviezen, *Beschrijving en waardering Gemeente Begraafplaats Bussum*, november 2011.

Bijlage 1

B1

RIJKSBELEID EN INSTRUMENTEN VOOR BOUWKUNDIGE MONUMENTEN EN HISTORISCHE GEOGRAFIE

Monumentenzorg

Vanaf 1997 heeft de rijksoverheid zich extra ingespannen om de achterstanden in de restauratie van rijksmonumenten weg te werken. Deze achterstand ontstond als gevolg van fundamentele en stelselmatige bezuinigingen op de landelijke restauratiebudgetten in de jaren daarvoor.

De oude regelingen BRRM en BROM zijn vervangen door het Besluit rijkssubsidiering instandhouding monumenten (Brim)¹⁶. Het accent bij het rijksbeleid op het gebied van monumentenzorg is verschoven van restauratie naar (planmatig) onderhoud.

Niet alleen wijzigen de subsidiestromen, maar het rijk wenst ook meer invulling te geven aan de één-loketfunctie van de lokale overheid, waarbij de gemeente zich meer klantgericht opstelt. In 2008 en per 1 januari 2012 is het vergunningentraject bij rijksmonumenten grotendeels naar de gemeente gedelegeerd. De gemeenten zijn nu alleen nog bij reconstructie, herbestemming en (gedeeltelijke) afbraak verplicht het rijk om advies te vragen. Gemeenten kunnen hiertoe ondersteuning krijgen van de Cultuurcompagnie Noord-Holland.

Landelijke wederopbouwarchitectuur

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft een landelijke inventarisatie gedaan van wederopbouwarchitectuur (periode 1940–1965). Ook is bezien of het mogelijk is in deze naoorlogse wijken bepaalde aspecten te behouden zonder de noodzakelijke herstructurering te belemmeren. De RCE zal criteria ontwikkelen die betrekking hebben op het belang van de stedenbouwkundige (verkaveling)structuur, de openbare ruimte, de specifieke rol van de bouwtechnieken en materialen maar ook van het sociaal-culturele aspect. Inmiddels zijn 190 van de belangrijkste gebouwen uit deze periode op de rijksmonumentenlijst opgenomen of zijn daarvoor nog in procedure.

Financiële instrumenten

Vanaf 1997 spant de rijksoverheid zich extra in om de achterstanden in de restauratie van rijksmonumenten weg te werken. Om tot een rechtvaardige verdeling van de budgetten te komen werd de subsidieregeling 'Besluit rijkssubsidiering restauratie monumenten' (Brrm) aangepast.

Vanaf 2011 werd in het kader van Mooi Nederland 6 miljoen extra uitgetrokken voor de reguliere instandhouding en 4 miljoen voor de groene en archeologische monumenten.

Besluit rijkssubsidiering Onderhoud Monumenten (vervallen 01-01-2011)

Deze subsidieregeling was tweeledig:

Voor kerkeigenaren die een 10-jarig onderhoudsplan hadden ingediend liep deze regeling door tot de 10 jaren om zijn. Daarna stromen ze door in de BRIM.

De 1-jarige regeling liep door tot alle monumenten categorieën ingestroomd waren in de BRIM.

Besluit rijkssubsidiering Instandhouding rijksmonumenten

Brim-subsidie is een instandhoudingssubsidie over een periode van 6 jaar. Een eigenaar van een rijksmonument kan voor Brimlening of -subsidie in aanmerking komen (behalve de eigenaar van een woonhuis of een boerderij zonder agrarische bestemming). Een eigenaar van een beschermd monument kan ter financiering van de kosten van de instandhouding van het beschermd monument of zelfstandig onderdeel, een lening verkrijgen. Deze kan worden verstrekt met als zekerheid het recht van hypotheek op het beschermde monument. Voor een eigenaar die recht heeft op fiscale aftrek van onderhoudskosten, zal de lening maximaal 70% van de vastgestelde drukkende onderhoudskosten bedragen. Voor een eigenaar die geen recht heeft op fiscale aftrek, kan de lening maximaal 100% van de voor de hoogte van de lening door de Belastingdienst fictief vastgestelde drukkende onderhoudskosten bedragen.

Om voor Brim-subsidie in aanmerking te komen moet de eigenaar een instandhoudingsplan opstellen. Een instandhoudingsplan beschrijft de onderhoudswerkzaamheden over een bepaalde periode, in dit geval 6 jaar. Het subsidiebedrag is niet bedoeld voor restauratie maar om een monument in goede staat te houden en verval te voorkomen. Elke eigenaar moet de helft van de onderhoudskosten zelf betalen of andere bronnen aanboren – voorheen was dat 35 procent of 40 procent. Een vast percentage heeft de regeling vereenvoudigd en zo kunnen er meer aanvragen gehonoreerd worden. De vuistregel 'wie het eerst komt, die het eerst maalt' geldt niet meer. Eigenaren krijgen twee maanden de tijd om hun aanvragen in te dienen. Blijkt een aanvraag niet volledig, dan is er ruimte om aanvullende informatie te leveren en hoeft de eigenaar niet weer helemaal achter in de rij aan te sluiten.

Monumentenwacht en onderhoudscontracten

Gestimuleerd moet worden dat een monument, eenmaal in goede staat, in goede staat van onderhoud blijft verkeren. Een mogelijkheid om monumenteneigenaren te stimuleren hun eigendom goed te onderhouden, is door hen een (gratis) abonnement op de Monumentenwacht aan te bieden, met daaraan gekoppeld een meerjarenonderhoudscontract met de gemeente. Op deze manier houdt de gemeente een vinger aan de pols, wat betreft de investeringen die in het gemeentelijke monumentenbestand worden gedaan en worden eigenaren gestimuleerd tot het plagen van onderhoud.

¹⁶Tijdelijke regeling van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 25 september 2009. Deze regeling is gericht op herbestemming van religieus en industrieel erfgoed.

B₁

Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) 2010-2014

Provinciale Staten hebben de uitgangspunten voor stedelijke vernieuwing vastgelegd in het Beleidskader Stedelijke vernieuwing in Noord-Holland 2010-2014. Hierin staat wat de provincie Noord-Holland beoogt met ISV3. De provincie heeft zoveel mogelijk de ingezette lijn uit ISV2 voortgezet om continuïteit te bewaren. Ook voor deze periode heeft ze eigen provinciale prioriteiten toegevoegd ten aanzien van wonen, sociaal-culturele infrastructuur en stedelijke economie.

Gemeentelijk monumentenbeleid op zich is geen apart prestatieveld in het kader van het ISV maar houdt meestal verband met het overige ruimtelijke beleid in de gemeente. Wel is één van de aandachtsgebieden in het ISV 'cultuurhistorisch kwaliteit'. Daarmee kan worden onderbouwd dat specifieke maatregelen op het gebied van monumentenbeleid zijn in te passen in een ISV-programma of ISV-project. In het huidige ISV-programma is zelfs extra ingezet op cultuurhistorische kwaliteit. De crisismaatregelen van het laatste kabinet Balkenende lijken geen vervolg te krijgen en het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) is in 2014 op, zonder uitzicht op vervolg. Daar komt waarschijnlijk niets voor in de plaats.

Beperking adviesplicht

Sinds 2008 dienen de gemeenten voor verlening van vergunningen voor rijksmonumenten nog slechts in circa 30 % van de gevallen advies te vragen aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed¹⁷. Dit betekent dat de gemeenten in het kader van de gewijzigde adviesbevoegdheid in 70 % van de gevallen tegenwoordig zelfstandig vergunningen verlenen voor rijksmonumenten.

Van het ambtelijk apparaat wordt daarbij een grote(re) deskundigheid vereist bij het voorbereiden van de vergunningaanvraag, bij het ondersteunen van de monumentencommissie en het doen van voorstellen aan ons college. De adviesplicht van de RCE is beperkt tot aanvragen waar het gedeeltelijke of gehele afbraak, reconstructie of een nieuwe bestemming/functie betreft

Ook toezien op en handhaven van het goed uitvoeren van de werkzaamheden waar vergunning voor is verleend is een belangrijke taak van de gemeente.

Modernisering Monumentenzorg

In de in 2009 verschenen beleidsbrief MoMo (modernisering monumentenzorg) worden drie pijlers van nieuw rijksbeleid geformuleerd¹⁸:

1. De eerste pijler: Cultuurhistorie meewegen in de ruimtelijke ordening is een logisch vervolg op de beleidsvoornemens zoals die indertijd in de nota Belvedere zijn geformuleerd. De nadruk ligt niet meer op het solitaire monument maar juist op de plaats van het monument in zijn omgeving. Door het te borgen in de ruimtelijke ordenings-

processen ontstaat er in een vroeger stadium inzicht in de aanwezige cultuurhistorische waarden en worden deze vervolgens volwaardig mee gewogen.

2. De tweede pijler: Krachtiger en eenvoudiger beleid waarbij de eigenaar van het monument centraal komt te staan. De RCE zal als een kenniscentrum gaan fungeren. De 50-jaren grens is vervallen en de vergunningsplicht voor kleine ingrepen is afgeschaft. Tevens is er sinds 2012 een restauratiebudget van 20 miljoen in het provinciefonds ten behoeve van de restauratie van rijksmonumenten. Noord-Holland krijgt daarvan 4,7 miljoen euro per jaar.
3. Bevorderen van herbestemming. Door het herbestemmen van leegstaande panden blijven monumentale panden in beeld. Eigenaren van rijksmonumenten kunnen hier subsidie voor krijgen. Zowel voor het onderzoeken van de mogelijkheden voor een nieuwe bestemming, als voor het wind- en waterdicht houden van de monumenten tijdens de ontwikkeling.

Met dit MoMo-beleid stelt de minister de gemeente en de eigenaar centraal waarbij participatie het sleutelwoord is. In november 2009 stemde de Tweede Kamer hiermee in.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

In 2007 is besloten de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in te voeren. Op 1 oktober 2010 werd uiteindelijk de omgevingsvergunning ingevoerd ter vervanging van verschillende vergunningen voor wonen, ruimte en milieu. Dit waren onder andere de bouw-, milieu-, kap-, aanleg-, en gebruiksvergunningen. Tegelijk bleven de inhoudelijke toetsingskaders en beschermingsniveaus met de Wabo ongewijzigd bestaan. Dat geldt ook voor de monumentenvergunning.

Ook de monumentenvergunning is onder het stelsel van de omgevingsvergunning gebracht. De vergunningsverplichtingen uit de sectorale wetgeving is vervallen en vervangen door een vergunningsverplichting op basis van de Wabo.

De lijn die is getrokken voor het beperken van de adviesplicht werd doorgetrokken naar de Wabo. Net als bij de beperking van de adviesplicht geldt dat lang niet alle ingrepen van een dusdanig belang zijn dat ze een zware en lange procedure nodig hebben. In de Wabo is voor provinciale en gemeentelijke monumenten de proceduredtijd van 26 weken tot 8 weken teruggebracht. Voor alle rijksmonumenten is de langere procedure van 26 weken gehandhaafd tot 1 januari 2012. Sindsdien geldt voor de vergunning waarvoor geen advies van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed of van Gedeputeerde Staten nodig is, de reguliere voorbereidingsprocedure van 8 weken. Gevaar van het verkorten van de procedure voor een monumentenvergunning van 26 naar 8 weken is dat de kwaliteit van de vergunningverlening in het gedrang kan komen. Dit kan ondervangen worden door met de aanvrager een pre-adviesfase in te gaan voordat de aanvraag for-

¹⁷Alleen bij herbestemming, sloop en reconstructie dient de gemeente nog advies te vragen aan de RCE.

¹⁸Beleidsbrief MoMo Modernisering Monumentenzorg, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag 2009

meel wordt ingediend. Hier wordt zoveel mogelijk op aangestuurd maar is niet verplicht voor de aanvrager.

Omgevingswet

Inmiddels heeft de ministerraad ingestemd met een wetsvoorstel Omgevingswet van de minister van Infrastructuur en Milieu. Met de Omgevingswet moet het omgevingsrecht vereenvoudigd en gemoderniseerd worden. De Omgevingswet haalt de schotten weg tussen een flink aantal wetten en ordent de regelgeving die betrekking heeft op het omgevingsrecht.

De omgevingswet moet het aanvragen van vergunningen eenvoudiger maken. Voor burgers en bedrijven komt er één aanvraag, één loket en één besluit. Procedures voor vergunningen gaan van 26 naar 8 weken. Door een effectieve samenvoeging van wetten en regelgeving hoeven ook minder vergunningen te worden aangevraagd. Hiermee wordt besluitvorming effectiever ingericht, neemt het gebruikersgemak toe en nemen de kosten af. Een meer integrale afweging van belangen aan het begin verbetert niet alleen de besluitvorming maar leidt ook tot een snellere uitvoering.

Met de wet kan eenvoudiger, efficiënter en beter aan een duurzame leefomgeving worden gewerkt. De wet moet het mogelijk maken dat projecten – van de aanleg van (spoor-) wegen en natuurprojecten tot de vestiging van een bedrijf – efficiënt verlopen. De wet biedt ruimte voor regionaal en lokaal maatwerk doordat de bestuurlijke afwegingsruimte wordt vergroot. Daardoor kan beter worden ingespeeld op regionale verschillen.

Het wetsvoorstel vloeit voort uit het regeerakkoord. Zes departementen zijn bij de totstandkoming van het wetsvoorstel betrokken. Met de praktijk - gemeenten, provincies, waterschappen, bedrijfsleven, milieu-organisaties - en andere belanghebbenden is uitvoerig overleg geweest over de totstandkoming van het wetsvoorstel.

Voorlopig vervangt de Omgevingswet vijftien bestaande wetten. Van ongeveer acht andere wetten, waaronder de Woningwet en de Monumentenwet 1988 gaan de onderdelen over omgevingsrecht naar de Omgevingswet. Naar verwachting treedt de wet in 2018 in werking.

Het Bussumse coalitieprogramma 2011-2014 sluit aan bij het regeerakkoord op het vlak van deregulering. In het coalitieakkoord is opgenomen dat de raad zich wil inzetten voor beperking van regeldruk en daarmee voor het terugdringen van administratieve lasten.

In dit kader worden - vooruitlopend op de inwerkingtreding van de nieuwe Omgevingswet - de huidige bestemmingsplannen vervangen door één Omgevingsplan. De gemeente Bussum voert, sinds 2013, een pilot project uit in samenwerking met het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) en de VNG voor de invoering en toetsing van het Omgevingsplan.

B₁

Bijlage 2

B₂

OVERZICHT MONUMENTEN IN BUSSUM

Dit is de monumentenlijst van Bussum met de rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten. Momenteel vindt een onderzoek plaats om de lijst van gemeentelijke monumenten uit te breiden. Karakteristieke behoudswaardige gevels in het centrum zijn beschreven in het nieuwe bestemmingsplan om zodoende mogelijk te maken dat er voorwaarden worden verbonden aan een sloopvergunning en aanvragen voor wijzigingen.

Rijksmonumenten

Begraafplaatsen

1. Algemene begraafplaats Naarden aan de Amersfoortsestraatweg te Bussum
2. Vier onderdelen van de Joodse begraafplaats, te weten het baarhuisje, het begraafplaatshek en twee houten grafmonumenten

Kerken

3. Brinklaan 40a, rooms-katholieke kerk "Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstand"
4. Brinklaan 115, Sint Vituskerk, tot 1982 kerk thans appartementencomplex
5. Nieuwe 's-Gravelandseweg 34, "Spiegelkerk" van de Protestantse Kerk in Nederland
6. Oud Bussummerweg 70, kerk van de Vrije Evangelische Gemeente met kosterswoning

Vestingwerken

7. Dr. A. Kuyperlaan 1a/b het complex Offensief voor Naarden "Fort Werk IV", onderdeel van de Hollandse waterlinie, bestaande uit fortaanleg, gecreneleerde muur, bomvrij wachthuis west en bomvrij wachthuis oost, bomvrije poterne en artillerieloods.
8. Complex Voorstelling Naarden/infanteriestelling Franse Kamp bestaande uit schuilplaatsen type 1918 / I en schuilplaatsen type 1918 / II

Woningen

9. Beerensteinerlaan 73, voormalig pension "Beerenstein"
10. Burgemeester s' Jacoblaan 15,
11. Burgemeester s' Jacoblaan 17,
12. Burgemeester s' Jacoblaan 17a,
13. Burgemeester s' Jacoblaan 19 en
14. Burgemeester s' Jacoblaan 21, en Potgieterlaan 7 en 8, complex herenhuizen

15. Franse Kampweg 22, woonhuis en hut, genaamd Hof van Eeden
16. Generaal de la Reijlaan 12 en
17. Generaal de la Reijlaan 12 a, voormalige bibliotheek
18. Gooilandseweg 1, villa "Catalpa"
19. Groot Hertoginnelaan 34a, villa "Meentwijck"
20. H.J. Schimmellaan 2, koetshuis (zie Nwe 's-Gravelandseweg 21)
21. Koedijklaan 2, villa "Aan den Koedijk"
22. Koningslaan 2a, villa "Gratia"
23. Lindelaan 10, villa
24. Lindelaan 11, villa met voormalig koetshuis en twee voormalige koetsierswachthuisjes
25. Lindelaan 57, villa "Wistaria"
26. Meerweg 7, villa "Amalia" met siertuin en toegangsbruggen
27. Nieuwe 's-Gravelandseweg 9, villa "Oud-Holland"
28. Nieuwe 's-Gravelandseweg 21, complex "Jorullo" bestaande uit villa, toegangshek en voormalig koetshuis met hekijlers (H.J. Schimmellaan 2)
29. Nieuwe 's-Gravelandseweg 26, villa
30. Nieuwe 's-Gravelandseweg 60, villa "Vijverzicht" en hekwerk
31. Nieuwe 's-Gravelandseweg 77, villa "De Maerle"
32. Nieuwe 's-Gravelandseweg 86, landhuis "De Lelie"
33. Nieuwe 's-Gravelandseweg 88, houten woonhuis
34. Nieuwe 's-Gravelandseweg 90, voormalig jockeyverblijf
35. Oranjelaan 4, houten villa
36. Parklaan 20 en Willemslaan 7, dubbele villa, "Bella Vista" en toegangshekken
37. Parklaan 35, landhuis "Op den Akker"
38. Parklaan 37, villa "Vreeburg"
39. Parklaan 39, villa "IJhoek"
40. Potgieterlaan 7 en
41. Potgieterlaan 8, zie Burgemeester 's-Jacoblaan 15, 17, 17a, 19 en 21
42. Willemslaan 7, zie Parklaan 20

Provinciale monumenten

1. Stationsweg 3, stationsgebouw Naarden-Bussum

Gemeentelijke monumenten

Kerken

1. Nieuwe Hilversumseweg 22, kerk van de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap

Scholen

2. Willem Kalfflaan 3, Juliana School
3. Dr. A. Kuyperlaan 18b (voorheen: Eendrachtspark 144), voormalig schoolgebouw, nu kinderopvang

B₂

Objecten en gebieden

4. Heuvellaan, transformatorhuisje, voormalig PEN- huisje
5. J. Obrechtlaan, plantsoen tussen J. Obrechtlaan en Burgemeester s'-Jacoblaan
6. P.J. Lomanplein, lantaarn en bank, die oorspronkelijk op de kruising van de Linde-
laan en Meerweg stonden

Woningen

7. Beerensteinerlaan 2c,
8. Beerensteinerlaan 4 en
9. Beerensteinerlaan 6, drie voormalige daglonerswoningen
10. Boslaan 19, villa "Frisia"
11. Generaal de la Reijlaan 30 (1e en 2e verdieping)/ Stationsweg 2 (begane grond),
voormalig woon-winkelhuis
12. Gooilaan 22, herenhuis
13. H.J. Schimmellaan 9, villa "Oldeberm"
14. J. Toebacklaan 6,
15. J. Toebacklaan 8, en
16. J. Toebacklaan 10, complex woningen
17. Koedijklaan 17, villa
18. Koningslaan 6, herenhuis "Soli Deo Gloria"
19. Koningin Emmalaan 17a, villa
20. Lindelaan 16, villa "Lindenrode"
21. Mecklenburglaan 47,
22. Mecklenburglaan 49,
23. Mecklenburglaan 51 en Stargardlaan 12, complex woningen
24. Meerweg 12, villa De Wingerd
25. Meerweg 19, villa
26. Meerweg 23, herenhuis
27. Nieuwe 's-Gravelandseweg 27, villa "Shamrock"
28. Nieuwe 's-Gravelandseweg 61, villa "Dennehoeve"
29. Nieuwe 's-Gravelandseweg 66, villa
30. Nieuwe Hilversumseweg 3, villa "Eykenrode"
31. Nieuwe Hilversumseweg 12, villa "Sara's Cottage"
32. Parklaan 31, klein landhuis
33. Stargardlaan 1, villa
34. Stargardlaan 12 en Mecklenburglaan 47, 49 en 51, complex woningen
35. Statenlaan 30, en
36. Statenlaan 32, dubbele villa
37. Stationsweg 2 (begane grond) / Generaal de la Reijlaan 30 (1e en 2e verdieping),
voormalig woon-winkelhuis
38. W. Bilderdijklaan 21 en

39. W. Bilderdijklaan 23, dubbel woonhuis
40. W. Bilderdijklaan 26, villa
41. Willemslaan 12, herenhuis
42. Zwarteweg 35, villa

De volgende monumentale woningen en begraafplaatsen zijn onderzocht en beschreven en komen in aanmerking om aangewezen te worden als gemeentelijke monument:

- stedenbouwkundig ensemble; 1e Industriestraat en omgeving
- prefab-woningen, Jan Bottemastraat
- Dudokflats, Oranjepark
- St. Jozefkerk, Laarderweg-Ceintuurbaan
- kerk, Beatrixplantsoen-Meulenwiekenlaan
- Verlosserkerk met woningen, Lorenzweg / Koekoeklaan 7
- Kantoor Bensdorp, Herenstraat
- Postkantoor, Poststraat
- de Oude Rooms Katholieke begraafplaats met ondermeer graven van Bensdorp, Frederik van Eeden, Dreesman, Biegel, Peltenburg, Priestergraf, gedenkteken zustergraven en Piëta.
- Het oude deel van de Algemene Begraafplaats dat bijzonder is door ondermeer de toegangspoort, het vak (vak A midden) met oudste graven (1875-1878) en graven van de heer P.J. Loman en oud burgemeester Van Suchtele van de Haare.

OVERZICHT BEELDBEPALENDE PANDEN IN PLANGEBIED CENTRUM BUSSUM

B₂

Brinklaan	18,30,35,36,38,40,42,62,68,70,72,77,79,81,82,86,88,90,93,95,96,97,98,00,102,104,108,110,111,115,116,117,118,120,122,125,127,128,129,130,131,133,134,135,137,139,141,143,144,145,146,147,150,151,152,154,156,158,160
Eslaan	2,4,6,8,9,11,13,14,15,16,17,18,19,20,22,24,26,28,30,32,34,36,38,40,42,44,46,48,50,52,54,56,58,60,62,64,66,68,70,72,74
Generaal de la Reijlaan	1,3,5,7,9,13,11,13,15,21,23,25,27,29,43,45,47,49
Havenstraat	1,3,5,7,9,11,13,15,17,19,25,27,31,33,35,37,43,45,102,104,106
Herenstraat	1,2,3,4,5,6,7,9,11,13,15,17,19,31,33,35,37,41,43
Julianaplein	1,3,4,6,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,28,40,42,44,46,48,50,52,54,56,58,60,62,64,66,68,70,72,74,76,78,80,82,84,86,88,90,96,98
Kapelstraat	3,4,5,6,8,9,10,12,14,17,19,21,23,25,27,29,31,38,48,50,65,67
Kerkstraat	3,5,6,7,8,9,11,13,15,22,24,26,28,30,32
Krijnenweg	1,3,5,7,9
Kromme Englaan	1,3,5,10,15,17,19,21,31,33
Laarderweg	2,4,6,8,10,12,14,16,36,44,46,48,50,52,54,56,58,60,62
Landstraat	43,47,69,71,73,75,77,79,81,83,85,89,91
Mariastraat	2,4,6,8,10,12,14,16,18
Nassaulaan	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,21,23,26,28,30,32,34,36,37,38,39,40,41,42,43,44,46,48
Nassastraat	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,14,16,18,20
Nieuwe Brink	14 en 16
Nieuwe Englaan	3,5,7,9,11,13,15,17,26,28,30,45
Olmenlaan	148
Prinsenstraat	6,8,10,12,14,20
Schoolstraat	1,3,5
Singel	3,5,7,9,13,15
Sint Vitusstraat	4,6,8,9,10,12,14,16,18,19,20,22,24,26,28,30,33
Thierensstraat	1,3,7,9,11,13
Torenlaan	1,4,8,10,11,12,13,14,15,16,17,19,21
Veldweg	1 en 28
Vlietlaan	1,2,3,6,8,10,28,30,36,38,40,42,44,46,48,50,52,70,72,74,76,78
Wilhelmina plantsoen	2,3,4,14,16

Bijlage 3

B₃

ARCHEOLOGISCHE GEBIEDSBESCHRIJVINGEN: EEN INSTRUMENT VOOR BELEID

Toelichting

Op de kaart die bij deze bijlage behoort zijn gebieden aangegeven waarvoor een ander archeologieregime geldt als voor het grootste deel van de gemeente Bussum. Voor een deel gaat het hier om gebieden waarvoor de gemeente een beleid voert dat gericht is op behoud, herstel of vernieuwing van waardevolle elementen en structuren. Verder gaat het om het gebied van de afzandingen, waarin geen archeologische sporen verwacht worden. Bij het overige grondgebied van de gemeente wordt een regulier archeologiebeleid gevoerd.

Het gemeentebestuur geeft door middel van archeologiecriteria aan welk niveau van archeologiebeleid in een bepaald gebied als 'redelijk' kan worden beschouwd. Daarbij wordt een indeling in verschillende categorieën "Archeologisch waardevol gebied" gehanteerd, elk met eigen archeologiecriteria. Beneden de in de archeologiecriteria genoemde omvang hoeft met archeologische waarden geen rekening te worden gehouden.

Doordat de Cultuurhistorische Waardenkaart incompleet is en ongeschikt als beleidskaart dient er in feite bij elk plan rekening te worden gehouden met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Om nu te voorkomen dat ook bij (te) kleine plannen een archeologisch vooronderzoek moet worden verricht, is een filter opgebouwd met behulp van het toepassen van archeologiecriteria, die afhankelijk zijn van het archeologieregime dat binnen het betreffende gebied of perceel geldt. Op deze wijze ontstaat een evenwicht tussen de omvang van het plan en het daarbinnen aanwezige archeologische belang.

Bij wijziging van bestemmingsplannen kunnen de regimes op basis van nader onderzoek zonodig worden bijgesteld.

Uitgangspunt van het beleid is om de archeologische waarden zoveel mogelijk in de bodem te bewaren en pas over te gaan tot opgraven als het plan, ondanks eventuele aanpassingen, tot verstoring van die waarden leidt. Daarbij zullen alleen die waarden worden gedocumenteerd die door de uitvoering van de plannen worden bedreigd.

Ten slotte is het van belang dat bij restauratiewerkzaamheden van bouwkundige monumenten rekening wordt gehouden met het zonodig documenteren van bouwhistorische waarden. Indien bij deze werkzaamheden de bodem wordt geroerd dient steeds nagegaan te worden of de archeologische sporen hieronder lijden. Als dat het geval is zal documenterend archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn.

In die gevallen waarbij rekening dient te worden gehouden met archeologische resten wordt steeds, eventueel na vooroverleg met een archeologisch deskundige, eerst een archeologisch bureauonderzoek verricht, op basis waarvan eventuele vervolgstappen worden genomen. Afweging van de archeologische belangen tegen andere belangen kan immers slechts na archeologisch vooronderzoek plaatsvinden.

Bussum, historische dorpskern (BUS1A, BUS2A)

Beschrijving

De dorpskern van Bussum is tussen het einde van de vijftiende en het begin van de zestiende eeuw naar de huidige plaats verlegd. Daarbij kwam het aan de andere zijde van de eng te liggen, dicht bij het grondwaterpeil dan het oude Bussum dat hoger op de stuwwal lag. De Achterbuurt is vermoedelijk in de loop van de zestiende eeuw ontstaan. Sporen ouder dan het einde van de vijftiende eeuw zijn niet te verwachten.

Waardebepaling, ontwikkeling en beleid

Er is nog weinig archeologisch onderzoek uitgevoerd in Bussum. Een opgraving bij Studio Irene, waarbij men de resten van de St. Vituskapel van Bussum hoopte te vinden, heeft niets opgeleverd. De kapel bleek op een hoogte te hebben gelegen die bij de uitbreiding van de latere kerk geheel afgegraven was. Verder is op de hoek van de Thierensstraat een welput gevonden.

Het beperkte aantal archeologische onderzoeken en het beperkte aantal vondstmeldingen en waarnemingen maken het moeilijk een meer gedetailleerde uitspraak te doen over de te verwachten vondsten. Daar waar de bodem in de twintigste eeuw is verstoord worden geen archeologische waarden verwacht. Aan het Julianaplein en bij de Schoolstraat zijn ondergrondse parkeergarages aangelegd, waarmee geen archeologische sporen in de bodem bewaard gebleven zijn. Dit geldt evenzeer voor eventuele andere onderkelderingen. De te verwachten archeologische sporen bevinden zich vaak reeds binnen enkele decimeters onder de oppervlakte en bestaan uit fundamenten van huizen, ophogingen, afvalkuilen, waterputten, beerputten, paalsporen van huizen, gebruiksvoorwerpen en gereedschappen.

In de bestaande bebouwing van vóór 1945 kunnen nog onbekende bouwhistorische waarden aanwezig zijn.

Archeologieregime

In de dorpskern van Bussum en het gedeelte waar de Achterbuurt lag is een bijzonder archeologieregime van kracht, vanwege de verwachte aanwezigheid van archeologische bodemsporen en voorwerpen.

Het archeologieregime wordt gerealiseerd door aanpassing van het bestemmingsplan, waarbij de gehele dorpskern als archeologisch waardevol gebied van de derde categorie bij wijze van dubbelbestemming is aangegeven. Hierbij wordt uitzondering gemaakt voor

B₃

de onderkelderde delen, zoals de parkeergarages aan de Schoolstraat en het Juliana-plein.

Voor het gebied waarvoor de dubbelbestemming geldt worden in het bestemmingsplan beperkingen gesteld aan het aanleggen of uitbreiden van ondergrondse ruimtes. Tevens is er een regeling om in het kader van het verstrekken van omgevingsvergunningen voor de activiteiten sloop en bouw te toetsten op archeologische (en eventuele bouwhistorische) waarden en om slechts te laten slopen tot op het maaiveld. Indien er in een te slopen pand bouwhistorische waarden aanwezig blijken, dienen deze waarden door een bouwhistoricus te worden gedocumenteerd.

Archeologiecriteria

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 300 m² of groter, die dieper reiken dan 35 cm beneden het maaiveld, dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Bij sloopwerkzaamheden van bebouwing van vóór 1945 dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van bouwhistorische waarden.

De engen

(BUS3A, BUS4A)

Beschrijving

De engen fungeerden als akkerbouwgrond voor de inwoners van Bussum (en van dorpen eromheen, bijvoorbeeld de Naardereng bij Naarden). Voordat de dorpen echter hun vaste plaats kregen hoger op de stuwwal (bijvoorbeeld Oud-Bussum) wisselden de plaats van de nederzetting en de akkergrond steeds, waarbij de akkergrond na een bepaalde periode op de plaats van de nederzetting werd aangelegd en de boerderijen weer op een andere plaats werden opgebouwd.

Nadat men overging op het gebruik van de potstal kreeg het dorp een vaste plaats en bracht men de mest uit de potstal op de eng, waardoor de akkergrond steeds hoger kwam te liggen (het zogenaamde ophogingsdek). Dergelijke deklagen zijn in de loop van de tijd wel tot een meter gegroeid.

Waardebepaling, ontwikkeling en beleid

Er zijn geen vondsten bekend op de engen in Bussum.

De engen rond het dorp Bussum zijn in de negentiende en twintigste eeuw bebouwd met woonwijken. In verband met het verwachte ophogingsdek van de engen kunnen eventuele sporen van oudere nederzettingen onder het engdek bewaard gebleven zijn. Het is niet duidelijk hoe hoog de ophogingsdekken in Bussum zijn, zodat al op geringe diepte rekening gehouden moet worden met archeologie. Als na meerdere archeologische onderzoeken zou blijken dat het ophogingsdek dikker is kan deze diepte worden aangepast. Overigens geldt de verwachting van oudere bewoningssporen niet voor de Westereng. Deze grond lag tot in de Middeleeuwen onder een hoogveenlaag, zodat hier

geen oudere nederzettingen worden verwacht.

De voltooiing van de diverse wijken op de engen, maakt het meer waarschijnlijk dat in de loop van de tijd kleine ruimtelijke ingrepen zullen worden gedaan dan dat grootschalige bouwprojecten worden ondernomen. Er wordt daarom voor relatief kleine ingrepen in de bodem een archeologisch vooronderzoek geëist.

Archeologieregime

Op de voormalige engen in Bussum is een bijzonder archeologieregime van kracht, vanwege de verwachte aanwezigheid van archeologische bodemsporen en voorwerpen. Het archeologieregime wordt gerealiseerd door aanpassing van het bestemmingsplan, waarbij de engen als archeologisch waardevol gebied van de tweede categorie bij wijze van dubbelbestemming wordt aangegeven. Indien er in een te slopen pand bouwhistorische waarden aanwezig blijken, dienen deze waarden door een bouwhistoricus te worden gedocumenteerd.

Archeologiecriteria

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 30 m² of groter, die dieper reiken dan 40 cm beneden het maaiveld, dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Bij sloopwerkzaamheden van bebouwing van vóór 1945 dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van bouwhistorische waarden.

Buitenplaats Cruisbergen

(BUS7A)

Beschrijving

Aan de zuidzijde van de gemeente Bussum ligt een voormalig landgoed Cruisbergen. Het landgoed werd door de eigenaar, Jonkheer Rutgers-van Rozenburg rond 1850 gesticht. Het grootste deel van de gronden werden in die tijd gebruikt om het zand af te graven. Op een niet af te zanden deel werd een huis gebouwd. Later werd het huis uitgebreid met fabrieksgebouwen en werd er een strokartonfabriek gevestigd. In de jaren tachtig brandde het gehele complex af.

Archeologieregime

Ter plaatse van het terrein van het huis van Cruisbergen geldt een bijzonder archeologieregime vanwege de mogelijke aanwezigheid van belangwekkende bodemsporen op een relatief klein oppervlakte. Dit regime wordt gerealiseerd door middel van een dubbelbestemming als archeologisch waardevol gebied van de tweede categorie en een daaraan gekoppeld aanlegvergunningenstelsel.

Archeologiecriteria

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 30 m² of groter,

B₃

die dieper reiken dan 40 cm beneden het maaiveld, dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

De afzandingen (BUS5A, BUS6A)

Beschrijving

De afzandingen zijn in Bussum ongeveer tussen 1800 en 1920 uitgevoerd. Het afgezande gebied werd naderhand gebruikt als tuinbouw- of weidegebied of als wasserij/blekerij. Hiervan zijn geen grondsporen te verwachten in het gebied.

Waardebepaling, ontwikkeling en beleid

In de afzandingen worden geen archeologische vondsten verwacht.

Archeologieregime

Voor de afzandingen kan een archeologieregime van de vijfde categorie worden aangehouden. Dit houdt in dat een archeologievrij gebied wordt vastgesteld. Bij ruimtelijke plannen hoeft hier geen rekening te worden gehouden met archeologie. Er zijn dan ook geen archeologiecriteria voor dit gebied.

Overig grondgebied van Bussum

Beschrijving

Dit betreft al het overige grondgebied van de gemeente Bussum.

Waardebepaling, ontwikkeling en beleid

Het overige grondgebied van de gemeente, buiten de voorafgaande archeologiegebieden, kan archeologische waarden bevatten, maar de ligging daarvan is nog onbekend. Er kunnen hier en daar zowel resten aanwezig zijn uit de prehistorische als uit de middeleeuwse of latere tijd.

Archeologieregime

Voor het overige gebied van de gemeente Bussum wordt een regulier archeologiebeleid gevoerd. De bedoeling hiervan is om slechts bij grotere plannen met de mogelijke aanwezigheid van archeologisch erfgoed rekening te houden. Daarom dient hier bij planontwikkeling boven een zekere omvang prospectief en zonodig waardestellend onderzoek plaats te vinden, zodat een gedegen besluit kan worden genomen.

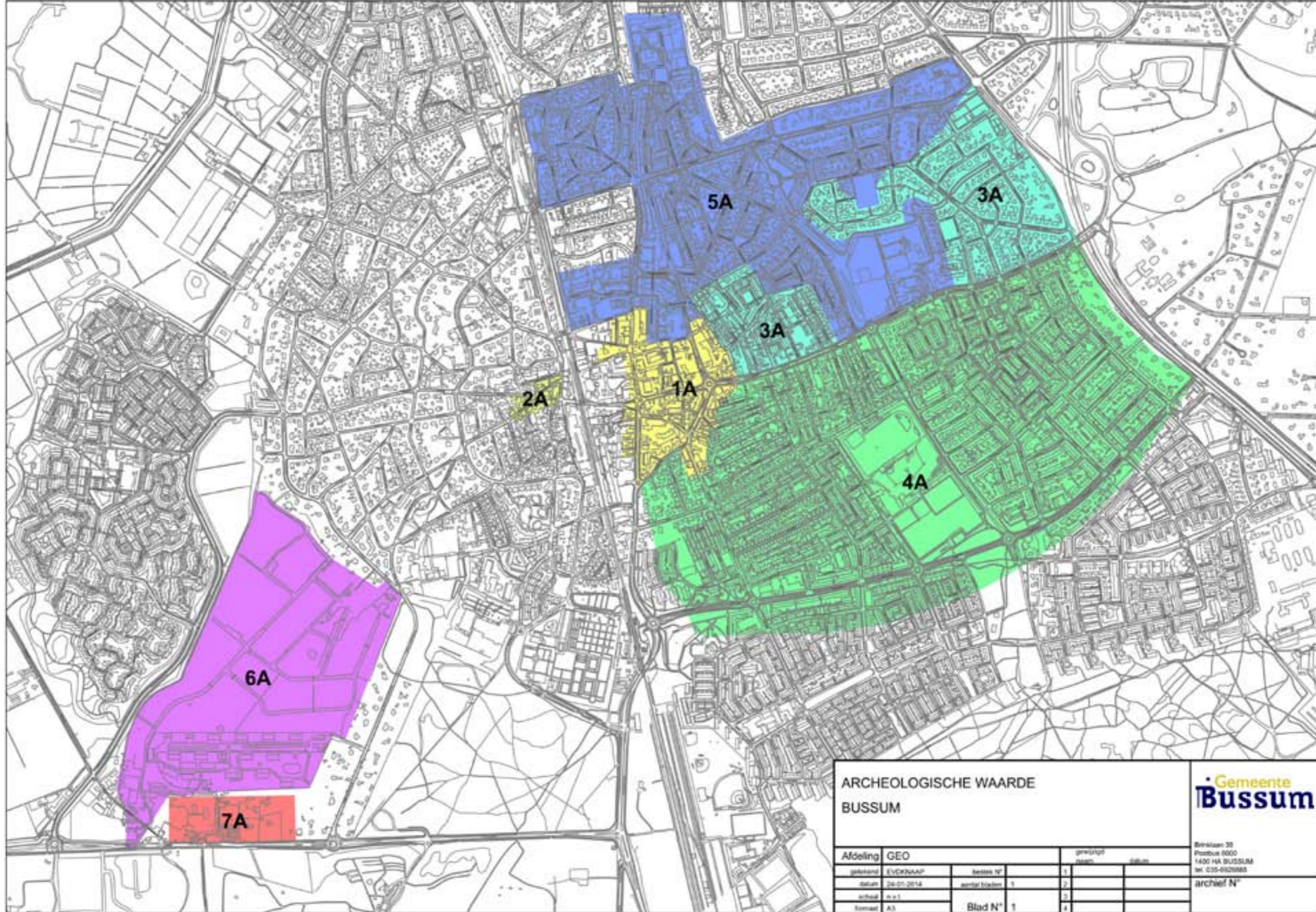
Dit regime wordt gerealiseerd door middel van een dubbelbestemming als zone t.b.v. archeologische waarden met een daaraan gekoppeld aanlegvergunningstelsel. Voor het stedelijk gebied geldt bovendien een bouwverbod met vrijstellingsbevoegdheid voor nieuwe ontwikkelingen die een bepaalde maat te boven gaan.

Archeologiecriteria

In geval van grondroerende werkzaamheden dieper dan 35 cm binnen een planomvang van meer dan 3000m² dient met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden, tenzij er omtrent deze werkzaamheden iets anders is geregeld. De vondsmeldingsplicht is hier nog belangrijker dan in de andere gebieden.

Samenvattend overzicht van archeologieregimes en archeologiecriteria

Archeologieregime:	Bijbehorende criteria:
eerste categorie	Meer dan 0 m ²
tweede categorie	Meer dan 30 m ² (engen, Cruisbergen)
derde categorie	Meer dan 300 m ² (oude kern en Achterbuurt)
vierde categorie (regulier archeologieregime)	Meer dan 3000 m ² (overige gebieden)
vijfde categorie (archeologievrij gebied)	Archeologievrij gebied (afzandingen)

Bijlage 4

B4

EFFECTEN EN BELANGEN VAN CULTUREEL ERFGOED

(UIT: NOTA BELVEDERE 1999)

Identiteit

Cultuurhistorische kwaliteiten verschaffen bewoners van het dorp een gevoel van eigenheid en een herkenbaarheid bij hun ruimtelijke omgeving. Die omgeving is immers niet zomaar een willekeurige verzameling van uitwisselbare elementen maar heeft zijn eigen specifieke betekenis, met historie en met persoonlijke associaties. Zo kunnen de onrust en het identiteitsverlies die vaak ontstaan bij grote ruimtelijke ontwikkelingen, gedeeltelijk worden gecompenseerd door voor de toekomstige leefomgeving inspiratie te ontleenen en vorm te geven aan de continue, doorgaande lijnen in de geschiedenis. Aandacht voor de identiteit die het culturele erfgoed verschaft, sluit dus logisch aan op ruimtelijke vraagstukken waarbij het verleden kan fungeren als referentie.

Informatiebron en inspiratiebron

Cultuurhistorie is een kennisbron voor geschiedenisonderwijs en voorlichting. Educatie versterkt het historisch besef. Voor bewoners en toeristen vormt het cultureel erfgoed een soort beeldverhaal, de spiegel van de bewoningsgeschiedenis. Het in stand houden van cultuurhistorische waarden waarborgt de overdracht van informatie over de loop van onze geschiedenis. Cultuurhistorie ontstaat elke dag, maar het is zaak informatie van vroeger te bewaren en bewust te gebruiken voor vernieuwing, op zo'n manier dat cultuurhistorische informatie inspiratie levert aan ontwerpers. Zij biedt het uitgangspunt voor het tot stand brengen van ruimtelijke kwaliteit.

Economische en esthetische waarde

Cultureel erfgoed is inmiddels erkend als een belangrijke economische factor. Cultuurhistorische kwaliteit leidt al snel tot een hogere marktwaarde en biedt grote mogelijkheden voor recreatie en toerisme. De belangstelling voor cultuur en cultuurhistorie is de afgelopen vijftig jaar sterk gestegen. Mede onder invloed van het stijgende opleidingsniveau en de bevolkingsopbouw wordt een verdere groei voorzien. Het verleden geeft een toegevoegde belevingswaarde aan historische steden, dorpen, landschappen, maar ook aan nieuwbouwwijken waar de daar aanwezige cultuurhistorische waarden hun plek krijgen. Ook esthetische overwegingen zijn een motief om cultureel erfgoed in stand te houden. Schoonheid bestaat in vele varianten en velen genieten ervan. Dat geldt niet alleen voor de esthetische waarde van afzonderlijke objecten maar ook voor de samenhang en diversiteit van het totale scala aan karakteristieke architectuur, stedenbouw en landschappen.

Ecologisch belang

Cultuurhistorische elementen en patronen in het landschap – en verrassend vaak ook in het stedelijk landschap – hebben eveneens ecologische waarde en dragen bij aan het behoud van de biodiversiteit: stadsparken, oeverwallen, buitenplaatsen en begraafplaatsen. Het beheer moet hierop worden afgestemd. Het aanwezige culturele erfgoed dient dus grootschalige belangen, vooral op belevings-, economisch en toeristisch vlak. Deze belangen kunnen worden ontwikkeld, versterkt of worden behouden.

Ontwikkeling door het 'product' cultuurhistorie als vertrekpunt te nemen bij ruimtelijke vernieuwing door die te laten passen in de historische context. Versterken door historische architectuur in te bedden in bijvoorbeeld een passend ingerichte openbare ruimte. Behouden door het wettelijke kader dat de Monumentenwet biedt. Echter, niet alleen die elementen waar het predicaat 'bescherming' aan is opgehangen zijn van cultuurhistorische waarde. Ook de (historische) context waarin zij staan heeft betekenis.

Het is niet gewenst om alles te behouden, maar het is wel gewenst dat er een cultuuromslag wordt bewerkstelligd in het denken over de bestaande situatie in de ruimtelijke omgeving. 'Kansen' in plaats van 'bedreigingen'.

Vertrekpunt van alle ruimtelijke initiatieven zou moeten zijn: de bestaande situatie.

Bijlage 5

B5

RIJKS- EN PROVINCIAAL BELEID

1. Rijksbeleid

Monumentenwet 1988

In de Monumentenwet 1988 is door middel van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg de implementatie van het Verdrag van Valletta vastgelegd.

Een belangrijk uitgangspunt van de gewijzigde Monumentenwet 1988 is het beschermen van archeologische waarden in situ. Het belang van een archeologische opgraving en wetenschappelijk onderzoek is hieraan ondergeschikt. Waar mogelijk moet bij beoogde ruimtelijke ontwikkelingen worden gezocht naar alternatieve locaties of naar aanpassingen in het ontwerp. Dit vereist op gemeentelijk niveau een nauwe afstemming tussen de beleidsterreinen cultuur(historie), milieu en ruimtelijke ordening. Van initiatiefnemers tot ruimtelijke ontwikkelingen wordt verlangd dat zij in een tijdig stadium aangeven hoe met eventuele bodemverstoringen wordt omgegaan. Bij MER-plichtige projecten en ontgrondingen geldt een onderzoeksplicht.

Een tweede uitgangspunt is het veroorzakersprincipe: de veroorzaker van een niet-vermijdbare verstoring is financieel verantwoordelijk voor de benodigde maatregelen ter bescherming van het archeologisch erfgoed.

De veroorzaker van een niet-vermijdbare bodemverstoring moet de gemeente een onderzoeksrapport voorleggen, waarin de waarde van het archeologisch erfgoed in het plangebied is vastgesteld. Het college kan op basis van dat rapport bepalen of de vrijstelling/ontheffing of vergunning, met of zonder voorschriften kan worden afgegeven. Als behoudwaardige archeologische resten zijn aangetroffen, is het voorschrift bijvoorbeeld dat aanvullend archeologisch onderzoek of planaanpassing moet plaatsvinden.

De financiële gevolgen kunnen onder omstandigheden echter onevenredig zijn. In dit (bijzondere) geval bestaat voor het bestuursorgaan dat de verplichting heeft opgelegd, aanleiding om de betrokkene financieel tegemoet te komen. Het kan echter ook voorkomen, dat de kosten van een opgraving niet alleen onevenredig zijn voor de initiatiefnemer, maar ook voor het bestuursorgaan dat de opgraving noodzakelijk heeft beoordeeld en als verplichting heeft opgelegd. In die situatie kan er aanleiding zijn voor het rijk om lagere overheden financieel tegemoet te komen door het verstrekken van een specifieke uitkering.

Eén van de gevolgen van de invoering van het veroorzakersprincipe is dat initiatiefnemers – als opdrachtgever en financier van archeologisch (voor)onderzoek – de mogelijkheid

moet worden geboden een archeologische uitvoerder te kiezen met de beste verhouding tussen prijs en kwaliteit. Behalve de traditionele instanties (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, instellingen voor wetenschappelijk onderwijs en gemeenten met een eigen archeologische dienst) kunnen nu ook toegelaten particuliere bedrijven de markt betreden. Zij dienen zich te houden aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Toelating wordt verleend in geval van aantoonbare geschiktheid.

Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG)

In het Investeringsbudget Landelijk Gebied worden de versnipperde regelingen die er zijn voor het landelijk gebied gebundeld. Zo hoopt het rijk dat zoveel mogelijk rijksdoelen voor het landelijk gebied in samenhang tot uitvoering komen. Ook landschap maakt onderdeel uit van het ILG. Cultuurhistorie wordt onder de term landschap begrepen.

Er zijn zeven categorieën waarin subsidieaanvragen kunnen worden ingediend, te weten herstel watersystemen, diversificatie landbouw, verbeteren landschap, verbeteren milieukwaliteit, terugdringen verstoring, proceskosten gekoppeld aan uitvoeringsactiviteiten en gebiedsbrede planvorming, uitvoering en monitoring.

2. Provinciaal beleid

Het cultuurhistorische beleid van de provincie is voornamelijk preventief en curatief gericht. Het beleid omvat het aanwijzen van stedenbouwkundige objecten of waardevolle panden als provinciaal monument, het verlenen van subsidies voor instandhouding van deze monumenten, subsidies voor erfgoededucatie en -participatie.

Wat de archeologie betreft gaat de provincie strenger toezien op de integratie van het archeologische proces in ruimtelijke ordeningsprocedures. Het eigen gebiedsgerichte cultuurhistorisch beleid vormt daarbij een belangrijk uitgangspunt. Daarnaast kan de provincie overgaan tot het aanwijzen van archeologische attentiegebieden. Het gaat hierbij om gebieden die archeologisch waardevol zijn of naar verwachting archeologisch waardevol kunnen zijn.

Verder vervult de provincie een wettelijke taak bij het archiveren en bewaren van archeologische vondsten uit opgravingen in het provinciale depot voor bodemvondsten. Op basis van artikel 51 van de Monumentenwet 1988 beheert de provincie een depot waar de vondsten en documentatie van archeologische onderzoeken in de provincie worden opgeslagen. De provincie Noord-Holland bouwt momenteel een nieuw archeologisch depot in Castricum.

Het nieuwe Archeologisch Informatie Centrum wordt niet alleen een depot maar biedt daarnaast Noord-Hollanders de kans inzicht te krijgen in hun huidige woon- en werkmilieu door middel van informatie over de geschiedenis van het gebied, van de vroege prehistorie tot en met de Tweede Wereldoorlog. Naar verwachting opent het nieuwe Archeologische Centrum in 2014 haar deuren.

B₅

Op het gebied van de archeologische erfgoededucatie wordt een belangrijke rol in het provinciaal archeologisch beleid vervuld door het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten. Hier worden vondsten uit opgravingen bewaard, ontsloten en voor bruiklening ter beschikking gesteld en archeologische toevalsvondsten aangemeld.

Bij het verlenen van ontgrondingsvergunningen is de provincie in de meeste gevallen de bevoegde overheid die gemeenten de verplichting kan opleggen tot het onderzoeken van archeologische waarden. Eveneens is de provincie vaak de bevoegde overheid bij MER-plichtige projecten en kan mede bepalen welke archeologische inpassingsmaatregelen genomen dienen te worden. Voor al deze zaken is het van belang dat tussen de gemeenten en de provincie, op vergelijkbare wijze als voor milieuaspecten als bodem, geluid en water, een regulier overleg tot stand wordt gebracht.

Het archeologisch beleid van het provinciaal bestuur van Noord-Holland is vastgelegd in de Structuurvisie 2040 met de daaraan gekoppelde Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie, De Waarde van Cultuur, Cultuurbeleid Provincie Noord-Holland 2013-2016, de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (2010), de Gedragslijn Compensatie. Het beleid is enerzijds gebaseerd op wettelijke verplichtingen, anderzijds op autonoom cultuurhistorisch provinciaal beleid. Het beleid richt zich op het leesbaar houden van de niet compleet beschreven ontwikkelingsgeschiedenis van het westen van Nederland. Daarbij dient de samenleving te profiteren van het archeologisch erfgoed, onder meer door het beter herkenbaar en toegankelijk maken en het toepassen als inspiratiebron. Het doel wordt bereikt via “behoud door ontwikkeling”, in de praktijk betekent dit doorgaans vooral “behoud door versterking”. De provincie vangt deze aanpak onder de noemer Culturele Planologie. Dit houdt in dat bepaalde objecten of patronen in een gebied weer beter leesbaar worden gemaakt, waarbij geplande activiteiten in een bepaald plangebied vaak het aanknopingspunt vormen. In de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie zijn speerpunten per regio beschreven. De provincie richt zich op behoud van onder meer molens, dijken, stolpen en trekvaarten.

Provinciaal Ruimtelijk Ordeningsbeleid – van streekplan naar structuurvisie

Met de komst van de Wro, 1 juli 2008, is iedere overheidslaag verplicht tot het opstellen van structuurvisie. Met de provinciale structuurvisie 2040, vastgesteld op 21 juni 2010 en partiel herzien op 23 mei 2011, vervallen de streekplannen en worden gemeenten geacht dit provinciale beleid te verwerken in een eigen gemeentelijke structuurvisie en het daarin geformuleerde beleid te vertalen in haar bestemmingsplannen. De structuurvisie is zelf-bindend.

Cultuurhistorische Waardenkaart en Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie

De Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW-kaart) van de provincie Noord-Holland leverde relevante gegevens over belangrijke cultuurhistorische waarden op provinciale schaal. Deze kaart is in 2000-2002 in samenwerking met gemeenten, water- en hoog-

heemraadschappen, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Erfgoed Nederland en de Vereniging van Noord-Hollandse Gemeenten opgesteld. De digitale kaart bevatte informatie over de cultuurhistorische elementen en structuren, hun waardering en de beleidsmatige consequenties van de waarden. Voor elk van de drie cultuurhistorische disciplines (historische (steden)bouwkunde, historische geografie en archeologie) is een indicatieve kaartlaag samengesteld.

Hoewel deze Cultuurhistorische Waardenkaart zeker niet volledig was, omdat hij geen gemeentelijke cultuurhistorische waarden bevatte en slechts de bekende en gewaardeerde archeologische vindplaatsen weergaf, gold deze toch als een inspiratiebron voor een integraal ruimtelijk kwaliteitsbeleid (streekplan of bestemmingsplan). De CHW-kaart was geen beleidskaart maar bij nieuwe ontwikkelingen moest wel rekening worden gehouden met de aangegeven waarden door ze optimaal te integreren in toekomstig ruimtelijk beleid.

Inmiddels zijn de gegevens uit de CHW-kaart opgenomen in de Provinciale Leidraad Ruimtelijk Beleid. De kaart is in 2010 vervangen door de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie, die informatie geeft over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken. De informatiekaart is een geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie en een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). Naast het bestaande beleid toont de kaart ook ‘visioenen over het landschap’. Deze beelden stellen mogelijke ontwikkelingen voor die inspiratie en ideeën kunnen geven voor planvorming.

Met de nieuwe Wro nemen gemeenten in hun bestemmingsplannen niets meer over uit oude streekplannen. Essentieel is de verordening bij de structuurvisie; het vernieuwde beleidskader landschap en cultuurhistorie valt onder deze verordening.

TWIN-H investeringsprogramma

De provincie Noord-Holland heeft ingezet op het behouden en beter toegankelijk maken van monumenten. De provincie Noord-Holland heeft in 2009 10 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het TWIN-H programma musea, monumenten en archieven 2009-2011. Minimaal 10 projecten konden subsidie krijgen voor behoud en het verbeteren van de publieke toegankelijkheid.

De provincie Noord-Holland werkt aan het behoud van het Noord-Hollands erfgoed en het verbeteren van de toegankelijkheid. Gedeputeerde Sascha Baggerman: “Alle Noord-Hollanders hebben nu en in de toekomst recht op toegang tot het rijke verleden van de provincie. Die toegankelijkheid kan en moet verbeterd worden. Er zijn veel initiatieven om dit te realiseren maar het komt vaak voor dat projecten vertraging oplopen omdat er een financieel tekort is. Die projecten wil de provincie een steun in de rug geven.” Tot 2014 was er 10 miljoen euro beschikbaar.

De investering van de provincie betekende een “ondersteuning in de laatste stap” voor initiatiefnemers die musea, archieven en beschermde monumenten wilden behouden voor een brede publieke toegankelijkheid. Voorwaarde was dat het merendeel van de benodigde middelen al bij elkaar was gebracht.

B₅

ILG Landschapselementenregeling

De provincie Noord-Holland wil graag haar streekeigen landschapselementen behouden en subsidieert daarom aanleg, herstel en achterstallig onderhoud van deze karakteristieke landschapselementen.

Een landschapselement is een streekeigen natuur- of landschapsobject dat een waardevolle landschappelijke, natuurwetenschappelijke of cultuurhistorische betekenis heeft. Voor Noord-Holland zijn dat knotwilgen, boomgaarden, rietkragen, hooiland, duinrellen, hakhoutbosjes en windsingels. Bij het aanleggen, herstellen of plegen van achterstallig onderhoud van streekeigen landschapselementen kan een bijdrage uit de Landschapselementenregeling worden aangevraagd. Dit geldt ook voor houten boerenhekken die belangrijk zijn voor de aanblik van het landschap. Van oudsher horen houten hekken thuis in Noord-Holland. Veel van de authentieke hekken in Noord-Holland zijn de laatste jaren vervangen door uniforme stalen hekken. Voor diverse regio's is er financiering voor 50% van de kosten beschikbaar.

Vanaf 2008 is de subsidie voor landschapselementen opgenomen in het Investeringsbudget landelijk gebied (ILG). Het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) is een subsidieregeling om het landelijk gebied mooi en leefbaar te houden. In het ILG zijn het rijksgeuld en doelen samengevoegd voor gebiedsontwikkeling in het landelijk gebied. Het gaat dan om een gezamenlijke aanpak van natuur, landschap, recreatie, landbouw, milieu en water. Rijk en provincies hebben afspraken gemaakt over de doelen en de uitvoering van het ILG. De provincies zorgen voor de uitvoering. Sinds 2007 hebben ze de volledige beschikking over de besteding van het rijksgeuld voor inrichting van het platteland.

Beoogd was een periode van 7 jaar (2007-2013). In het decentralisatieakkoord natuur is afgesproken het ILG eerder te beëindigen en het natuurbeleid verder te decentraliseren naar de provincies. In de getekende overeenkomsten is ook opgenomen hoeveel geld in 2012 en 2013 van het Rijk naar de provincies worden gedecentraliseerd om daarmee bij te dragen aan de uitvoering van het natuurbeleid. In totaal gaat het om zo'n 3 miljard euro.

Gedragslijn voor compensatie

In 2007 is de 'Gedragslijn voor compensatie bij verlies van natuurlijke en landschappelijke waarden' vernieuwd. Hierin is vastgelegd dat de provincie zal overgaan tot compensatie bij substantiële aantasting ten gevolge van ruimtelijke claims van natuur-, landschaps- en recreatiewaarden, bodembeschermingsgebieden (aardkundige monumenten) en objecten met grote cultuurhistorische waarden, waaronder archeologische objecten, voor zover de beschermingswaardigheid daarvan is aangeduid in het streekplan, een EG richtlijn, dan wel voortvloeit uit rechtstreeks werkende internationaalrechtelijke regelgeving. Daarbij wordt primair naar fysieke compensatie gestreefd, en voor zover dat niet

mogelijk is naar financiële compensatie. De gedragslijn is van toepassing op zowel eigen provinciale projecten en het ontwerpen van streekplannen, als op besluiten van derden waaraan de provincie medewerking verleent.

Cultuurnota 2013-2016

Het provinciaal cultuurbeleid is voor deze cultuurperiode vastgesteld en is op 4 juni 2012 voorgelegd aan Provinciale Staten. Op 12 december 2011 hebben Gedeputeerde Staten een kadernota vastgesteld. Deze cultuurnota heeft de benaming 'De waarde van Cultuur' en is de opvolger van de nota 'Cultuur op de Kaart' van 2009-2012. De thema's in de nieuwe cultuurnota zijn:

- Cultuur en ruimte: Binnen het thema Cultuur en Ruimte gaat het om het behouden van cultureel erfgoed, ook bij ruimtelijke ontwikkeling. Er is subsidie beschikbaar voor restauratie en onderhoud van beeldbepalende monumenten zoals forten, kerken en industrieel erfgoed. Ook blijft Noord-Holland het herbestemmen van monumenten stimuleren. In 2013 wordt de eerste paal geslagen voor het nieuwe archeologisch depot waar iedereen vanaf half 2014 belangrijke Noord-Hollandse archeologische vondsten kan bekijken.
- Cultuur en Economie: Cultureel erfgoed vergroot de waarde van een gebied; het maakt een regio interessanter en mooier. Voor bewoners, ondernemers en voor bezoekers.
- Culturele infrastructuur: De provincie wil dat alle inwoners van Noord-Holland van cultuur kunnen genieten. Noord-Holland gaat onderzoek doen naar het huidige aanbod van culturele voorzieningen in de provincie. De resultaten van dit onderzoek moeten gemeenten helpen bij het maken van regionale afspraken over het aanbod van culturele voorzieningen.

In het uitvoeringsprogramma staan de concrete doelen en resultaten beschreven. Ook is aangegeven welke specifieke beleidsinstrumenten en budget daarvoor worden ingezet.

Provinciale Monumentenverordening 2010

Op grond van deze verordening zijn provinciale monumenten aangewezen. De provincie vindt dat dijken, waterwegen en provinciaal beschermde dorps- en stadsgezichten bepalend zijn voor de identiteit van Noord-Holland. Dit geldt ook voor stolpen en molens. Deze zogenaamde structuurdragers zijn van grote waarde voor de ruimtelijke kwaliteit. Van de 600 provinciale monumenten die Noord-Holland nu rijk is, behoren er zo'n 500 tot deze structuurdragers. Ruim 100 provinciale monumenten behoren hier niet toe. Het gaat hier voornamelijk om woonhuizen en openbare gebouwen binnen de dorpskernen. In het kader van het herijkingsproces zullen deze 100 monumenten dan ook van de provinciale monumentenlijst afgevoerd worden. Het stationsgebouw Naarden-Bussum is een provinciaal monument en blijft dat ook. De provincie kan financieel bijdragen in de kosten van onderhoud en restauraties aan haar eigen monumenten.

Cultuurfonds voor Monumenten Noord-Holland

Eigenaren van provinciale en gemeentelijke monumenten of beeldbepalende panden gelegen binnen een beschermd dorpsgezicht, kunnen geen aanspraak maken op reguliere subsidies van het rijk. De eigenaar van een dergelijk monument kan soms aanspraak maken op provinciale en gemeentelijke subsidies, maar deze zijn niet altijd voldoende.

In het najaar van 2003 is daarom op initiatief van het Prins Bernhard Cultuurfonds, het Nationaal Restauratie Fonds en de provincies een provinciaal georganiseerd Revolving Fund opgericht. De provincie Noord-Holland ondersteunt dit initiatief financieel door de inleg van het Prins Bernhard Cultuurfonds te verdubbelen tot een bedrag van 3,2 miljoen euro. Helaas is dit budget momenteel uitgeput¹⁹. De provincie overweegt om samen met het NRF de regeling voort te zetten. Daarbij zullen gemeenten, waaruit een eigenaar om een bijdrage vraagt, ook aan dit fonds moeten deelnemen. Desbetreffende eigenaren kunnen nu, onder voorwaarden, aanspraak maken op een Cultuurfonds Hypotheek voor laagrentende leningen. Het gaat dus niet om subsidies. De betaling van rente en aflossing zorgt ervoor dat het geld terugvloeit in het fonds. Aan de toekenning van een hypothecaire lening voor een restauratie zijn een aantal voorwaarden verbonden.

B₅

¹⁹Maart 2010

Bijlage 6

B6

SELECTIECRITERIA VOOR DE AANWIJZING VAN MONUMENTEN

1. Het belang van architectuurhistorische waarden van het object:

- voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek.
- voor het oeuvre van een bouwmeester of architect.
- wegens innovatieve waarde of pionierskarakter.
- wegens uniciteit.
- wegens gaafheid.

2. Het belang van de historisch-geografisch waarde van het object/ de structuur:

- wegens de kenmerkende situering, verbonden met de ontwikkeling/uitbreiding van een streek, stad, dorp of wijk. Bijvoorbeeld oude huisindustrieën zoals blekerijen of houten woningen ivm de Kringenwet 1853 (ingetrokken in 1963).
- wegens de wijze van verkaveling/inrichting/voorzieningen.
- voor het aanzien van een streek/stad/dorp of wijk.
- wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing en de historisch ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen, water en/of bodemgesteldheid.
- als essentieel onderdeel van een groter geheel, dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van (inter)nationaal belang is.
- Het belang van de sociaal-economische waarde van het object.
- als bijzondere uitdrukking van een culturele, sociaal economische en/of geestelijke ontwikkeling.
- als bijzondere uitdrukking van een geografische, landschappelijke of bestuurlijke ontwikkeling.
- als bijzondere uitdrukking van een technische en/of typologische ontwikkeling.

3. Het belang van de stedenbouwkundige waarde van het object:

- wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp.
- wegens de bijzondere markante ligging .
- wegens het bijzonder materiaalgebruik en/of ornamentiek.
- wegens de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur of onderdelen.
- Het belang van de ambachtelijk industriële waarde van het object.
- wegens een bijzonder type gebouw.
- wegens het aflezen van de functie van het gebouw aan de buitenkant.
- wegens bepaalde (bouw)technieken die heden ten dage niet meer in gebruik zijn (bepaald soort constructie, metselwerk, glasbewerking, houtsnijwerk of anderszins).

4. Het belang van gaafheid/herkenbaarheid/zeldzaamheid van het object:

- wegens de architectonische gaafheid/authenticiteit van ex- en/of interieur.
- wegens de hoogwaardige architectonische kwaliteit van de samenstellende onderdelen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken en tuinaanleg e.d.).
- in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving.
- wegens architectuurhistorische, bouwtechnische, typologische en functionele zeldzaamheid, eventueel verbonden met een bijzondere ouderdom.
- als voorbeeld van krijgsvouwkunst.

5. Het belang van de archeologische waarde van het object bij het aanwijzen van archeologische monumenten:

- wegens de belevingswaarde, met name de zichtbaarheid.
- wegens de informatiewaarde, bepaald door de gaafheid, representativiteit en zeldzaamheid.
- wegens de ensemblewaarde, waarbij het gaat om de combinatie met andere archeologische (of historisch-geografische/historisch-bouwkundige) objecten en/of structuren.

Bijlage 7

B7

HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEKSPROCES IN DE PLANVORMING

De toetsing van de consequenties van ruimtelijke plannen voor het bodemarchief vindt plaats aan de hand van de beschikbare informatie, verkregen via archeologisch inventariserend vooronderzoek (bureauonderzoek, eventueel aangevuld met inventariserend veldonderzoek (IVO), bestaande uit grondboringen en zonodig proefsleuven).

Het vooronderzoek resulteert in een selectieadvies, op basis waarvan de gemeente een selectiebesluit neemt, na het raadplegen van een onafhankelijk archeologisch adviseur. In dit besluit wordt aangegeven welke gevolgen de resultaten hebben voor de verdere voorbereiding van het betreffende plan of besluit. Daarbij wordt gestreefd naar behoud in de bodem van het behoudswaardige erfgoed. Eventueel noodzakelijke beheersmaatregelen voor het optimale behoud van dit erfgoed worden bij dit streven in overweging genomen en zonodig in de planontwikkeling en planuitwerking meegenomen. Indien andere belangen naar het oordeel van burgemeester en wethouders boven het archeologisch belang prevaleren, zorgen zij ervoor dat de betreffende archeologische informatie wordt behouden door archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving inclusief uitwerking, rapportage en deponering door daartoe bevoegde instellingen of bedrijven. In uitzonderlijke gevallen, waarbij er onvoldoende zekerheid kon worden verkregen over de feitelijke aanwezigheid van archeologische waarden, kan tijdens uitvoering van werkzaamheden archeologisch toezicht worden verricht, waarbij voldoende gelegenheid wordt geboden om de eventueel waargenomen verschijnselen te documenteren.

Bij het uitvoerend archeologisch onderzoek is het uitgangspunt, dat wordt gewerkt volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en binnen de door rijk en provincie gestelde kaders.

In de meeste gevallen is de gemeente bevoegde overheid voor het archeologisch werk, waardoor de verantwoordelijkheid van het waarborgen van de inhoudelijke archeologische kwaliteit en een zorgvuldige besluitvorming rond archeologie bij het gemeentebestuur ligt.

De gemeente is verplicht erop toe te zien dat het archeologisch onderzoek slechts wordt geleid door daartoe gekwalificeerde personen en organisaties, zowel bij gemeentelijke initiatieven, als bij initiatieven van derden.

Voorafgaand aan archeologisch veldwerk dient steeds namens de gemeente een Programma van Eisen te worden opgesteld of getoetst, waarin de voorwaarden zijn vastgesteld waaraan het archeologisch onderzoek moet voldoen. Daartoe wordt gebruik gemaakt van een onafhankelijke seniorarcheoloog met specifieke expertise van het betreffende type archeologische vindplaats, die niet is verbonden aan het bedrijf dat het veldwerk verricht. Ook de toetsing van de rapportage en het adviseren over afwijkingen

van het Programma van Eisen wordt namens de gemeente door deze archeoloog verricht. Deze heeft tevens als taak om de inbreng van lokale deskundigheid in het project te waarborgen.

De afweging van de archeologische waarde vindt plaats binnen het gemeentelijk beleidskader, waarbij niet alleen de gaafheid van de plek een rol speelt, maar ook de mate waarin deze kan bijdragen aan het beantwoorden van vragen over het verleden. De financiering van de archeologische werkzaamheden dient te worden opgenomen binnen de begroting van het betreffende project.

De eindproducten van een opgraving bestaan uit een basisrapport, vondstmateriaal en opgravingsdocumentatie. Daarnaast biedt een opgraving interessante educatieve mogelijkheden. Het eigendomsrecht van de bij een opgraving aangetroffen bodemvondsten berust na overdracht aan het Provinciaal Depot bij de provincie. Vanuit het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Noord-Holland worden de vondsten ter beschikking gesteld ten behoeve van tentoonstellingen en dergelijke.

Indien onverwacht tijdens grondroerende werkzaamheden wordt gestuit op zaken, waarvan vermoed wordt dat deze archeologisch van waarde zijn, moet de vondst zo spoedig mogelijk worden gemeld bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De vondsten blijven in het geval van dergelijke toevalsvondsten eigendom van de vinder; die van een eventueel eruit voortvloeiend opgravend onderzoek zijn eigendom van een overheid. Eventuele kosten kunnen worden vergoed door het Rijk.

Schema inpassing archeologie in planvorming

In het schema is aangegeven welke stappen op het gebied van archeologie genomen moeten worden in het planvormingstraject. Tot welke stap het schema moet worden vervolgd is afhankelijk van de uitkomsten van de diverse onderzoeken. Als op enig moment blijkt dat verder geen archeologische sporen te verwachten zijn, kan het archeologische onderzoek worden gestaakt en kan de rest van het planvormingstraject worden vervolgd.

B₇

Gemeente	initiatiefnemer	Archeologisch adviseur	Archeologisch bedrijf
	1. Vraagt vergunning of medewerking in verband met planrealisatie		
2. Stelt noodzaak vooronderzoek vast			
3. Stelt aan initiatiefnemer de eis tot archeologisch bureauonderzoek			
	4. Geeft opdracht tot bureauonderzoek		
		5. Verricht bureauonderzoek	
6. Neemt kennis van resultaten onderzoek en geeft opdracht tot opstellen van Programma van Eisen (PvE) voor inventariserend veldonderzoek (ivo)			
		7. Stelt PvE op	
8. Keurt PvE goed			
	9. Geeft opdracht voor ivo (na offerteronde)		
			10. Verricht ivo
		11. Analyseert en interpreteert resultaten ivo in vorm van selectieadvies	
12. Neemt selectieadvies over in selectiebesluit			
13. Geeft opdracht tot opstellen PvE voor definitief opgravend onderzoek of werkbegeleiding			
		14. Stelt PvE op	
15. Keurt PvE goed			
16. Geeft opdracht tot directievoering van opgraving of werkbegeleiding			
	17. Geeft opdracht tot opgraving of werkbegeleiding (na offerteronde)		
		18. Realiseert directievoering tijdens opgraving of werkbegeleiding	
			19. Verricht opgraving of werkbegeleiding
20. Start eventuele beschermingsprocedure			

Bijlage 8

B₈

BEGRIPPENLIJST

Archeologie: historische wetenschap die zich ten doel stelt inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen uit het verleden, door middel van het systematisch opsporen en interpreteren van materiële overblijfselen die in of boven de grond bewaard zijn gebleven. Zoals de historicus zijn kronieken leest, zo gebruikt de archeoloog de sporen en voorwerpen die in en op de bodem bewaard zijn gebleven als bron van kennis. Zijn archief is de bodem. Het bodemarchief bestaat uit onroerende monumenten, onder andere greppels, omheiningen, sporen van huizen van hout of steen, funderingen van kerken, kastelen en begravingen. Maar ook uit roerende monumenten, voorwerpen die zijn weggegooid, verloren of als offer gedeponeerd. Het zijn resten van bijvoorbeeld eten, slachtafval, mest, scherven, van potten en pannen en onderdelen van wapens. In Bussum is tot op heden nauwelijks tot geen sprake geweest van archeologisch onderzoek, hoewel er in de bodem wel het een en ander te verwachten valt.

ARCHIS: Archeologisch Informatiesysteem Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Beeldbepalende panden: panden die om architectonische, stedenbouwkundige of cultuurhistorische waarden beschermd worden via het bestemmingsplan met een extra aanduiding "Cultuurhistorische Waarden" (CW). Dit houdt in dat de voorgevel en de zijgevels voorzover gelegen binnen een afstand van één meter tot de voorgevel, alleen mogen worden veranderd als vastgesteld is dat daarmee de waarden niet aangetast worden. Voor het bestemmingsplan Centrum is een lijst van ruim 200 panden met CW toegewezen.

Beeldkwaliteitsplan: onderdeel van de ruimtelijke onderbouwing van een bestemmingsplan of projectbesluit waarin expliciet aandacht wordt besteed aan de relatie tussen een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling en bestaande karakteristieken van een gebied.

Begeleiding: tijdens bodemverstorende activiteiten die om niet-archeologische redenen plaatsvinden en waar gegronde redenen zijn om aan te nemen dat archeologische waarden aanwezig kunnen zijn worden eventuele grondsporen en vondsten gedocumenteerd. Het is geen opgraving, de archeoloog houdt zich aan de eisen van de aannemer.

Bodemarchief: het deel van het archeologisch erfgoed onder het maaiveld.

Bureauonderzoek: het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, om-

vattende de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit daarvan.

Cultuurhistorie: onderzoekt de menselijke samenleving uit het verleden aan de hand van fysieke verschijnselen in het landschap (historisch bouwkundige waarden, historisch geografische waarden, archeologische waarden).

Cultuurhistorische Waardenkaart: cartografische weergave van bestaande en verdwenen landschapstypen en cultuurhistorische verschijnselen in het landschap.

De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie: geeft informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken.

De informatiekaart is een geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie en een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). Naast het bestaande beleid toont de kaart ook 'visioenen over het landschap'. Deze beelden stellen mogelijke ontwikkelingen voor die inspiratie en ideeën kunnen geven voor planvorming

Definitief opgravend onderzoek (DO): definitieve archeologische ontsluiting van een vindplaats met als doel de informatie te verzamelen en vast te leggen die nodig is voor het beantwoorden van de in het Programma van Eisen verwoorde onderzoeksvragen en het behalen van de onderzoeksdoelstelling.

Directievoering: aansturen van wegens planontwikkeling noodzakelijk archeologisch veldwerk, waarbij de kaders van tijd, geld en archeologische kwaliteit worden bewaakt.

Historische geografie: historische wetenschap die de wijze bestudeert waarop het cultuurlandschap in de loop van de tijd is ontstaan en zich heeft ontwikkeld, via analyse van de hiervoor kenmerkende bestanddelen in hun ruimtelijke samenhang.

Zowel de steden, dorpen maar ook het landelijke gebied zijn ingericht door de mens en voortdurend aangepast al naar gelang de functie die een gebied moest vervullen. De landbouwfunctie leidde in het Gooi tot een bijzondere schikking van gronden zoals de engen, de meenten, de maatlanden en de woeste gronden. Deze werden verbonden door een zo efficiënt mogelijk patroon van wegen, De latere zanderijvaarten en de gedempte haven hebben ook historisch-geografische betekenis, evenals de verschillende kerkpaden. Het gebied buiten de verdedigingswerken rondom Naarden getuigen nog altijd van hun betekenis als schootsveld.

Historische (steden)bouwkunde: valt uiteen in twee delen: architectuurgeschiedenis en bouwhistorie. Het heeft betrekking op zowel individuele gebouwen als op stedenbouwkundige structuren. Deze laatste laten zijn getuigenissen van hoe plaatsen en dorpen

B₈

ooit zó zijn ontstaan. Ook is het mogelijk roerende zaken te beschermen zoals schepen of landschapsobjecten. Bij landschapsobjecten gaat het vaak om bijzonder oude bomen die een beeldbepalend karakter hebben.

Inventariserend veldonderzoek (IVO): door middel van waarnemingen in het veld verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting gebaseerd op het bureauonderzoek.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie: in de archeologische beroepsgroep geldende normen en kwaliteitseisen voor uitvoeringswerkzaamheden, zoals door het College voor de Archeologische Kwaliteit vastgelegd in een handboek.

Programma van Eisen (PvE): door een volgens het beroepsregister daartoe gekwalificeerd archeoloog op basis van het selectiebesluit opgestelde kennisgeving van de bevoegde overheid aan de initiatiefnemer, waarin probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats worden gegeven alsmede formulering van de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk.

Selectiebesluit: een gemotiveerd besluit van de bevoegde overheid tot het al dan niet behouden van een bepaalde archeologische waarde, gebaseerd op een selectieadvies en leidend tot het al dan niet, of onder voorwaarden, verlenen van een vergunning.

Bijlage 9

B₉

LIJST VAN RELEVANTE ADRESSEN

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), onderdeel van het ministerie van OCenW, is het centrale punt op rijksniveau voor kennis en onderzoek op het gebied van monumentenzorg, archeologie en cultuurlandschap. De RCE is namens de minister van OCenW verantwoordelijk voor de uitvoering van de Monumentenwet 1988 en de subsidieregelingen. Daar waar monumentale, archeologische of cultuurlandschappelijke waarden van nationaal of internationaal belang in het geding zijn, neemt de dienst het voortouw in behoud, (wettelijke) bescherming, onderhoud en onderzoek van het erfgoed. Naast de uitvoering van deze belangrijke taak is de RCE belast met:

- subsidies toekennen voor restauratie en onderhoud van monumenten;
- wetenschappelijk onderzoek doen op het gebied van monumentenzorg;
- advies geven op technisch, stedenbouwkundig, cultuurhistorisch en juridisch gebied;
- ondersteunen en adviseren van gemeenten, provincies en particuliere organisaties;
- onderhouden van de database ARCHIS;
- plaatsing en vergunningverlening voor archeologische rijksmonumenten;
- beheer van archeologische rijksmonumenten;
- het geven van voorlichting.

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Tel: 033 – 42 174 21

Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
Fax: 033 - 42 177 99
Email: info@cultureelerfgoed.nl

InfoDesk

Voor alle vragen op het gebied van archeologie, monumenten en cultuurlandschap.

Tel: 033 - 42 174 56
Email: info@cultureelerfgoed.nl

Voor archeologie onder water

Oostvaardersdijk 01-04
8244 PA Lelystad

Tel: 032-02 697 00
Fax: 033-42 177 99
Site: www.rce.nl
Email: info@cultureelerfgoed.nl

Provincie Noord-Holland

De sector Cultuur en Cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland maakt beleid op basis van het motto 'behoud door ontwikkeling'. Het streven is er op gericht cultuurhistorie afwegingsfactor en inspiratiebron te laten zijn voor ruimtelijke ontwikkeling. Het accent ligt daarbij op gebiedsgericht beleid met aandacht voor structuren en objecten. Daarnaast heeft het bureau de zorg voor ongeveer 600 provinciale monumenten (vergunningverlening en subsidiëring).

Provincie Noord-Holland
Sector Cultuur en Cultuurhistorie
Postbus 3007
2001 DA Haarlem

Bezoekadres:
Houtplein 33
2012 DE Haarlem

Tel: 023-51 431 43
Fax: 023-51 430 30
Email: info@noord-holland.nl
Site: www.noord-holland.nl

Cultuurcompagnie Noord-Holland

De Cultuurcompagnie Noord-Holland is een onafhankelijke stichting waar meer dan vijftig professionals zich inzetten voor kunst en erfgoed. Op 1 juli 2007 is uit een fusie tussen de stichtingen Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Museaal en Historisch Perspectief en Stelling van Amsterdam, Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland ontstaan. Vervolgens is deze stichting op 1 juli 2011 met de stichting Kunst en Cultuur Noord-Holland samengegaan onder de naam Cultuurcompagnie Noord-Holland. De Cultuurcompagnie voert een deel van het cultuurbeleid van de Provincie Noord-Holland uit en ontvangt daarvoor subsidie. De activiteiten zijn jaarlijks vastgelegd in een activiteitenplan en sluiten aan bij de kerntaken van de Provincie. Daarnaast ontwikkelt Cultuurcompagnie activiteiten op eigen initiatief en in opdracht van derden. Voor de gemeente zijn de activiteiten op het gebied van monumentenzorg, archeologie en cultuurhistorie in de ruimtelijke inrichting van belang. Hierin is de Cultuurcompagnie een belangrijke intermediair tussen rijk en provincie enerzijds en gemeenten anderzijds. De helpdesk staat open voor een ieder die vragen heeft op het gebied van cultuurhistorie. Daarnaast

B₉

zet de stichting zich in om door middel van concrete projecten de gemeente te ondersteunen om een eigen cultuurhistorisch beleid te vormen en cultuurhistorie in de andere beleidsvelden mee te nemen.

Tevens zet de stichting zich in op het gebied van erfgoededucatie, voor het ondersteunen van een goed beheer van erfgoed en het beleefbaar en toegankelijk maken ervan.

Cultuurcompagnie Noord-Holland
Bergerweg 1
1815 AC Alkmaar

Postbus 3043
1801 GA Alkmaar

Tel: 072-8502800
Site: www.cultuurcompagnie.nl
e-mail: info@cultuurcompagnie.nl

Bond Heemschut

De Bond Heemschut zet zich in voor het behoud van cultuurmonumenten. Heemschut doet dat al sinds 1911 en heeft dan ook vele reddeningen op haar naam staan. De vereniging komt in actie bij verwaarlozing of dreigende sloop van monumenten. Of als een historisch dorpsgezicht aangetast dreigt te worden door disharmoniserende nieuwbouw.

Bond Heemschut
Nieuwezijds Kolk 28
1012 PV Amsterdam

Tel: 020-62 252 92
Email: info@heemschut.nl
Site: www.heemschut.nl

Archeologische Werkgroep Nederland

De AWN heeft een aantal landelijke werkgroepen en 24 afdelingen, elk met een eigen bestuur.

Bureau AWN-archeologie

Tel: 020-4276240
Fax: 020-4227910
Site: www.awn-archeologie.nl
Email: info@awn-archeologie.nl

Historische Kring Bussum

In 1983 is de Historische Kring Bussum opgericht. Deze kring heeft thans circa 1000 leden en houdt zich zeer actief bezig met de lokale geschiedenis en de historische geografie. De doelstelling van de Kring is belangstelling te wekken voor de lokale geschiedenis, het zoveel mogelijk behouden van het culturele erfgoed en onderzoek te doen naar de lokale geschiedenis en publicaties uitgeven. Deze kring is betrokken bij de ontwikkeling en de uitvoering van het in deze nota voorgestelde cultuurhistorisch beleid. Door hun kennis en enthousiasme zal het bewustwordingsproces en het draagvlak onder de bevolking sterk toenemen.

Historische Kring Bussum
Stationsweg 3
1404 AN Bussum

Tel: 035 - 6912 968
Site: www.historischekringbussum.nl
Email: hist.kring.bussum@planet.nl

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

SIKB is een netwerkorganisatie waarbinnen overheid en bedrijfsleven samen praktijkgerichte kwaliteitsrichtlijnen maken voor (water)bodembeheer en archeologie.

Groningenweg 10
2803 PV Gouda

Postbus 420
2800 AK Gouda

Tel: 018-25 406 75
Fax: 018-25 406 76
Site: www.sikb.nl
Email: info@sikb.nl

Vereniging van Ondernemers in Archeologie

De VOiA ziet zichzelf als de bindende en cruciale factor tussen overheid, provincie, gemeenten, universiteiten, initiatiefnemers van (bouw)projecten en het archeologisch bedrijfsleven. Archeologische ondernemersschap verbindt de eisen van de overheid met de wensen van de initiatiefnemers in vele bouwprojecten, op een innovatie en vraaggestuurde wijze. Daarnaast maakt de VOiA samen met de academische instituten deel uit van de kennisinfrastructuur van de Nederlandse archeologie en levert hiermee haar bijdrage aan de beeldvorming van het verleden.

B₉

Secretariaat VOiA
Postbus 11127
2301 EC Leiden

Site: www.voia.nl
Email: info@voia.nl

Stichting tot beheer van Fort Werk IV Bussum

Fort Werk IV is een voor Nederland uniek fort, dat onderdeel uitmaakt van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Dankzij deze stichting is de restauratie bij Fort Werk IV met subsidie van de gemeente en provincie (in totaal circa € 800.000) volbracht.

Stichting tot Beheer van Werk IV
Postbus 20
1400 AD Bussum
Tel: 035 – 69 75 815
Fax: 035 – 69 75 814
Email: info@fortwerk4.nl

Stichting Monumentenwacht Noord-Holland

De Monumentenwacht, de onafhankelijke onderhoudsadviseur van de monumenteigenaar, stelt zich ten doel door het nemen van preventieve maatregelen het verval van cultuurhistorisch belangrijke bouwwerken te helpen voorkomen. De organisatie tracht dit doel te bereiken door het periodiek verrichten van bouwkundige inspecties, het geven van onderhoudsadviezen aan eigenaar/beheerder en het zonodig uitvoeren van kleine reparaties. De achterliggende gedachte is dat gebreken in een vroeg stadium hersteld kunnen worden tegen relatief geringe kosten, terwijl herstel van het gebrek maar vooral de daardoor ontstane vervolgschade in een later stadium altijd grote bedragen vergt.

Monumentenwacht Noord-Holland
Veerdijk 32
1531 MS Wormer
Postbus 79
1520 AB Wormerveer

Tel: 075-64 745 14
Email: info@monumentenwachtnoordholland.nl
Site: www.monumentenwachtnoordholland.nl

Nationaal Restauratie Fonds

Het Nationaal Restauratie Fonds verstrekt financieringen en betaalt subsidies uit aan monumenteigenaren voor restauratie en onderhoud aan een pand. Ook verstrekken zij informatie over de financiële en procesmatige aspecten van restauratie en onderhoud van monumenten.

Nationaal Restauratiefonds
Postbus 15
3870 DA Hoevelaken
Huize Hoevelaken
Westerdorpsstraat 68
3871 AZ Hoevelaken
Tel: 033 – 25 394 39
Email: info@restauratiefonds.nl
Site: www.restauratiefonds.nl

Belastingdienst/Particulieren, Bureau Monumentenpanden

Belastingdienst/Utrecht-Gooi
kantoor Amersfoort/Bureau Monumentenpanden
Postbus 4050
3800 EB Amersfoort
Tel: 033 – 450 52 22

Welstand

Federatie Ruimtelijke Kwaliteit
Herengracht 62
1015 BP Amsterdam
Tel: +31 (0)20 412 49 64
Email: info@ruimtelijkekwaliteit.nl
Site: www.ruimtelijkekwaliteit.nl

WZNH adviseurs ruimtelijke kwaliteit
Emmastraat 111
1814 DP Alkmaar
Tel: 072-5204459
E-mail: info@wznh.nu
Site: www.wznh.nu

